

**T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ**

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

**DEĞİŞEN ULUSLARARASI SİSTEMDE TÜRKİYE’NİN GÜVENLİK VE BARIŞ
ALGISI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BURHAN BARLAS

DANIŞMAN: DOÇ. DR. FÜSUN ÖZERDEM

**TEMMUZ, 2014
MUĞLA**

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

DEĞİŞEN ULUSLARARASI SİSTEMDE TÜRKİYE’NİN GÜVENLİK VE BARIŞ ALGISI

BURHAN BARLAS

Sosyal Bilimler Enstitüsünde

“Yüksek Lisans”

Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 04.08.2014

Tezin Sözlü Savunma Tarihi :16.07.2014

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Füsun Özerdem

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Turgay Uzun

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Ramazan Günlü

Enstitü Müdürü : Yrd. Doç. Dr. Aytekin Fırat

TEMMUZ, 2014

MUĞLA

TUTANAK

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 09/07/2014 tarih ve 639/2 sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 24/6 maddesine göre, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek lisans öğrencisi Burhan BARIAS'ın "Değişen Uluslararası Sistemde Türkiye'nin Güvenlik ve Barış Algısı" adlı tezini incelemiş ve aday 16/07/2014 tarihinde saat 10.00'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 30. dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin kabul edildiğine oybirliği ile karar verildi.

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Füsün ÖZERDEM

Üye
Prof. Dr. Turgay UZUN

Üye
Doç. Dr. Ramazan GÜNLÜ

YEMİN

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum "Değişen Uluslararası Sistemde Türkiye'nin Güvenlik ve Barış Algısı" adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça'da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

16/07/2014

Burhan Barlas

İMZASI

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

YAZARIN

MERKEZİMİZCE DOLDURULACAKTIR.

Soyadı :Barlas

Adı :Burhan

Kayıt No:

TEZİN ADI

Türkçe : Değişen Uluslararası Sistemde Türkiye'nin Güvenlik ve Barış Algısı

Y. Dil : Turkey's Perception of Security and Peace in Changing International System

TEZİN TÜRÜ: Yüksek Lisans

Doktora

Sanatta Yeterlilik

●

○

○

TEZİN KABUL EDİLDİĞİ

Üniversite :Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Fakülte :

Enstitü :Sosyal Bilimler Enstitüsü

Diğer Kuruluşlar :

Tarih :16.07.2014

TEZ YAYINLANMIŞSA

Yayınlayan :

Basım Yeri :

Basım Tarihi :

ISBN :

TEZ YÖNETİCİSİNİN

Soyadı, Adı :Özerdem Füsun

Ünvanı :Doç. Dr.

TEZİN YAZILDIĞI DİL : Türkçe

TEZİN SAYFA SAYISI:141

TEZİN KONUSU (KONULARI) :

- 1.Güvenlik
- 2.Barış
- 3.Uluslararası Güvenlik Örgütleri
- 4.Türkiye'nin Katılmış Olduğu Barış Harekâtları
5. Çatışma Çözümü

TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELER:

- 1.Güvenlik
- 2.Barış
- 3.Barış Harekâtları
- 4.Çatışma Çözümü

Başka vereceğiniz anahtar kelimeler varsa lütfen yazınız.

İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMELER: Konunuzla ilgili yabancı indeks, abstract ve thesaurus'u kullanınız.

- 1.Security
- 2.Peace
- 3.Peace Operations

Başka vereceğiniz anahtar kelimeler varsa lütfen yazınız.

1- Tezinden fotokopi yapılmasına izin vermiyorum	O
2- Tezinden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir	●
3- Kaynak gösterilmek şartıyla tezin tamamının fotokopisi alınabilir	O

Yazarın İmzası :

Tarih : 16/07/2014

ÖZET

Tarihin başından bu yana var olan güvenlik ve barış kavramlarının geleneksel kökenlerinden, Soğuk Savaş sonrası dönemde ortaya çıkan modern yaklaşımlara dönüşmesi sırasında ortaya çıkan teorik yaklaşımlar yeni politikaların oluşmasına sebep olmuştur, bunun sonrasında kurulmuş olan güvenlik amaçlı bölgesel uluslararası örgütlerden BM, NATO ve AGİT küresel barış için politikalar düzenlemiştir.

Özellikle Soğuk Savaş sonrası iki kutup sisteminin değişmesiyle birlikte meydana gelen bölgesel çatışmaları engellemek adına Birleşmiş Milletler ve NATO tarafından gerçekleştirilen Barışı Destekleme Harekâtlarının, Türkiye için önemi ve söz konusu bu harekâtların amaç ve görevleri, hukuksal temelleri ile hukuksal ilke ve esaslarını, siyasî ve askerî boyutlarını önemli bir güncel ve halen yürütülmekte olan harekâtlar çerçevesinde, Barışı Destekleme Harekâtlarına katılımın Türkiye'ye sağlayabileceği faydaları, Türkiye'nin uluslararası arenada söz sahibi olmasını sağlamıştır.

Ulusal güvenlik kavramı da uluslararası güvenlik kavramı kadar önemlidir. Ulusal güvenlik çerçevesinde çatışma çözümü aygıtları barış inşası için gerekli olan bir kavramdır. Türkiye ise çatışma çözümü sürecinde bir örnek olarak PKK-IRA karşılaştırmasıyla İngiliz Hükümetinin kullanılmış olan çatışma çözümü metotlarının Türkiye tarafından nasıl dönüşüm sağlayabileceği üzerinde durulmuştur. Türkiye bu süreçte uygulamış olduğu çatışma çözümü politikalarının siyasi partilerce kimi durumlarda desteklenmiş, kimi durumlarda ise eleştirilmiştir.

ABSTRACT

Along with the beginning of the history, security and peace subjects had change from traditional views to newer modern perspectives which have emerged in the post-Cold War period. With these modern perspectives of security and peace subjects new policies had been established. Along with the regional international organization which were UN, NATO and the OSCE's focus on the importance of peace and security. And establish new policies about global peace policies over the regional areas.

In addition with the change of the two pole of the post-Cold-War period to prevent the regional conflicts around the World, UN and NATO Peace Support Operations had started. And it these operations had some importance's for Turkey to clarify the conditions, goals, tasks and legal principles that comprise political and military topics throughout the history of the Peace Support Operations, and to specify Peace Support Operations both the past and future benefits for Turkey, in scope of the current operations.

Furthermore, the national security subject is as important as international security subject. With the national security framework the conflict resolution devices are the main tools for establishing peacebuilding process. And with the compare of the PKK-IRA conflict resolution progress which British Government used for them with the IRA's conflict resolution progress; this progress could be an example for Turkey's conflict resolution program with the establishing peacebuilding inside their territories. Finally we are going to analyze the conflict resolution progress of Turkey's policies which some of them were supported by the parties and some of them criticized by them.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM	3
ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE GÜVENLİK VE BARIŞ KAVRAMI.....	3
I. GÜVENLİK KAVRAMI: TANIM ve UNSURLARI.....	3
1. Güvenlik Kavramı.....	3
1.1. Geleneksel Güvenlik Kavramları.....	6
1.1.1. Realizm ve Güvenlik.....	6
1.1.2. İdealizm ve Güvenlik.....	9
1.2. Modern Güvenlik Kavramları.....	12
1.2.1. Eleştirel Teori (Frankfurt Okulu) ve Güvenlik.....	13
1.2.2. İnsani Güvenlik Kavramı.....	15
1.2.3. Neo-Realizm Teorisi ve Güvenlik.....	17
1.2.4. Kopenhag Okulu ve Güvenlik.....	18
2. Güvenlik Amaçlı Uluslararası Kuruluşlar.....	20

2.1.	Birleşmiş Milletler ve Güvenlik Konseyi	20
2.2.	NATO (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü)	22
2.3.	AGİT (Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı)	26
3.	Güvenliğe Yönelik Tehditler.....	28
II.	BARIŞ KAVRAMI ve GENEL TEORİLERE BAKIŞ	29
1.	Barış Kavramı	29
2.	Teorilere Göre Barış Kavramı.....	32
2.1.	Realizm ve Neo-Realizme Göre Barış	32
2.2.	İdealizme Göre Barış Kavramı.....	34
2.3.	Liberalizm ve Neo-Liberallere Göre Barış Kavramı	36
2.5.	Eleştirel Teoriye Göre Barış Kavramı.....	39
2.6.	Demokratik Barış Teorisi.....	40
3.	Barışı Sağlamada Kullanılan Çözüm Yöntemleri.....	40

İKİNCİ BÖLÜM.....	44
TÜRKİYE’DE GÜVENLİK SORUNU VE TÜRKİYE’NİN BÖLGESEL VE ULUSLARARASI ARENADA BARIŞ-GÜVENLİK AÇISINDAN ROLÜ VE ÖNEMİ.....	44
I. SOĞUK SAVAŞ SONRASI TÜRKİYE’DE TEMEL GÜVENLİK SORUNLARI VE GÜVENLİK ALGISI	44
1. Bölgesel Sorunlar	46
1.1. Balkanlar Bölgesi	46
1.2. Kafkaslar Bölgesi	48
1.3. Orta Doğu Bölgesi	50
1.4. Diğer Güvenlik Sorunları	54
1.4.1. Kitle İmha Silahlarının Yaygınlaşması	54
1.4.2. Uluslararası Terörizm ve PKK Sorunu	55
1.4.3. Siber Tehdit.....	57
1.4.4. Uyuşturucu ve Kaçakçılık	59
II. TÜRKİYE’NİN ULUSLARARASI GÜVENLİK PERSPEKTİFİ, POLİTİKALARI VE KATILDIĞI BARIŞ HAREKÂTLARI.....	60

1.	Türkiye ve BM	61
1.1.	Türkiye'nin Güvenlik Konseyi'ne Adaylığı ve Genel Politika Vizyonu..	63
2.	Türkiye ve NATO	65
3.	Türkiye'nin Barış Harekâtlarına Katkısı	69
3.1.	Somali (UNOSOM)	69
3.2.	Bosna Hersek (UNPROFOR)	70
3.3.	Arnavutluk	72
3.4.	Kosova	72
3.5.	Afganistan (ISAF)	73
3.6.	Lübnan (UNIFIL).....	75
3.7.	Darfur (UNIAMID).....	76
4.	Türkiye'nin Katılmış Olduğu Uluslararası Gözlem Görevleri.....	77
5.	Türkiye'nin Barış Harekâtlarına Katılma Nedenleri.....	78
6.	Barışı Destekleme Harekâtına Katılımın Türkiye'ye Sağladığı Faydalar.	81

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	85
TÜRKİYE’NİN GÜVENLİK PROBLEMİNE ÇÖZÜM ARAYIŞLARI VE BARIŞ SÜRECİ	85
I. ÇATIŞMA ÇÖZÜMÜ	86
1. Çatışma Çözümünde Uygulanan Araçlar.....	88
2. Çözüm Sürecinde Bir Örnek Olarak PKK-IRA Karşılaştırması.....	91
3. Türkiye’de Çatışma Çözümü ve Uygulanan Politikalar	94
3.1. Demokratik Açılım.....	96
3.2. Siyasi Partilerin Demokratik Açılım Hakkındaki Görüşleri	98
3.2.1. Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP).....	98
3.2.2. Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)	99
3.2.3. Milliyetçi Hareket Partisi (MHP).....	101
3.2.4. Barış ve Demokrasi Partisi (BDP)	102
4. Çözüm Sürecine Yönelik Uygulanması Gereken Politikalar.....	104
4.1. Yeni Anayasa ve Demokratikleşme	104
4.2. Sosyal ve Kültürel Boyut	106

4.3.	Ekonomik ve Ticari Boyut.....	108
4.4.	Akil İnsanlar Heyeti.....	111
	SONUÇ...	113
	KAYNAKÇA.....	115

KISALTMALAR LİSTESİ

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AKP: Adalet ve Kalkınma Partisi

AGİT: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı

ALBA: Arnavutluk Geçici Barış Harekât Gücü

BDP: Barış ve Demokrasi Partisi

BM: Birleşmiş Milletler

BMGK: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi

CHP: Cumhuriyet Halk Partisi

DTP: Demokratik Toplum Partisi

GAP: Güneydoğu Anadolu Projesi

IFOR: Uygulama Kuvveti

ISAF: Uluslararası Güvenlik Yardım Gücü

KADEK: Kürdistan Özgürlük ve Demokrasi Kongresi

KİS: Kitle İmha Silahları

KFOR: Kosova Yardımcı Gücü

MHP: Milliyetçi Hareket Partisi

NATO: Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TSK: Türk Silahlı Kuvvetleri

TİKA: Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı

UAD: Uluslararası Adalet Divanı

UNMIK: Birleşmiş Milletler Kosova Geçici Gücü

UNIFIL: Birleşmiş Milletler Geçici Lübnan Barış Gücü

UNPROFOR: Birleşmiş Milletler Bosna Hersek Barış Harekât Gücü

GİRİŞ

Tarihin başından beri insanların genel anlamda öncelikli amacının hayatta kalmak olduğunu söyleyebiliriz. Doğal olarak bu güvenlik ve huzur ortamını sağladıktan sonra barış var olabilecektir. Ancak barışın sağlanması günümüzde insanlığın acil çözüm bekleyen en büyük sorunu olmaya devam etmektedir. Çünkü uluslararası ilişkiler disiplini ortaya çıktığında barış kavramı üzerinde durulmamış ve küreselleşme sürecinin hızlı bir biçimde ilerlediği günümüz dünyasında güvenliğin, sadece devletlerin gerçekleştireceği çabalar sonucunda sağlanabileceğini düşünmek yetersiz kalmıştır.

Soğuk Savaş sonrasında iki kutuplu dünya düzeninin yıkılması sonucunda mutlak barışın sağlanacağı düşüncesi yerine, dünyanın birçok yerinde meydana gelen bölgesel krizler, etnik çatışmalar, çeşitli radikal akımlar ve uluslararası terörizm, genel güvenlik ve barış ortamını tehdit etmeye devam etmiştir. Dünyanın herhangi bir noktasında meydana gelen anlaşmazlık ve çatışmalar süratle diğer bölgeleri de tetiklemiş ve dünya devletlerinin ortak çıkarlarını olumsuz olarak etkilemiştir. Bu da dünya barışını tehdit edebilecek bu tür uyuşmazlıkların çatışmalara dönüşmeden önlenmesini ortak çıkarlar açısından gerekli kılmıştır. Bu sebepten dolayı güvenlik ve barış sadece devlet merkezli değil aynı şekilde farklı aktörlerin ortak çabalarıyla birlikte korunmuş ve önlemler alınmıştır. Türkiye özellikle 2. Dünya Savaşı sonrasında uluslararası arenada söz sahibi olmak ve batı yönlü politikalarından dolayı Batı Bloğunun yer aldığı bütün uluslararası örgütlere üye olmak için çaba göstermiştir. Birleşmiş Milletler ve NATO ile birlikte gerçekleştirilen hemen hemen Afrika, Asya, Orta Doğu'da var olan çatışmaların çözümü için Barış Harekâtlarında gerek gözlemci olarak gerekse katılımcı olarak yer almış ve dünya barışının sağlanma çabalarında önemli roller oynamıştır.

Türkiye ise, küresel güvenliği ve barışı sağlarken diğer yandan kendi iç karışıklıklarını önlemek adına bir takım politikalar uygulamış ve dünya'dan çatışma çözümü örnekleriyle bir yol haritası çizmiştir. Bunu gerçekleştirmek adına demokratik çözüm paketini oluşturmuş ve bu paket çerçevesinde var olan politikaları gerçekleştirmek adına bir takım uygulamalarda bulunmuştur.

Üç bölümden oluşan tez çalışmasının ilk bölümünde; güvenlik ve barış kavramlarının tanımı yapılacak ve teorik olarak incelenecektir. Gelişim süreçlerinde var olan teorik yaklaşımlar incelenerek, güvenlik amaçlı kurulmuş bölgesel ve küresel uluslararası örgütlerden BM, NATO ve AGİT detaylandırılarak güvenlik ile ilişkileri hakkında bilgi verilecek ve uluslararası arenadaki güvenlik rolleri üzerinde durulacaktır. Son olarak güvenliğe yönelik var olan tehditler ile barışı sağlamak için kullanılan yöntemler incelenecektir. Bu kavramlar bize güvenlik ve barış inşasında gerekli olan temel sistemini oluşturarak tezin ilerleyen bölümlerinde destekleyici bir unsur olarak kullanılacaktır.

Çalışmanın ikinci bölümünde; Soğuk Savaş sonrası Türkiye'nin bölgesel ve temel güvenlik sorunları incelenecek. Bu bölgesel güvenlik sorunlarının Türk Dış politikasını nasıl etkilediği üzerinde durulacak ve Türkiye'nin BM, NATO ve AGİT ile ilişkileri mercek altına alınırken Türkiye'nin gözlemci veya katılımcı olarak katıldığı barış operasyonları incelenecektir. Son olarak ise Türkiye'nin barış operasyonlarına katılma nedenleri ve bu katılımın Türkiye'ye sağladığı faydalar irdelenecektir. Bu kavramlar çerçevesinde Türkiye'nin neden Dış Politikada bu kadar aktif rol oynadığı sorusunun cevabı aranacaktır.

Çalışmanın son bölümünde ise; çatışma çözümü perspektifinde, çatışma çözümünde uygulanan araçlar ve örnek bir çatışma çözümü olarak IRA-PKK karşılaştırması yapılacaktır. Bu karşılaştırma ile farklı bir bölgede ve ülkede yer alan terör veya çatışma süreçleri Türkiye'ye bir yol gösterebilir mi? Sorusunun cevabı aranacak. Sonrasında ise Türkiye'de çatışma çözümü uygulamaları örnek verilebilecek demokratik açılım paketi ve partilerin bu paket hakkındaki görüşleri analiz edilerek, çözüm sürecine yönelik uygulanmış veya uygulanması gereken politikalar demokratik-anayasal, sosyal-kültürel, ekonomik-ticari boyutlarıyla detaylandırılacak ve akıl insanlar heyetinin çalışmalarıyla sona erdirilecektir.

Son olarak Türkiye'nin Güvenlik ve Barış algısı nedir? Sorusunun cevabı hazırlanan alt başlıklar dâhilinde bulunmaya ve açıklanmaya çalışılacaktır. Bu bilgilerin tümü barışa giden yolda yapılan yanlışların tekrarlanmaması için bize birer örnek oluşturarak yol gösterici bir kaynak olacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE GÜVENLİK VE BARIŞ KAVRAMI

I. GÜVENLİK KAVRAMI: TANIM ve UNSURLARI

1. Güvenlik Kavramı

Güvenlik kavramı tarihin başından bu yana hem bireysel hem de toplumsal alanda kullanılmış bir kavramdır. Bu sebeple güvenlik yaşamsal bir zorunluluk hali olup, en temel bireyle başmakta yavaş yavaş halkalar şeklinde uluslararası sisteme kadar büyümektedir. Ancak en temel manasıyla güvenlik kavramı “insanlığın barınma, doğal afetlerden veya kendilerine zarar verebilecek birey veya dış tehditlerden yani bir diğer anlamla “ötekilerden” korunmak amacıyla ortaya çıkmıştır” (Dedeoğlu, 2003: 11).

Güvenlik kavramının birçok tanımı mevcuttur ve her geçen gün bu tanımlara bir yenisi eklenmektedir. Uluslararası ilişkiler tarihinin büyük bir bölümü güvenlik ve çatışma üzerine yoğunlaştığı için güvenlik kavramı tarihin ilk dönemlerinden beri kullanılmıştır. Tarihsel süreçte güvenlik terimi zihnin felsefi ve psikolojik durumunu ifade eden anlam ile ilk defa Cicero ve Lucretius tarafından “securitas¹” (olmaksızın endişe) olarak bahsedilmiş; 1. yüzyıldan itibaren de Pax Romana² bağlamında temel bir siyasi kavram olarak kullanılmıştır (Aydın ve diğerleri, 2012: 168- 170).

Antik Roma dönemi sonrasında ise güvenlik kavram tanımında değişiklik olmuştur; Hristiyanlığın yükselişiyle birlikte Augustinus gibi Hristiyan yazarlar

---

¹ Securitas kavramını kullanırken asıl vurgulanmak istenen güvenlikten çok gerçek ve tam mutluluğa ulaşmak için gerekli koşullar bütünü denilebilir.

² Roma Barışı

güvenliği insan güvenliğinden çok “dubatio” yani şüphenin karşıtı, inancın güvencesi olarak ifade etmiş ve kullanmışlardır (Arends, 2009: 18- 19). Orta çağın sonunda ise securitas kavramı yerini “certitudo” (kesin var olan, söz, yemin) kavramına bırakmış ve kavram Thomas Hobbes döneminde başlayan ikinci aşamada modern devletin büyük paradigmatik sözcüklerinden birisi haline gelmiştir. Güvenlik bu aşamada Hobbes’un “Leviathan” doğuşu ile anlatılmıştır, yani iç savaşların önlenmesi hedefine hizmet eden süper devletin var olmasıyla oluşmuştur (Arends, 2009: 22- 24).

Güvenliği uluslararası ilişkiler disiplinde kavramsal olarak ilk ele alan Arnold Wolfers’a göre güvenlik, objektif anlamda eldeki değerlere yönelik bir tehdidin olmaması, subjektif anlamda ise bu değerlere yönelik bir saldırı olacağı korkusu taşınmamasıdır (Tanrıseven, 2012: 108). Bu tanımlamadan hareketle güvenlik olgusunun temelinde yer alan kavramın “tehdit” olduğu kabul edilmiştir. Tehdit ise; bir devlet, toplum ya da bireyin yaşamına veya sahip olduğu değerlere yönelik olumsuz sonuçlar doğurma potansiyeli olan olaylar ya da olgular şeklinde tanımlanmıştır (Krahmann, 2005: 4). Tehdit kavramının temel özelliklerinden biri ise, bir yanıyla gerçek olgu ve olaylara dayanması, bir yanıyla da algı ve tahminlere göre şekillenmesidir. Tehdidin algı ve tahmin boyutu, gerçek olmayan ya da gerçekleşme ihtimali zayıf olan durumların da tehdit olarak kabul edilmesi olasılığını doğurmaktadır. Güvenlik olgusundan söz edilebilmesi için, varlığın korunması ve sürdürülmesine yönelik;

- Bir veya birden çok iç tehdidin,
- Bir veya birden çok dış tehdidin,
- Bu türden algılanmaların ve tahminlerin bulunması gerekmektedir (Dedeoğlu, 2003: 10-11).

Uluslararası ilişkiler alanında güvenlik kavramı, bu kavramın gündelik hayattaki kullanımından farklı bir anlam taşımaktadır. Bireyler arasında güvenlik, sosyal güvenlik ve bireylerin fiziksel güvenliği anlamı taşırken, uluslararası alandaki güvenlik büyük ölçüde güç politikalarına dayalıdır. Bir konunun uluslararası

güvenlik konusu olup olmadığına ilişkin ayırım geleneksel askeri-politik yaklaşım içerisinde bulunabilir. Bu anlayışta güvenlik, devletin bekasıyla ilgilidir ve buna yönelik yaşamsal bir tehdit söz konusudur. Bu güvenlik anlayışı, tehdidin ortadan kaldırılması için kuvvet kullanımını dâhil olağanüstü önlemler alınmasını meşru görmektedir (Buzan, Wæver, & Wilde, 1998: 21).

Güvenliğin diğer boyutlarına yönelik tehditler birbirleri arasında değişmektedir. Askeri alandaki tehditler çoğunlukla devletin kendi varlığına yönelik tehdittir. Siyasi alanda devletlerin egemenliğine-meşruluğuna yönelik tehditler söz konusuysen, sosyal alanda milliyet ve din gibi daha geniş yapılarda görülmektedir. Ekonomik alanda ise tehditler bu alanın karışık boyutunu üzerinde taşır ve belirlenmeleri daha zordur. Çevre konusundaki tehditler de genellikle ulus aşırı gelişen geniş bir çerçeveye sahiptirler. Bu sebeplerden güvenlik kavramı tehditlerle birlikte irdelenmekte ve incelenmekte olup, yeni tehditlerin ve yeni çatışma şekillerinin ortaya çıkması “Geleneksel Güvenlik” anlayışının bu tehditleri ve çatışmaları anlamlandıramaması sonucunda “Yeni Güvenlik” anlayışı ortaya çıkarmıştır.

Uluslararası ilişkiler alanında yer alan tüm aktörlerin, büyüklük ve amaçlarına göre farklı güvenlik anlayışlarına ve arayışlarına sahip olduklarını ifade etmek mümkündür. Aktörlerin farklı tehdit anlayışları, onları farklı güvenlik arayış ve faaliyetlerine yönlendirmektedir. Bu durum aktörün, uluslararası sistemde taşıdığı ağırlığı, güç ve kapasite büyüklüğüne, içsel dinamiklerine, uluslararası sistemi algılayış biçimine ve kendisine verdiği role göre değişmektedir. Bununla birlikte, uluslararası sistemdeki gelişmelere karşı davranışı, gerginlik ve/veya kriz durumlarına karşı hassasiyeti, bölgesel ve küresel süreçleri etkileyiş biçimleri de güvenlik anlayışının gelişimine katkı sağlamaktadır. Bu bağlamda, uluslararası ilişkilerde güvenlik kavramının temelde birkaç düzlemde bulunacağı söylenebilir (Dedeoğlu, 2003: 12- 13):

- Uluslararası sistemin bütünü ya da bütüne yakınının güvenliği,
- Coğrafi ya da işlevsel alt sistemlerin, bölgelerin güvenliği,

- Devletin güvenliği,
- Toplumun güvenliği,
- Toplumsal alt grupların güvenliği,
- Bireylerin güvenliğidir.

Uluslararası ilişkiler tarihinin genel anlamda bir çatışmalar tarihi olduğunu söylemek mümkündür. Bu kapsamda güvenlik kavramı da uluslararası ilişkilerin doğasında hep var olmuştur. Bunun yanı sıra, ele alınan diğer kavramların çoğunluğu da doğrudan ya da dolaylı biçimlerde güvenlik kavramı içinde değerlendirilmiştir. Güvenlik kavramının arka planda sabit bir biçimde asılı durduğu görülmektedir. Uluslararası geçerli bir durumda tehdit tanımlaması ya da algılamaları biçim değiştirdikçe, devlet aktörünün davranış biçiminde de değişiklikler meydana gelmektedir.

1.1. Geleneksel Güvenlik Kavramları

1.1.1. Realizm ve Güvenlik

Realizm, kökenleri Thucydides'e kadar uzanan, bunun ardından orta çağ ve sonrasında Niccolo Machiavelli ve Thomas Hobbes tarafından sürdürülen bir fikir akımı olarak yüzyıllar boyunca geçerliliğini korumuş olan uluslararası ilişkiler disiplinine ilişkin teorik yaklaşımlardan birisidir (Sönmezoğlu, 2000: 529). Realizm temel olarak uluslararası ilişkileri; aktörlerin devletlerden ibaret olduğu ve devletlerin rasyonel davranarak çıkarlarını maksimize edecek politikalar ve bu ilişkilerin de bir güç dengesi içerisinde gerçekleşebildiği varsayımına dayanmaktadır (Yılmaz, 2007: 8).

Güvenliği devletlerin askeri gücü ve çıkarları ile sınırlandırarak, dar ve determinist bir güvenlik tanımlaması yapan realistlere göre devletler, amaçlarını ve determinist çıkarlarını potansiyelden enerjiye döndürebilmek için gerekli gücü elde etmek zorundadırlar. Makyavelist bakış açısıyla gücü neredeyse başlı başına amaç

haline getiren realistlerin birçoğu, ulusal gücün nicel ve nitel bileşenlerden oluştuğunu kabul etmesine rağmen yine de devletlerin kapasitelerini askeri güç kavramıyla birlikte kullanmaktadırlar (Morgenthau, 1970: 157). Devletin tek ve bütüncül bir aktör olduğunu varsayan realistler devlet içi dinamikleri göz artırmektedirler. Askeri konulara öncelik veren realistlere göre uluslararası ilişkileri anlamada en önemli kavram güç kavramı olup uluslararası ilişkilerde meydana gelen anlaşmazlıkları çözümenin en etkili yolu da güç kullanmaktır. Özellikle realist yaklaşımın ilkelerinin oluşmasında önemli bir rol oynayan Machiavelli, devletlerin en temel dış politika amaçlarına değinirken güvenlik kavramına da açıklık getirmiştir. Machiavelli devletin varlığını koruması ve devam ettirebilmesi için güç olgusu üzerinde durmuştur. Uluslararası sistem, devletlerin sürekli rekabetine dayanan bir çıkar çatışması ortamıdır ve dolayısıyla kaotiktir (Machiavelli, 2014: 74-80). Diğer bir ifadeyle, hemen hemen tüm devletler birbirleri için birer tehdit durumundadırlar. Realist yaklaşımın ilk önermelerini taşıyan bu anlayışa göre, devletler arasındaki rekabet onları zorunlu olarak çatışmaya sürüklemekte ve devletin güvenliği diğer bir başka gücün veya aktörün vesayeti altında bulunmamakla ifadelendirilmektedir (Dedeoğlu, 2003: 29). Bununla birlikte realist görüşte, eğer bir aktör veya devlet üzerinde etkili bir güç ve otorite bulunmuyorsa, anarşi ve kargaşa ortamı oluşmaktadır.

Bir diğer realist kuramcı olan Hugo Grotius ise uluslararası sistemi toptan bir çatışma ortamı olarak ele olmasa da, anarşinin var olduğu bir düzeyde değerlendirmektedir. Bu anarşinin nedeni ise, egemen devletlerin varlığının yanında ortak bir üst otoritenin bulunmamasıdır (Eralp, 2013: 47-50). Grotius ancak meşru savunma amacıyla yapılan savaşı kabul eder ve savaşın, savaş hukuku kuralları içinde yapılmasının önemini vurgular. Ayrıca Grotius güvenlik olgusunu iki biçimde ele almaktadır; bunlardan ilki, devletin güvenliği uluslararası sistemin bütününe ele alan güvenlik sistemiyle bağlantılıdır. Eğer uluslararası güvenlik sistemi bulunmuyorsa savaş için gerekli olan tüm zeminler apaçık ortada bulunmaktadır. İkinci biçimi ise devletler sınırlarını dışarıdan gelecek olan tehlikelere karşı savunması gerekmektedir. Genel manada Grotius'a göre güvenlik ise bir devlete karşı yapılan saldırı karşısındaki savunma önlemleridir (Dedeoğlu, 2003: 30).

Realist yaklaşımın tarihsel arka planındaki düşünürler arasında Hobbes da yer almaktadır. İnsan doğasını bencil, çıkarıcı ve hırslı kabul eden Hobbes, insanların oluşturduğu topluluğu “doğa hali” (état de nature) olarak tanımlamaktadır. Hobbes insanı, koruma güdüsüyle hareket eden makineler olarak görmektedir. Ayrıca Hobbes’e göre insan ırkının doğal durumu herkesin birbiriyle savaş halinde olduğu durumdur. Kuralları uygulayacak bir gücün yokluğunda insan yaşamı tehlikeli ve fazlasıyla önceden kestirilemezdir ve insan doğasındaki üç özellik; yarış güdüsü, duyarsızlık ve şöhret arzusu çatışmaya sebep olmaktadır (Yurdusev, 1996: 45).

Hobbes, duruma en rasyonel cevabın herkesi saygınlıkla karışık korku içinde tutacak bir gücün yaratılması ile bu duruma yönelik en rasyonel cevabın verileceğini söyler. Bunu sağlamanın yolu ise Leviathan, yani insanları birbirinden ve dış tehlikelerden koruyacak mutlak otoriteye ve yeterli güce sahip devlet ile ifade etmektedir. Bu sayede insanların doğa halinden toplum haline geçebileceğini savunmaktadır. Ancak Hobbes, bütün dünya devletlerinin iktidarını kabul edecekleri bir dünya devletinden söz etmemektedir. Bu yüzden çatışmaların kaçınılmaz olduğu eşitsizlikten güvensizlik, güvensizlikten de bir savaş hali durumunun var olduğu görülmekte ve bu savaş hali toplumsal güvenlik için doğal kabul edilmektedir (Hobbes, 2014: 23- 25). Bu durumda ise uluslararası ilişkiler devletlerin güç rekabetine sahne olacak; dostluk, yardımlaşma ve dayanışma oluşmayacaktır. Devletlerin varlığının tek güvencesi güç dengesi olacaktır bunun sonucunda ise bir devletin kendi güvenliğini artırırken başkalarının güvenliğini azaltması anlamına gelen “güvenlik ikilemi³” kavramı oluşacaktır (Bilgiç, 2011: 124- 125).

Realist kurama göre anarşi ve güvensizliğin süreklilik kazandığı bir uluslararası ortamda güvende olmak için, güç ve kapasite artırımına gitmek gerekmektedir. Realist paradigma, devlet eksenli bir güvenlik perspektifi inşa ederek

---

³Herbert Butterfield’e göre, bireyler daimi bir biçimde diğerlerinin kendilerine zarar verebileceği korkusu içinde yaşarlar. Bu “Hobbesvari korku” (Hobbesian fear) çok “şiddetli” bir biçimde hissedilir ve bireyleri kendilerini korumaya yönelik önlemler almaya iter. Ancak diğer bireyler, bu “iyi niyetli” önlemleri, kendilerine zarar vermek için uygulanan politikalar olarak algılayabilirler, çünkü onlar da “Hobbesvari korku” içinde yaşarlar ve diğerlerinin önlemlerine cevap verme ihtiyacı hissederler. Bu karşılıklı korku ve iyi niyetlerden emin olamama durumu, bireyleri artan bir biçimde yeni önlemler almaya iter ve aslında savaş niyeti taşımayan bireyleri bir savaşa sürerler. Aynı dönemde Uluslararası ilişkiler kuramcısı Herz, bu durumu “güvenlik ikilemi” olarak tanımlamıştır (Bilgiç, 2011: 125-126).

ulusal güvenlik vurgusu ile toplumun ve açıkça belirtmese de bireyin güvenliğini devletin güvenliğine bağımlı kılmaktadır. Devletin güvenliğini ulusun ve dolaylı yoldan bireyin güvenliği ile eş tutan realizm, savaş ve çatışma olgularına yoğunlaşarak, çalışmalarında sıklıkla yer verdiği güvensiz ortam temasıyla devlet-bağımlı güvenlik yaklaşımını meşrulaştırmaktadır (Sandıklı, 2012: 7).

1.1.2. İdealizm ve Güvenlik

Güvenlik ve çatışma durumuna karşı ortaya çıkan İdealist eğilimler 18. yüzyılda gelişmeye başlamıştır. Bu dönemde savaş ve çatışmaya engel olabilecek öneriler ve çözüm yolları aranmaya, geliştirilmeye başlanmış ve bu çözüm yollarının sonucunda uluslararası güvenlik ile devletin güvenliğinin birlikte ele alınabileceği düşüncesi ortaya çıkmıştır. Büyük ölçüde “*status quo*”⁴’nun korunması ve bununla birlikte “*status quo*”’nun düzenlenmesini amaçlamaktadır.

Bu dönemin kurucu düşünürlerinden olan John Locke, Hobbes’un aksine, doğa halinin bir savaş durumu olduğunu düşünmez. Locke’a göre, doğa halinde karşılıklı yardımlaşma mümkündür. İnsan doğası Hobbes’un işaret ettiği kadar kötü değildir. Locke o dönemdeki uluslararası ilişkileri bir doğa hali olarak kabul eder, ancak bunu mutlaka devamlı savaş hali olarak nitelemez (Emekçi, 2013, s. 207-208).

Bir diğer idealist kuramcı olan Jean Jacques Rousseau ise toplumlar arasında sağlam ve sürekli bir örgüt kurularak barış ortamının sağlanabileceği görüşünü savunmuştur. Rousseau’ya göre, uluslararası toplumlar arası çatışmalar, ortak bir egemen gücün varlığı herkesin toplumsal çıkarına hizmet edecek iken, devletlerin bazen bu otoriteyi hiçe sayabilmeleri çıkarlarının gereklerinden kaynaklanmaktadır. Bu yüzden düzenli bir örgüt veya bir üst otorite kurulursa, bir bölgede yer alan devletler birbirine bağlanır. Örgüt içindeki herhangi bir devletin diğer devletler üzerinde güç kullanması engellenir düşüncesi yer almaktadır (William, Wright, & Elvans, 1996: 149). Aynı şekilde bu düşünce 20. yüzyılda kurulacak olan Milletler

⁴ Herhangi bir şeyin belli bir zamandaki durumu, devam eden süregelen hal, durum.

Cemiyeti ve sonrasında kurulacak olan Birleşmiş Milletler fikrinin temelleri arasında yer almaktadır.

Aynı yüzyılda yer alan Immanuel Kant ise, uluslararası uyumu sağlamak üzere kurula dayalı olan bir barışı önermektedir. Bu kurallar, devletler için hukuki yükümlülükler olmamakla birlikte, ciddi olarak barışı amaç edinen devletler için ahlaki yükümlülük teşkil eden kurallardır. Kant'a göre güçlerin ayrımı ilkesine bağlı cumhuriyetler kurulursa, bu cumhuriyetler barışa yönelik federasyonlar oluşturacak ve böylelikle uluslararası barış ortamına katkıda bulunacaklardır. Uluslararası hukuk kuralları oluşumunun temellerini bu düşüncelerde görmek mümkündür (Bozkurt, 2007: 502- 505).

19. yüzyıldan itibaren toplumsal sistematik dönüşümler, güvenlik anlayışlarının içerisinde önemli bir yer kazanmaya başlamıştır. Bu dönemde yaşayan Friedrich Hegel'in düşüncesiyle, sistem birbirlerinden doğan zıtlıklardan oluşmaktadır ve zıtlıkların çelişkisi arttıkça gelişme ortaya çıkmaktadır. Her devlet, güvenlik ve savunma anlayışı çerçevesinde bir kapasite artırımına gittiğinde, diğer devletler kendilerine yönelik artan bir tehdit olduğunu algılar ve ona göre kendi güç ve kapasite artırımlarına yönelirler. Bu karşılıklı tırmanış, bir yandan tehdidin boyutunu yatay ve dikey biçimde genişletirken, bir yandan da sosyo-ekonomik çabaların artmasını ifade etmektedir. Daha çok rekabet, daha büyük tehdit oluşturmakta ve bunun daha iyi savunma yapılması gerekmektedir. Ancak daha iyi savunma, daha çok maliyet gerektirir ve bunun altından kalkmak da, gelişme ile olanaklı görülmektedir (Dedeoğlu, 2003: 32- 33). Bu durum özellikle soğuk savaş döneminde ortaya çıkan Nükleer Savaş korkusunun oluşmasına neden olmuştur. Nükleer teknoloji savaş için paradoksal bir caydırıcı ancak diğer yönden ise tehdit niteliği taşımaktadır (Dedeoğlu, 2003: 34).

Temel manada idealistlerin düşüncesine göre tek aktör devlet değildir, çok uluslu devletler, uluslararası organizasyonlar da güvenlik alanında önemli ve etkin bir rol oynamaktadır. Bu düşünceye göre demokratikleşme ve özgürlüklerin artması

toplum refahının artmasını sağlayacaktır. Bu sayede savaş ve çatışmaya yönelik maliyetler azalacak ve güvenlik konusunda uluslararası işbirliği artacaktır.

Özellikle 19. yüzyıl sonları ve 20. yüzyıl başlarında, belirli bir örgütlenme aracılığıyla, devletlerin birbirleriyle olan sorunlarını uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde çözmelerinin sağlanması, bu yolla da sürekli bir barış ortamının yaratılması çabaları, düşünce düzeyinden uygulama düzeyine geçirilmeye başlanmıştır. İdealizm, evrensel bir barış önermesi üzerine yapılanmıştır (Sönmezoğlu, 2002: 12). 1914-1918 sonrasında ABD ve İngiltere’de geliştirilmiş bir akım olan idealizmi savunanların amacı, savaş sonrası “*status que*”yu tanımlamak olmuştur. Savaşa yol açan koşulların devletlerin birlikte davranmasıyla ortadan kalkacağı ana teması üzerine oturan idealizm, liberalizm kavramı ile beslenmiş, üniversiteler yoluyla işlenmiş ve yaygınlaştırılmıştır. Kant ve Grotius’un önermeleri, ABD Başkanı Woodrow Wilson ile yeniden yapılandırılmış ve Wilson, demokratik rejimlerin, açık diplomasinin ve Milletler Cemiyeti’nin savunucusu olmuştur. Barışın düzenlenmesinin yanı sıra korunmasına da hizmet edebilecek bir uluslararası güvenlik gücü öngörülmüştür. Güvenlik hareketleri, bir tür örgütlenme sürecini ifade etmektedir. Uluslararası ilişkilerde, genel olarak örgütlenme, örgütlenen aktörlerin çıkarları doğrultusundaki bir durum için ya da ortak tehdit olarak görülen bir duruma karşı gelişmişlerdir. İdealizmin iyiye karşı kötü anlayışı, bu anlamda önemli bir kolaylık sağlamış ve her güvenlik hareketi, kendi iyilerini Wilsoncu anlayışla tanımlayarak kötüyü de belirleme olanağı kazanmıştır (Dedeoğlu, 2003: 40- 42).

İdealizmin uluslararası kurumsallaşma önermesi, evrensel normlara önem vermesi uluslararası güvenlik hareketlerine kaynaklık yapmıştır. Ancak bu önerme 2. Dünya Savaşı’nın çıkmasıyla başarısız olmuş ve realizmin uluslararası ilişkiler ortamına hâkim olmasına yol açmıştır. Realizm, güvenlik anlayışını eldeki kaynakları koruma ve yenilerine yönelme biçiminde özetlemektedir. Savaş sonrası bir süper güç olarak ortaya çıkan Amerika Birleşik Devletlerinin dış politika davranışlarını irdeleyen ve hatta meşrulaştıran yaklaşımdır. Soğuk savaş dönemine

damgasını vurmuş realizm, “detant dönemine⁵” kadar güvenlik değil, güvensizlik eğilimlerinin artmasına yol açmıştır. Realizmin etkilerinin dorukta bulunduğu sıkı iki kutuplu sistem, aslında uluslararası sistemin genelinin büyük tehdit altında bulunduğu dönemi ifade etmektedir. Tarafların güvenliklerini sağlamak maksadıyla sürekli bir silahlanma yarışı içerisine girmeleri ve kitle imha silahları yoluyla birbirlerini defalarca yok edebilecek bir kapasiteye erişmeleri, aslında bu yolla güvenliğin sağlanamayacağını ortaya koymuştur. Söz konusu gelişmeler, 1970’lerin başlarında uluslararası sıkı iki kutuplu sistemin gevşemeye başlamasına yol açmış ve dolayısıyla, güvenlik anlayışında da farklılıklar ortaya çıkmıştır (Dedeoğlu, 2003: 43- 46).

Kısaca özetlemek gerekirse; realist yaklaşıma göre uluslararası sistemin yapı değerleri idealist yaklaşıma göre daha sert, dış faktörleri tehdit olarak algılayan, sadece devleti ilk planda tutan bir tutum sergilerken, idealist yaklaşım ise devlet ile diğer aktörlerin sosyal birliktelik içerisinde hareket eden bir uluslararası sistem içerisinde bulunmaktadır. Realistlerin güvenlik stratejilerindeki en temel prensip ise daha çok güç elde ederek dış faktörleri korkutmak ve baskı ile kontrol alma üzerine kurulmuştur, idealist yaklaşımda ise daha çok uzlaşma, demokratik sağduyu, bütünleşme ön plandadır. Realistler askeri güce önem verirken, idealistler sadece askeri değil bunun yanında demokratik, sosyal alanlardaki güce de önem vermektedirler. Sistem içerisinde ise realistler tüm dış güçleri tehdit olarak görmekte ve mesafeli yaklaşmakta, gerekirse onları hegemon bir güç olarak baskı kurmaya yönelik politikalar uygulamakta iken idealistler ise, karşılıklı yardımlaşma ile birleştirici, cazip bir model oluşturmaktadırlar (Navari, 2008: 42).

1.2. Modern Güvenlik Kavramları

Güvenlik çalışmalarındaki ilk tartışmalar, dar bir çalışma alanı olan ve uluslararası gerilimin askeri olmayan kaynakları önemsememelerine ve sadece askeri

---

⁵Batı Bloğu ile Doğu Bloğunun karşılıklı ve iyi niyetler ile son aşamada barış içinde bir arada yaşamayı öngören, yeterli sayıda şarta bağlanmış uzun süreli ve kapsamlı bir işbirliğine varacak, gerginliğin aşamalı ve bilinçli bir biçimde azaltılmasını öngören politikadır. (Macmahon, 2013: 57)

dengeler üzerine odaklanmasına yönelik olmuştur (Walt, 2003: 77). 20. yüzyılda meydana gelen çatışmalar ve savaşlar sonrasında klasik güvenlik anlayışının tek ve değişmez aktörü olan devletin güvenliğinin yanı sıra insan güvenliği, toplum güvenliği ve küresel güvenlik tartışmaları çerçevesinde, devlet güvenliğinin ötesinde farklı yapıların ve farklı analiz düzeylerin de güvenliğin ele alınması gerektiği üzerine durulmuştur.

Ancak 20. yüzyıl başlarından itibaren değişen sistem üzerine geleneksel yani sert güvenlik anlayışı (Askeri ve Polis Ağırlıklı) yerine, modern yani yumuşak güvenlik anlayışı (İnsani Güvenlik) üzerinde durulmaya başlanmıştır. Kavramın yaratıcısı Joseph S. Nye'e göre yumuşak güç, zorlama ve paradan ziyade cazibe ile istenileni sağlama becerisidir. Sert güç ise ülkenin askeri ve ekonomik gücünden aldığı güçle oluşturduğu zorlama kabiliyetidir. Bir ülke kendi amaçlarının ve değerlerinin başka ülkeler tarafından benimsenmesini sağlayabilirse, sert gücünü oluşturan askeri ve ekonomik gücünü daha az kullanmak zorunda kalır. Fakat bazı noktalarda bu ayırım keskinliğini kaybetmektedir. Yumuşak güç gerektiğinde ekonomik ve askeri kapsamda da olabilmektedir. Silahlı kuvvetler tek başına sert güç unsuru olmakla beraber, insani yardım amaçlı yumuşak güç unsuru olarak da kullanılabilir. Diğer bir nokta da sert ve yumuşak güç arasında optimal bir denge olması gerektiğidir. Sert gücün günümüzde ABD'nin yaptığı gibi aşırı kullanılması, yumuşak gücün kullanılması şansını da yok edebilir. Nye'e göre sert ve yumuşak gücü birleştirme becerisi de akıllı güç olarak tanımlanmaktadır (Nye, 2005: 14- 15).

1.2.1. Eleştirel Teori (Frankfurt Okulu) ve Güvenlik

Eleştirel teori, Frankfurt Okulu düşünürleri tarafından oluşturulmuştur. 1920'lerde ortaya çıkan Frankfurt Okulu esas olarak Bolşevik karşıtı radikalizm ve eleştirel bir Marksizm olarak nitelendirilebilir. Bu yüzden düşünülen ve üretilen bu eleştirel teori kavramı Neo-Marksizm gibi isimlerle anılmıştır. Okulun kurucusu Max Horkheimer dışında, Theodor Adorno, Fredrich Pollocktur önemli isim

bulunmaktadır. 2. Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan ikinci nesil düşünürlerinden ise Jurgen Habermas ön plana çıkmaktadır (Çetinkaya, 2013, s. 250).

Frankfurt Okulu düşünürleri, sanayi toplumu, ideoloji, medya, estetik, psikanaliz gibi konular hakkındaki sorunlara odaklanmışlardır. Diğer bir ifadeyle bu yazarlar toplumun analizinde siyasi ve kültürel üstyapıyı merkeze almışlardır. Eleştirel teori kavramı ilk olarak 1937 yılında Max Horkheimer tarafından Geleneksel ve Eleştirel Teori adlı makalesinde ortaya atılmıştır. Horkheimer, toplumun değişimiyle ilgilenmiş, ancak buna ışık tutacak teorilerin gelişiminin doğa bilimlerindeki gibi olamayacağı görüşüne varmıştır. Horkheimer'e göre eleştirel teori sadece toplumu anlamaya ve açıklamaya odaklı geleneksel düşüncelerin yerine toplumu bir bütün olarak görüp eleştiren, geliştiren ve baskıdan kurtarıp özgürleştiren bir sosyal teoridir (Çomak, 2009: 87). Eleştirel teori insanlara kendi tarihlerini kendilerinin yapabilme imkânını sunmaktadır. Bunun bir ileri aşaması ise insanın özgürleşmesine doğru adım atmaktır.

Eleştirel teori, realizmin uluslararası sistemi bir devletlerarası sistem olarak algılamasına ve güvenlik konusunu merkeze alan çözümlere gitmesi ile bu çözümlerde güç ve çıkarı en önemli unsurlar olarak ön plana çıkarmasına tepki göstermiştir. Eleştirel kuramın güvenlik olgusuna dair tespit ve yorumları şu şekilde belirtilebilir;

- Güvenlik, subjektif bir olgudur ve realizmin yaptığı gibi tekil bir güvenlik anlayışından bahsedilemez,
- Realizmin etkisindeki klasik güvenlik anlayışı, devlet güvenliğiyle sınırlandırılmış; bu nedenle birey ve toplum güvenliği ihmal edilmiştir,
- Güvenlik, uluslararası ilişkiler disiplininin diğer kavramları gibi güç ve bilgi ilişkisi çerçevesinde şekillendirilmektedir,
- Küresel güvenlik konularına ilişkin politikalarda hegemon aktör(ler) belirleyici bir role sahiptir,
- Küresel güvenliğin tesisi için etiksel evrenselliğin ve kozmopolitan dünya görüşünün hâkim kılınması gerekmektedir (Sandıklı, 2012: 32).

Sonuç olarak eleştirel kuram; devletlerin, ekonomik sınıfların, toplumların ve dolaylı da olsa bireylerin güvenlik sorunsallarını, uluslararası kapitalist sistemin yapısal krizleri çerçevesinde eleştirerek incelemiştir. Dolayısıyla sistem düzeyindeki bütüncül ve yapısalcı yaklaşımları, güvenliğin salt devlet merkezli ve siyasi-askeri açıdan ele alınmasının karşısında alternatif bir bakış açısının gelişimine katkı sağlamıştır. Bu doğrultuda eleştirel kuram, güvenlik ile ekonomik refah ve eşitsizlikler arasında kurduğu bağıntılarla eleştirel güvenlik yaklaşımlarının altyapısının oluşmasında rol oynamıştır. Buna karşın realizm gibi çatışmaya odaklanması ve çatışmacı bir güvenlik algısı sunması nedeniyle farklı araçlarla da olsa klasik güvenlik anlayışını bir bakıma yeniden ürettiği söylenebilir (Sandıklı, 2012: 26).

1.2.2. İnsani Güvenlik Kavramı

İnsani güvenlik kavramı 19. yüzyıldan beri siyaset tartışmalarında kullanılmaya devam etmektedir. Özellikle 1970'lerde bu kavram güvenlik kavramı içerisinde yer almaya başlamıştır. Bu zamana kadar güvenlik kavramı sadece ulusal güvenlik çerçevesinde yer alıyordu ve güvenlik sadece devletlerin çıkarlarına yönelik şekilleniyordu. Ancak güvenlik üzerine yapılan çalışmalar sonrasında bu kavramın genişlemesi üzerine atıflarda bulunulmuş ve bunun sonrasında ise güvenlik; insani kalkınma, ekonomik büyüme ve demokrasi kavramlarıyla birlikte ele alınmaya başlanmıştır (Özerdem A. , 2013: 171).

Soğuk Savaş dönemi sonrası, küreselleşme sürecinin ve diğer faktörlerin etkisiyle tehdit algılamaları çeşitlenmiştir. Bu düzlemde güvenliğin kapsamının genişleme ve derinleşme süreci başlamıştır. Soğuk Savaş döneminde tehdit algılamasına yol açmıştır ve o dönemin askeri tehditler nedeniyle göz ardı edilen sosyo-ekonomik konuları, bugün askeri-güvenlik sorunlarına oranla daha baskın hale gelmiştir (Aksu & Turhan, 2012: 73- 74). Özellikle iki büyük dünya savaşı sırasında askerlerden çok sivil halkın zarar görmesinden dolayı, eski düzende yer alan eski devlet merkezci ve elitist (sert) güvenlik yaklaşımı yerine daha geniş bir perspektif

ile daha yumuşak ve insani güvenliğe daha fazla önem veren güvenlik kavramı biçiminde gelişmiştir (Richmond, 2013: s. 1-2).

Temel anlamda insani güvenlik anlayışı, devletlerin dışa dönük askeri tehditleri üzerine ve herhangi bir başka devletten gelen saldırı ya da toprak kazanımı çabasına karşılık verme üzerine kurulu askeri güç odaklı ve savunma güdüsüne dayalı olan klasik güvenlik anlayışını tamamlayan çok boyutlu bir yeni güvenlik yaklaşımıdır. Bu güvenlik anlayışı, devlet dışı aktörleri sadece savaş ve çatışma durumunda değil, bununla birlikte siyasi, ekonomik, çevresel ve toplumsal tehditleri içeren ve çok boyutlu olarak insanın refahını, mutluluğunu ve onurunu sabote eden tehditleri karşılamayı kapsamaktadır (Aksu & Turhan, 2012: 73).

Bununla birlikte kavram, güvenliğin oluşturulmasında uluslararası örgütler ve sivil toplum kuruluşları gibi çeşitli aktörlere de yer vererek devletin bu alandaki tek güç olmasına karşı çıkmaktadır. İnsani güvenlik kavramı bu yönüyle, korunması gereken devlet dışı aktörlere önem vermektedir.

Her kavram gibi insani güvenlik kavramında da bir takım riskler bulunmakta olup, bunlar arasında, şiddet ve insan hakları ihlalleri, afetler, iklim değişiklikleri, yoksulluk, açlık, sağlık ve eğitim gibi temel hizmetlerden yararlanamamak sayılabilir. İnsani güvenliğin karşılaştığı tehlikeler ve riskler uluslararası, ulusal ve yerel seviyelerde birbirine bağlantılı olabilir ve bu bağlamda çözüm önerileri de bu farklı seviyelerdeki bağlantılar göz önüne alınarak yapılmalıdır. Yerel alanlarda karşılaşılan herhangi bir problem nasıl küresel alan ile bağlantılıysa bununla birlikte yer alan işsizlik, şiddet ve yoksulluk sorunları da diğer seviyelerdeki politik ve ekonomik çerçevelerin oluşmasında rol oynayan güç aktörleri ve stratejik dengelerin işleyişiyle bağlantılıdır. Bu kavram insani güvenliğin ne anlama geldiğini sorgulamasıyla birçok çözülmesi güç gözükken karmaşık sorunlara karşı farklı bir bakış açısı getirilmesini sağlamaktadır (Özerdem, İnsani Güvenlik Perspektifinden Barış Sunum Notları, 2013)

1.2.3. Neo-Realizm Teorisi ve Güvenlik

Realizmin sorgulanmaya ve eleştirilmeye başlanması ile Neo-Realizm kavramı ortaya çıkmıştır. En önemli kurucularından sayılan Kenneth Waltz'a göre, devletler, uluslararası sistemde işbirliği yaptıkları takdirde, kaynakları daha verimli kullanarak, toptan bir kalkınma ve tüm insanlık için refah yaratabileceklerinin farkında oldukları halde, uluslararası sistemin anarşik yapısı daima güvenlik kaygılarını öne çıkarmakta ve devletleri birbirleriyle anlaşmasından uzakta tutmaktadır. Devletin bekasını hedefleyen güvenlik anlayışı, politik çıkarları ekonomik kazançlardan daha ön plana taşımaktadır (Sandıklı, 2012: 8).

Uluslararası politikada temel aktörün devlet olarak görülmesi ve devletlerin üniter yapılar olarak değerlendirilmesi, devletlerin ve devlet adamlarının rasyonel davrandıkları varsayılması, devletlerin kendi çıkarları için bencilce hareket ettiklerinin kabul edilmesi, hem realizmin hem de Neo-Realizmin ortak özelliklerindedir.

Neo-Realizme göre uluslararası sistemde temel birimler devletlerdir ve uluslararası politikalar devlet merkezlidir. Devletler için önemli olan ulusal çıkarlardır. Bu yüzden uluslararası arenada bir güvensizlik duygusu ve anarşi meydana gelmektedir. Bu kaos sisteminde devletler kendi varlıklarını sürdürebilmek için güvenliklerini korumak zorundadırlar. Anarşik yapıda devletleri farklı kılan yapı hedef değildir, asıl güç ise sahip oldukları güçlerdir. Aynı realizmde olduğu gibi güç önemli bir kavramdır ancak farklı olarak güç bir amaç değil bir araçtır (Çakmak, 2006: 44).

Kenneth Waltz ve bir başka kuramcı olan John Mearsheimer'e göre Neo-Realizmde devletlerin kendi çıkarlarını düşünmesi ve rasyonel davrandıkları varsayımı ile hareket edilir. Böyle bir durumda ise bir işbirliğine girildiğinde kimin daha fazla kazanç elde edeceği sorusu meydana gelir. Sistemin anarşik yapısı ve güç dağılımı sonucunda kendi çıkarlarını düşünen bencil devlet sistemleri oluşmakta ve

bunun sonucunda ise uzun vadede işbirliği konusunda problemler meydana gelmektedir (Baylis, 2008: 74).

Neo-Realizmin güvenlik yaklaşımını realizmden farklılaştıran ve klasik güvenlik terminolojisini geliştiren bir diğer nokta, Neo-Realist düşünürlerin analizlerine ekonomik değişkenleri eklemeye çabasıdır. Nitekim Waltz, askeri-stratejik konuların yanı sıra ekonominin de artık uluslararası ilişkiler gündeminde belirleyici bir rol oynadığını belirtmiş ve bir bakıma ekonomik güvenlik üzerinde durmuştur (Sandıklı, 2012: 11). Örnek olarak; Vietnam Savaşı, devletlere hedefe ulaşmadaki tek aracın askeri güç ve kapasite olmadığını gösterirken; 1973 ve 1979 petrol şokları da karar alma mekanizması ve süreçlerinde ekonomik parametrelerin de hesaplanması gerektiğini net bir biçimde ortaya koymuştur. Pratiğin teori üzerindeki bu etkisi, Neo-Realistleri ekonomiye yönlendirmiş olsa da nihayetinde askeri-stratejik konulara odaklanan Neo-Realizmin ağırlık merkezini yine de askeri politikalar oluşturmuştur (Aydın, 2004: 47).

Neo-Realizme bir diğer örnek olarak Soğuk Savaş döneminde Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği, ulusal güvenlik hesaplarını sadece birbirlerinin kapasitelerine göre dayandırmışlar ve birbirlerini sürekli güvensizliğe iterek, güvenliklerini aslında karşılıklı güvensizlik üzerinden tanımlamışlardır. Bu nedenle Soğuk Savaş dönemi güvenlik olgusu, güvende olma durumu yerine güvende olmama durumu üzerine inşa edilmiş, diğer bir ifadeyle güvenlikten ziyade güvensizlik ekseninde kurgulanmıştır (Bilgin, 2010: 73-78).

1.2.4. Kopenhag Okulu ve Güvenlik

Sovyetler Birliği'nin parçalanması, ülke içi karışıklıklar gibi sosyo-politik olayların etkilemesiyle beraber Neo-Realistlerin güvenlik kavramlarının tehdit ettiğini ve insan güvenliği konusuna yeterince önem verilmediğinin anlaşılmasıyla bu konu tartışılmaya başlanmıştır. Bu dönemde ortaya çıkan Kopenhag Ekolü, erken dönem çalışmalarında dar veya geniş güvenlik kapsamı konusundaki tartışmalarla ilgili olarak artan memnuniyetsizliğini ortaya koymuştur. Kopenhag Ekolü güvenliğe

yönelik sistematik bir çalışma yapmayı uygun görmüş ve güvenlik konusunu daha sosyal ve daha kapsamlı olabilecek şekilde genişletmeye çalışmıştır.

Kopenhag Okulunun kurucuları arasında, Barry Buzan, Ole Waever ve Jaap de Wilde gibi akademisyenler bulunmaktadır. Okul, güvenlik kavramının genişletilmesi ve bir konunun nasıl normalleştirilebileceği konusu üzerine analizler yapmıştır. Temel manada güvenliği incelerken üç kavram üzerine odaklanmış olup bunlar; Güvenliğin boyutları, bölgesel güvenlik alanları ve güvenikleştirmedir.

Kopenhag Okulu'nun güvenlik çalışmalarına getirdiği en önemli katkılardan birisi, insan topluluklarının güvenliğinin etkilendiği beş ana sektörü güvenikleştirme teorisine uyarlamasıdır. Okulun burada öne çıkardığı husus, askeri tehditlerin toplumlar için tek güvensizlik kaynağı olmadığıdır. Diğer sektörlerdeki güvensizlikler de bir tehdit kaynağı olarak hem kendi başına hem de askeri sektöre taşınarak bir güvensizlik kaynağı oluşturmaktadır. Güvenliği sektör temelinde incelemenin önemli bir katkısı, sektörler arasındaki özel ilişki tiplerinin tanımlanarak birbirinden etkileşimini de ortaya koymaktır. Bu sektörler ise 5'e ayrılmaktadır;

- Askeri güvenlik; kuvvet temelli baskı ilişkileri
- Siyasi sektör; iktidar, yönetim statüsü ve tanınmaya dair ilişkileri
- Ekonomik sektör; ticaret, üretim ve finansa dair ilişkileri
- Toplumsal sektör; kimlik ile ilgili ilişkileri
- Çevresel sektör ise; insan faaliyetleri ve gezegendeki çevre konularındaki ilişkileri kapsamaktadır (Buzan, Wæver, & Wilde, 1998: 7).

İleri sürdüğü tezler ve kavramsallaştırmalar ile güvenlik literatürünün gelişiminde etkin rol oynayan Kopenhag Okulu, 1990'larda somutlaştırdığı çok boyutlu güvenlik tanımlaması ve kapsamlı güvenlik (comprehensive security) anlayışıyla yeni güvenlik çalışmalarının çekim merkezi haline gelmiştir. Kopenhag Okulu, güvenliği devletlerin ve toplumların tehditlerden kurtulma arayışları, rakip

güçlere karşı bağımsız kimliklerini ve işlevsel bütünlüklerini koruma yetenekleri olarak tanımlamıştır (Sandıklı, 2012: 44).

Buzan ve Weaver'e göre soğuk savaş sonrası dönemde Dünyada toptan bir güvenlik algılaması yapılanmaktadır. Onlara göre dünya, coğrafi olarak bölgelere ayrılmalı ve bölgesel güvenlik alanları oluşturularak çalışmalar yapılmalıdır. Her bölgenin kendine göre riskleri ve problemleri olacağı için alınacak olan önlemlerin de değişeceğini savunmuşlardır (Buzan & Wæver, 2003: 40).

2. Güvenlik Amaçlı Uluslararası Kuruluşlar

2.1. Birleşmiş Milletler ve Güvenlik Konseyi

Milletler Cemiyeti'nin amaçları doğrultusunda uluslararası arenada milletler arası çatışmaları engelleyememesi ve İkinci Dünya Savaşı çıkmasının ardından yeni ve daha kapsamlı sorunlara karşı mücadele edecek bir örgüt ihtiyacı meydana gelmiştir. Bunun üzerine BM, İkinci Dünya Savaşı sonrasında yeniden tesis edilen dünya barışı ve güvenliğini korumak, milletler arası iktisadi, sosyal ve kültürel işbirliğini sağlamak amacıyla elli devlet tarafından San Francisco Konferansı ile 26 Haziran 1945'de BM Antlaşmasının imzalanmasıyla kurulmuştur (Hasgüler & Uludağ, 2012: 101).

BM örgütü, büyük ölçüde de olsa İkinci Dünya Savaşı sonrası "*status que*"yu korumak ve uluslararası sorunları çözerek, barış ve güvenliği belirli kurallar etrafında korumak için kurulmuştur. BM çok geniş ağlara sahip bir örgütlenme yapısıdır, insani, sosyal, ekonomik ve mali her sorun ile ilgili bir birime sahiptir ancak güvenlik ile doğrudan alakalı olan organı Güvenlik Konseyidir.

BM üyeleri uluslararası barış ve güvenliğin korunmasındaki başlıca sorumluluğu Güvenlik Konseyi'ne devrettiklerini BM Antlaşmasının 24. maddesiyle

kabul etmişlerdir⁶. Güvenlik Konseyinin başlangıçta 11 üyesi bulunmakta olup ve bunlardan sadece 5'i, Amerika Birleşik Devletleri, Sovyetler Birliği, Fransa, İngiltere ve Çin daimi üye statüsündedirler. Usul meseleleri dışındaki herhangi bir karar tasarısına verecekleri bir ret oyu tasarının karara dönüşmesine engellemekte; buna da veto yetkisi denmektedir. Ancak uzun süren soğuk savaş ve uluslararası gerilim birçok kararın alınmasında engel olmuştur. Bu yüzden 13 Aralık 1963 tarihinde BM Genel Kurulu kararıyla üye sayısı 15'e çıkartılmış ve karar için gerekli olumlu oy sayısı 9'a yükselmiştir. Böylece karar alımının kolaylaşacağı düşünülmüştür (Hasgüler & Uludağ, 2012: 114-115).

Güvenlik Konseyi kendisine danışılan veya kendisinin ele aldığı bir uzlaşmazlığın giderilmesinde soruşturma, uzlaşma ve arabuluculuk faaliyetlerinde bulunmakta, barışın tehdit edildiği durumlarda ise, çeşitli zorlayıcı önlemler alabilmektedir. Bu önlemler ise, ekonomik yaptırımlardan askeri müdahalelere kadar yükselebilir. Askeri müdahale kararlarının adı, Barış Koruma Görevi olarak adlandırılmakta ve bu amaçla görev yapan askeri birliklere Barış Gücü denmektedir. Bu kararların yaptırım gücü vardır ve BM'ye üye olan devletler tarafından uyulmak zorundadır (Dedeoğlu, 2003: 227).

BM Güvenlik Konseyi'nin görevleri ise, uluslararası barış ve güvenliğin BM antlaşması çerçevesinde korunması; uluslararası anlaşmazlıkları saptama ve anlaşmazlıklarda görüşme, yöntem ve biçimlerini önerme (uzlaşma, hakemlik), saldırıyı durdurma ve barışı sağlama yolunda planlar geliştirme; gerekirse saldırıyı durdurmak amaçlı BM üyelerini ekonomik yaptırım uygulamaya çağırarak veya askeri önlem almaktır. Askeri müdahalelerden anlatılmak istenen ise, barışın tesisi, silahsızlanmanın teşviki, kara mayınlarının temizlenmesi, sivil polis oluşumları ile belirli bölgelerde asayişin desteklenmesi ve istikrarın sağlanmasıdır (Dedeoğlu,2003: 229).

---

⁶ Birleşmiş Milletlerin üyeleri, örgütün hızlı ve etkili hareket etmesini sağlamak için uluslararası barış ve güvenliğin korunmasında başlıca sorumluluğu Güvenlik Konseyi'ne bırakırlar ve bu sorumluluk gereğince görevlerini yerine getirirken Güvenlik Konseyi'nin kendi adlarına hareket ettiğini kabul ederler.

Bununla birlikte uluslararası barış ve güvenliğin korunması, BM Antlaşması'nın 1. maddesinde sayılan amaçlardan biridir. Uygulanan uluslararası hukukta kuvvet kullanılmasına ilişkin temel düzenlemeyi BM Antlaşması'nın 1. maddesinde belirlenen amaçlara ulaşmak üzere uyulacak ilkeleri açıklayan 2. maddesinin 4. fıkrası oluşturmaktadır. Buna göre, tüm üyeler uluslararası arenada gerek herhangi bir devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasi bağımsızlığına karşı, gerekse BM'nin amaçları ile bağdaşmayacak herhangi bir biçimde kuvvet kullanma tehdidine ya da kuvvet kullanmaya başvurmadan kaçınırlar. (Öncü, 2006: 34- 38)

BM 1948 yılından itibaren 56 Barış Operasyonu gerçekleştirmiş ve bunlardan 17 tanesi halen 2002 yılından itibaren devam etmektedir. (Irak, Libya, Haiti, Liberya, Ruwanda, Somali, Angola, Sudan, Sierre Leone, Afganistan, Eritre, Etiyopya, Doğu Timur, Bosna-Hersek, Makedonya, Kosova ve Kıbrıs) Operasyonların neredeyse büyük bir kısmı Afrika kıtasındadır ve bunun nedeni bu kıtada sömürgeleşme sonrasında oluşturulan etnik nefret söylemleri yüzünden ortaya çıkan çatışmalardır (United Nation Current Peacekeeping Operations, 2014). Ancak BM tek başına yeterli olamamaktadır, çünkü 1948'den itibaren çıkan 180 savaşın sadece %36'sına müdahale edebilmiş ve birçoğunu sonuçlandıramamıştır. Bunun bir diğer sebebi ise barış kuvvetlerinin doğrudan savaşan bir tarafta olmaması veya çatışan devletlerin bunlara izin vermemesidir. Küreselleşen dünya ile çatışmalar artmış ve BM barış güçlerini de etkilemiştir; bu yüzden dolayı ilerleyen zamanlarda NATO ile birlikte operasyon yürütmüşlerdir (1948-1990 arasında 1000 kişi yitiren BM, 1990 sonrasında 10 yılda 500den fazla çalışan kaybetmiştir) (Çelik, 2013: 38- 40).

2.2. NATO (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü)

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Sovyetler Birliği, askeri güçlerini aynı şekilde muhafaza etmeleri sayesinde diğer devletleri komünist sistem ile tehdit etmiştir. Bununla birlikte barışın korunmasında ve istikrarsızlıkların önlenmesinde BM askeri gücünün kurulmamasından dolayı teşkilatın yetersiz kalışı gibi nedenler sonucunda Kuzey Atlantik Antlaşması, 4 Nisan 1949'da ABD, Kanada, İtalya, Danimarka, Norveç, Portekiz, İngiltere, Fransa, Belçika, Hollanda, Lüksemburg ve

İzlanda arasında Washington'da imzalanmış ve 24 Ağustos 1949'da yürürlüğe girmiştir⁷.

NATO, Avrupa ve Kuzey Amerika'nın güvenliğini bir arada gören bir anlayışın ürünüdür. Dolayısıyla, bu iki bölgenin ve bölgedeki aktörlerin benzer güvenlik ve savunma stratejileri içinde bulunduğu varsayımına dayanır. Çıkarları farklı olan aktörlerin de bu kuruluş bünyesinde çıkarlarını ortak bir noktada beklenmektedir. BM Antlaşmasının 51. maddesinde, ortaklaşa güvenlik amacıyla bölgesel düzenlemeler öngörülmektedir. NATO'nun amaçları bu çerçevede olup bunlar ise; milletlerarası anlaşmazlıkların barışçıl yollarla çözülmesi, kuvvet ve tehdide başvurmaktan kaçınılması, üyeler arasında sosyal ve ekonomik iş ve göç birliğinin geliştirilmesi gibi amaçları bulunmaktadır. Özellikle NATO kuruluş maddelerinden en önemlisi olan 5. madde'de belirtildiği gibi taraflardan birinin tehdit edilmesi halinde üyeler arasında danışmalar yapılması, taraflardan birinin toprağı tecavüze uğradığı takdirde bunun tüm üye ülkelere yapılmış sayılması ve karşılıklı yardım ve dayanışmanın sağlanmasını amaçlamaktadır (NATO Resmi Sitesi, 2014).

Soğuk Savaş döneminde Batı Bloku için en önemli savunma yapılanması NATO'ydu. Batılı ülkeler NATO sayesinde Sovyetlere karşı kendilerini koruyabilmiş ve kendi iç kavgalarından uzaklaşmışlardır. Bu sebepten dolayı hem koruyucu hem de birleştirici bir yapısı vardır. Batı Blokunun Soğuk Savaş galip gelmesinin en büyük sebeplerinden birisi NATO olmuştur. Sovyetler birliğinin yıkılmasından sonra yeniden şekillenen küresel dengeler yüzünden NATO'nun

---

⁷ Yunanistan ve Türkiye 18 Şubat 1952'de, Federal Almanya ise 1954 yılında NATO üyesi olmuştur. Fransa, 1966'da NATO'nun askeri kanadından ayrılmıştır. Ayrıca, Yunanistan 1974 yılında Kıbrıs olayları üzerine NATO'nun askeri kanadından ayrılmışsa da 1980 yılında tekrar teşkilatın askeri kanadına dönmüştür. İspanya da 1982'de NATO'ya katılmıştır. 1999 yılında Polonya, Çek Cumhuriyeti, Macaristan'ın NATO'ya üye olmasıyla üye sayısı on dokuza çıkmıştır. Ayrıca Soğuk Savaş boyunca Batı Avrupa güvenliğinin dayanağı olan NATO, Sovyetler Birliği Blokunun dağılması sonrasında güvenlik konseptini derinleştirerek ve genişleterek üyelik hakkını eski Doğu Bloğu (Sovyetler Bloğu) üyelerine de açmıştır. 29 Mart 2004 tarihinde ise yedi yeni devletin başvurusu kabul edilmiştir (Bulgaristan, Estonya, Letonya, Litvanya, Romanya, Slovenya ve Slovakya). Böylelikle üye sayısı bu dönemde 26'ya yükselmiştir. NATO'nun son genişlemesi Nisan 2009'da olmuştur bununla birlikte eski Yugoslavya devleti mensubu iki devlet (Arnavutluk ve Hırvatistan) NATO'ya kabul edilmiş ve böylece toplam üye sayısı 28 olmuştur (Demir, 2012: 68).

gerekliliği sorgulanmış ve karşıt bir g¼c¼n olmadığı bir ortamda NATO'nun savunma g¼revini tamamlamış olduğu d¼ř¼n¼lm¼řt¼r (Karabulut, 2012: 117).

Soğuk Savaş d¼neminde Doğu Blokunun savunma örg¼t¼ olan Varşova Paktı, Sovyetler Birliğinin dağılması ile ortadan kalkmıştır. Batı Blokunun savunma örg¼t¼ olan NATO ise, Varşova Paktı'nın aksine varlığını devam ettirmiş ve d¼nemin ihtiyaçlarına g¼re yeniden organize olma faaliyetlerine girişmiştir. Varşova Paktı, iki kutuplu d¼nya d¼zeninde Doğu Blokunun savunma ihtiyacını karşılamaktan öteye gidemeyen ve bir anlamda NATO'ya karşı kurulan savunma işlevli bir örg¼t niteliğinde iken NATO, Varşova Paktı'na karşı Batının savunma ihtiyacını karşılamakla sınırlı kalmamıştır (Hasg¼ler & Uludağ, 2012: 320).

Bununla birlikte Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte, Soğuk Savaş'ın iki kutuplu blok mantığına g¼re belirlenmiş olan g¼venlik anlayışı ve tehdit algılaması ilk olarak, NATO b¼nyesinde yeniden ele alınmaya başlamıştır. Bu bağlamda, 1991 NATO Roma Zirvesi'nde önemli kararlar kabul edilmiştir. Bu kararlardan bir tanesi de İttifak'ın kabul ettiği Yeni Stratejik Konseptidir. Stratejik Konsept, Doğu Blokunun dağılmış olmasına rağmen NATO'nun ve ABD ile Avrupa arasında var olan transatlantik bağın t¼m y¼nleriyle korunacağını tekrarlamıştır (Erol & Oğuz, 2012: 153). Roma Zirvesi'nin öncelik verdiği konu, Doğu Avrupa'da yaşanan değişim s¼recini dengeli ve başarılı bir şekilde devam ettirmek olmuştur. Yeni Stratejik Konsept bu gelişmeyi, “yeni gereksinimlerin zorunlu kıldığı genişletilmif bir g¼venlik anlayışı” olarak tanımlamış; k¼resel istikrar ve barışın korunması amacıyla, NATO kuvvetlerinin BM g¼revlerinde de kullanılabileceğini açıkça dile getirmiştir. Yeni Stratejik Konsept, 1994 Br¼ksel Zirvesi'nde g¼zden geçirilmif ve ikinci değişiklik 1999 Washington Zirvesi'nde yapılmıştır. Washington Stratejik Konsepti ise etnik çatışmaları, ekonomik sıkıntılarını, kitle imha silahlarının yayılmasını yeni d¼nemin başlıca tehditleri olarak sıralamıştır. NATO'nun çevre b¼lgelerinde “n¼kleer, biyolojik ve kimyasal silahlara” sahip olma yolunda önemli gelişmeler olduğunun altını çizilmiştir. Stratejik Konseptin “devlet dışı akt¼rler” tanımlamasıyla, ter¼r şebekelerinin kitle imha silahlarına erişme tehdidini açık bir şekilde ve önemle vurgulamıştır (Dedeoğlu, 2003: 238).

Bu zirveler sonrasında ortaya çıkan Stratejik Kavramın amaçlarını özetlemek gerekirse;

- ABD, Kanada ve Avrupa arasında bu ülkelerin hayati çıkarlarını etkileyecek konularda transatlantik bağı kurmak,
- Avrupa’da stratejik dengeyi korumak,
- Avrupa’da demokratik kurumların genişlemesi ve anlaşmazlıkların barışçı yollardan çözümlenmesine dayanan istikrarlı bir güvenlik çevresi sağlamak,
- NATO’nun klasik fonksiyonu olan ortak savunmayı gerçekleştirmek olarak tanımlanabilir (Yaman, 2006: 44).

Görüldüğü gibi NATO, yeni küresel düzende temel fonksiyonu olan ortak savunmadan vazgeçmemiş ve hatta buna ek olarak, bünyesine yeni ülkeleri dâhil ederek üye devletlerin güvenlik ve etki alanını daha da genişletmiştir. NATO’nun bu talebinin temelinde “eski düşmanı dost yapmanın” yanı sıra, çeşitlenen tehditlere karşı bünyesinde barındırdığı güçleri arttırmak ve tehdidin gelebileceği alanı daraltmak yatmaktadır. Nitekim 11 Eylül 2001’de Amerika Birleşik Devletlerine yapılan saldırılarla birlikte gelinen durumu Yaman, NATO’nun Stratejik Konsept içerisinde çizmiş olduğu bu yolun haklılığını gösterir demektedir.

Sonuç olarak NATO, Soğuk Savaş bittikten sonra “artık NATO’ya ihtiyaç kalmadı” diyenlerin aksine, kendine çok geniş bir görev alanı çizmiş olan ve tüm dünya üzerinde emniyet ve güvenliğin sağlanması görevini üstlenen çok önemli bir kuruluştur. Bu nedenle NATO, stratejilerini devamlı geliştirerek kendisini yenilemektedir. NATO bundan böyle artık iç çatışmalardan kaynaklanacak tehlikelere karşı yeniden şekillendirilmiştir. Böylece kriz yönetimi, bölge meseleleri, silahların kontrolü, nükleer, biyolojik, kimyasal silahların yayılmasını önlenmesi, milletlerarası terörizm ile mücadele ve son olarak barış gücü hizmetlerinin sunulması gibi alanlarda görev yapacaktır (Erol & Oğuz, 2012: 165). Ayrıca NATO, globalleşen dünyada barış ve güvenliğin sağlanması, ekonomik ve sosyal dengelerin kurulması yolunda etkin bir güç olarak varlığını sürdürmekte ve ilgi alanını yalnız

Avrupa ile sınırlamayıp, Asya ve Afrika kıtalarına da uzatarak dünya genelinde bir güç olmaya devam etmektedir.

2.3. AGİT (Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı)

Avrupa'da güvenlik, ekonomi ve insan hakları konularında, üyeler arasındaki işbirliğini geliştirmek, kalıcı ve güvenilir bir barış ortamı yaratmak maksadıyla bir konferans fikri ortaya atılmıştı. 1973 yılında Helsinki'de çalışmalar başladıktan sonra iki yıllık bir hazırlık sonra yapılmış, sonrasında 35 devletin katılımıyla iki blok arasındaki ilişkilere arabulucu zemin hazırlanması için Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı (AGİK) adı altında toplanmıştır ve 1 Ağustos 1975'de Helsinki Nihai Senedi'nin imzalanmasıyla hayata geçirilmiştir. Söz konusu olan Senet, Avrupa'da insan hakları, demokratik haklar ve vatandaşlık hakları konusunda işbirliği sağlanması amacıyla imzalanmıştır (Hasgüler & Uludağ, 2012: 332).

Kuruluş aşamasında çift kutuplu dünya düzeninde Doğu ile Batı arasında bir diyalog ve uzlaşma platformu olarak tasarlanan AGİK, 1990'ların başında ideolojik karşılaşmanın son bulmasıyla yeni dönemin risk ve tehditlerine cevap verecek bir adaptasyon süreci içine girmiştir. 1990 yılında düzenlenen Paris Zirvesi'nde, Yeni Avrupa için Paris Şartı kabul edilmiştir. AGİK, ülke içi ve devletlerarası çatışmaların arttığı bu yeni dönemde, gelişmelere karşılık verebilmek amacıyla hızlı bir kurumsallaşmaya gitmiş, ayrıca çeşitli ülkelerde alan misyonları tesis etmiştir. Örgüt, 1994 Budapeşte Zirvesi'nde alınan kararla Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) adını almıştır (Dışişleri Bakanlığı Resmi Sitesi- AGİT, 2014). Günümüzde Vancouver'den Rusya'nın Vladivostok kentine kadar uzanan bir bölgede elli beş devletin üye olduğu bir teşkilat olan AGİT, kendi bölgesinde erken ihbar, çatışmayı önleme, kriz yönetimi ve kriz sonrası iyileştirmeye yönelik bir kuruluştur. Türkiye ise 1975'de üye olmuştur.

AGİT'in amaçları Helsinki Nihai Senedi ile kabul edilen on temel prensip ve tespit edilen güven artırıcı önlemler ile özetlenebilir. Bunlar ise;

- Devletlerin egemen eşitliği, egemenliğin özündeki haklara saygı,
- Tehdit veya kuvvete başvurmama,
- Sınırların ihlal edilmezliği,
- Ülke bütünlüğünün korunması,
- İçişlerine karışmama,
- Sorunların barışçıl yöntemlerle çözülmesi,
- Düşünce, vicdan, din ve inanç hürriyetleri de olmak üzere insan hakkına ve temel hürriyetlerine saygı,
- Halkların eşitliği ve kendi kaderini tayin hakkı,
- Devletlerarası işbirliği,
- Uluslararası hukuk çerçevesinde üstlenilen yükümlülüklerin iyi niyetle yerine getirilmesi (Kaygusuz, 2013: 129).

Bu on ilke dışında Helsinki Nihai Senedi, Üç Sepet adı verilen üç ayrı işleve sahiptir. Bunlar siyasi ve askeri sepet, ekonomik ve çevre sepeti, son olarak ise insani sepettir.

Siyasi ve askeri sepet; güvenliğin politik ve askeri yönleri ile ilgilidir. Üye devletler arasındaki yönlendirici prensipleri ve askeri güven artırıcı önlemleri içermektedir. Bunlar, büyük çaplı askeri manevraların önceden bildirilmesi, gözlemci değişimi ve silahsızlanma ile ilgili meselelerdir. Ekonomik ve çevre sepet; ekonomi, bilim, teknoloji ve çevreyi içeren işbirliği alanları ile ilgilidir. Bunlar içinde ticari mübadele, endüstri alanında işbirliği ve ortak menfaat projeleri, ticaret ve endüstri alanında işbirliği ile ilgili koşullar, hava kirliliğin kontrolü, su kirliliğin kontrolü ve içilebilir sudan faydalanma, yerleşim bölgelerindeki çevre koşullarının geliştirilmesi, turizmin geliştirilmesi gibi konular yer almaktadır. İnsani sepette; İnsani boyut ve diğer sahalarla ilgili olan bilgi mübadelesi, kültür alanında mübadele, eğitim alanında mübadele ile alakalı konular yer almaktadır (Kaygusuz, 2013: 130).

AGİT, ekonomi amaçlar üzerine kurulmuş bir teşkilat değildir. Ancak güvenliğin bir parçası olarak ekonomi ve çevre konuları ile de ilgilenmekte, barış,

istikrar ve huzura yardımcı olacak ekonomik ve çevre problemleri ile ilgili dayanışma ve işbirliği konusunda faaliyet göstermektedir.

3. Güvenliğe Yönelik Tehditler

Güvenlik yaklaşımlarının önemli başlıklarından birisi olan tehdit, uluslararası sistemde güvenlik kavramlarının oluşması için var olması gereken bir durumdur. Güvenlik tanımını yaparken bahsedildiği gibi öncelikle iç veya dış tehdidin var olması gerekmektedir.

Dünya güvenliğini ve barışını tehdit eden başlıca birçok etken mevcut olup; bu tehditler bölgeden bölgeye değişmektedir. Ancak genel anlamda güvenliğe yönelik tehditlere yönelik başlıklara bakacak olursak; kitle imha silahlarının yayılması ve tehdit oluşturması; uluslararası terör örgütleri ve faaliyetleri; insan ticareti; uyuşturucu ticareti; yasa dışı göç ve bunlara bağlı suçlar; ekonomik suçlar; siber suçlar; mikro milliyetçilik ve bölücülük; dini radikalizm ve kökten dincilik; hala devam eden ırkçılık ve faşizm; enerji ve diğer doğal kaynaklardaki çıkar çatışmaları; sınır aşan sular; çevre sorunları; adaletsizlik ve fakirlik; nüfus artışı ve gıda paylaşımı; sınır aşan sağlık sorunları; anti demokratik/insan haklarını çiğneyen otoriter ve totaliter rejimler; hegemon devlet olgusunun şekil değiştirerek devam etmesi; hukuk ve etik kurallarının zorlanması olarak sıralanabilmektedir (Bilhan, 2003: 72). Burada üzerinde dikkatle durulması gereken bir nokta; güvenlik anlayışlarının tespit edilmesinde asıl sorunun, tehditlerin belirlenmesinden ziyade tanımlanmasında yaşanmasıdır.

Yeni çalışmalar, Soğuk Savaş sonrası dönemde, güvenliğin artık sadece devletlere karşı olan dış askeri tehditlere dayandırılmaması gerektiğini göstermiştir. Bunun yanında günümüzün şartları, güvenliğin diğer bölgelerden kaynaklanabilecek ekonomik, çevresel, toplumsal faktörleri de kapsamı gerektiğini göstermiştir. Ülke içinde istikrarsızlık yaratabilecek bu faktörler, ülkelerin sınırlarını aşarak bölgesel gerginliğe ve hatta çatışmalara sebep olabilmektedirler. Günümüzde uluslararası

ortak güvenliği tehdit eden ve önümüzdeki yıllarda dünyanın ilgilenmesi gereken hususlar şu şekilde sıralanmaktadır;

- Devletlerarasındaki uyuşmazlıklar,
- İç karışıklıklar, etnik uyuşmazlıklar, iç savaşlar, soykırım ve diğer geniş ölçekli insan hakları ihlalleri,
- Fakirlik, bulaşıcı hastalıklar, çevre sorunları,
- Nükleer, radyolojik, kimyasal ve biyolojik silahlar,
- Terörizm,
- Uluslararası organize suçlar (Yaphe, 1996: 56).

Soğuk Savaş sonrası dönemde savaşların yerini bölgesel ve etnik çatışmalar almış, ekonomik ve politik çıkarlar çatışmaları ön plana itmiştir. Avrupa Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrası Doğu Bloğunun batıya yönelik tehditleri bitmiş ve dünya genelinde tehdit kavramının değişmesine yol açmıştır. Böylelikle Amerika Birleşik Devleti dışındaki hükümetler, savunma harcamalarını önemli derecede azaltarak, refah ve ekonomilerinin yükseltilmesi için kullanmışlardır. Özellikle 21. yüzyılda gelinen noktada güvenlik sorununu tanımlayan tehdit algılamaları da değişmiştir. Askeri tehditlerin önemi, ekonomik çıkarlar ve siyasi yaklaşımlar gibi nedenlerden dolayı azalmış ve yeni tehditler ortaya çıkmıştır. Bu tehditler kendi aralarında birçok tehdide bölünmektedir ve küreselleşen bir dünyada bu tehditler tüm uluslararası aktörleri ilgilendiren problemlerin başında gelmektedir.

II. BARIŞ KAVRAMI ve GENEL TEORİLERE BAKIŞ

1. Barış Kavramı

Tarihin başlangıcından itibaren devletler ve tüzel aktörler doğrudan barış kavramıyla ilgilenmemiş, daha çok uluslararası sistemin, savaşların ve tarihteki ilgili gelişmelerin sistemi teorik olarak nasıl etkilediği hakkında çalışmıştır. Barış kavramı

ancak devletlerarası düzen ve savaşlar kapsamında dolaylı bir şekilde ele alınmıştır. Bunun sonucunda uluslararası ilişkiler disiplininde barış kavramı üzerine yapılan çalışmalar, savaş üzerine yapılan çalışmaların gölgesinde kalmıştır. Var olan literatürde uluslararası çatışmalar ve terörizm konularında gerçekleştirilen araştırmalar, barışın sağlanması/tesisi, sürdürülebilirliği ve korunması hakkındaki araştırmalardan daha fazladır. Uluslararası ilişkilerin bir alt dalı olarak ortaya çıkan çatışma çözümü ve barış çalışmaları disiplini, tüm bu çalışmalara rağmen barış kavramını geliştirmekte başarısız olmuş ve bununla birlikte savaşa neden olan etmenleri açıklamak ve sebeplerini tartışma yoluna gitmiştir. Şiddet, insan doğasının ve devletlerarası etkileşimin doğal bir yönü olarak değerlendirilmiş, barış nasıl tesis edilebilir yerine devletlerin, çatışmaya, silahlı güç kullanmaya neden olan sebepler üzerinde durulmuştur (Richmond, 2008: 1-4).

Barış kavramı birçok bilimsel alanda (felsefe, teoloji, tarih, uluslararası hukuk, sosyal bilimler ve uluslararası ilişkiler) kullanılan önemli bir kavramdır. Hükümetlerarası, uluslararası politikalarda ve birçok uluslararası örgütün asıl amacı olmuştur. Barış bir doğa durumu olmadığı için insanlar tarafından baştan oluşturulmak durumundadır. Bu yüzden barışı korumak adına güç kullanmak gerekmektedir. Bu durum da bir diğer yönden çatışmalara sebep olabilmektedir. Ancak uluslararası alanda mutlak barış veya mutlak savaş durumu söz konusu değildir. Belli bir zamanda, bir bölgede mutlak bir barış yaşıyorsa, bir başka bölgede çatışma veya savaş durumu meydana gelebilmektedir.

Barış, kavram olarak uluslararası alanda veya yerel alanda genel olarak çatışmaları, kötülüğün olmadığı belli bir güven ortamı çerçevesinde insanların uzlaşması ve huzur içinde yaşadığı ortam olarak tanımlanabilir. Ancak barış kavramına taraf olanları kendi aralarında bir konu hakkında karşıt görüşte olabilirler; ancak bu karşıt görüşler çatışmaya yol açmadığı sürece ve sözle veya müzakerelerle çözüm yolu sağlıyorsa barış var denmektedir (Oktay, 2012: 71).

Barış için belli bir düzen gerekmektedir, belirli hukuksal kurallar çerçevesinde bir veya birkaç toplumun bu kurallara uyması beklenir. Roma

siyasetçisi olan Cicero'ya göre, “En kötü barış, en haklı savaştan iyidir” demiştir (Lowe, 1997: 151). Buradan da anlaşılacağı üzere, barış meydana gelmesi zor bir durumdur. Çünkü barış, savaş olmama durumu değil, bir diğer anlamda güçlü olma, sağduyulu davranma durumudur.

Tarihsel süreçte, Yunan filozof Platon'a göre savaş ve çatışmalar polis (kent devleti) içerisinde önlenecektir ve mutlak uzlaşma polisin sayesinde olacaktır (Brauch, 2008: 27). Aristoteles barışı siyasetle birleştirmiş ve tüm siyasi amaçların ancak barış koşullarında gerçekleştirilebileceğini ve savaşın sadece polisin savunmasında bir araç olarak kullanılabileceğini vurgulamıştır (Brauch, 2008: 28). Roma döneminde aynı güvenlikte olduğu gibi *Pax Romana* kavramı, tek bir egemen güce dayanarak düşmanlarına karşı boyun eğdirdiği ve böylelikle bir huzur ortamı yaratılma halidir. Bu dayatmacı bir barış halidir; çünkü bir egemen taraf vardır ve diğer yönden bu egemenliği kabul etmiş bir taraf vardır. Thomas Hobbes Leviathan kitabında bu *Pax Romana* barışını şöyle açıklamaktadır; “Romalı askerlerin bir eyaleti fethetmesi sonrası hukuksal çerçeveler içerisinde zafer yoluyla barış getirmesidir” diye açıklamaktadır (Oktay, 2012: 75). Yani barışın asıl mimarı bir güç ve hukuksal çerçevedir.

Bir diğer barış kavramı ise, müzakereci barış kavramıdır. Müzakereci barış, tarafların ortak rızasına dayandırılan bir barıştır. Taraflar arası sorunları gidermek amacıyla yapılan anlaşmalar sonucunda meydana gelmektedir. Birçok örnek mevcuttur. Fakat Lozan Barış Antlaşması bu barış çerçevesinde meydana gelmiştir. Ayrıca AGİT'in kurulmasına vesile olan Nihai Senet yani Helsinki müzakereleri de buna örnektir.

Son kavram olarak kalıcı barış kavramı ise Kant'ın ebedi barış ideali üzerine ortaya çıkmıştır. Kant “barış hukuka bağlıdır, hukuk ise akla” demektedir (Kant, 1960: 18- 20). Kant'ın bu görüşü günümüzde birçok siyasetçi ve diplomatlara ilham olmuştur. Bugünkü hükümetlerin kurmuş olduğu uluslararası örgütler, barış inşasını ve çatışma çözümleri için uygulanan politikaları bu kavrama borçludur. Özellikle Milletler Cemiyeti'nden sonra kurulan BM ve Avrupa Birliği ile Woodrow

Wilson'un on dört maddesi aynı zamanda Mustafa Kemal Atatürk'ün "Yurtta Sulh, Cihanda Sulh" düşüncesinin temel felsefesi Kant'ın barış felsefesi üzerine gelişmiştir (Oktay, 2012: 89).

Kalıcı barış için en önemli uygulanması gereken koşul ise herhangi bir uzlaşma sonrası meydana gelen barış anlaşmalarının maddelerini hazırlarken, yeni bir savaşa neden olabilecek maddeleri içermemesi ve anlaşmaların iyi niyet üzerine insan aklı-sağduyusu ile birlikte yapılmalıdır.

Barışı oluştururken önemli olan barış sürecinin pozitif bir şekilde sonuçlanmasıdır. Barış kavramı sonucuna göre ikiye ayrılır; pozitif barış ve negatif barış. Johan Galtung'un ilk olarak ortaya attığı kavram olan negatif barış; devletlerarası şiddete, çatışmaya, savaşa neden olan dinamiklerin varlıklarını sürdürmelerine rağmen yaşanan barıştır. Aktörlerin belirli anlaşmalarla çatışma durumundan "ateşkes" durumuna geçmesi ancak silahların teslim edilmemesi veya etnik, dini nefretin uzlaşmanın olmaması negatif barış sürecini oluşturmaktadır. İkinci Dünya Savaşı sonrası yaşanan süreç buna bir örnektir. Devletlerarasındaki çatışmalara sebep olan siyasi, askeri ve ekonomik sorunlar her bölgede var olsa bile, uygulanan politikalar ve çözüm süreçleri sayesinde bu çatışmalar minimum seviyeye indirilebilmektedir. Ancak çok büyük çatışmalar olmasa bile açlık, hastalık ve terör gibi etmenlerden dolayı insanların ölmesi veya en ufak bir olayda çatışma durumuna geçilmesi negatif barışa örnektir. Bu kavramın karşılığı olarak kullanılan pozitif barış; çatışma sebeplerinin ortadan kaldırılması ve kalıcı barışın sağlanması ile ortaya çıkar (Galtung, 1969: 127).

2. Teorilere Göre Barış Kavramı

2.1. Realizm ve Neo-Realizme Göre Barış

Uluslararası barışın korunmasına karşı düşünülen toplu güvenlik aygıtının; 1931'de Japonya İmparatorluğu'nun Çin'i, 1939'da Hitler'in Polonya'yı ve Stalin'in Finlandiya'yı işgal etmesi sonucunda başarısız olması ve 2. Dünya Savaşı,

uluslararası ilişkilerde Realizm akımının daha etkili olduğu bir süreci başlatmıştır. İnsanın karşı tarafı baskı altına alma ve şiddet kullanma eğilimi devletlerin güç ve nüfuz sahibi olma ve savaşıma yöneliminin ardında yatan sebeptir (Morgenthau, 1967: 31). Realistlere göre karşıt devletler en büyük tehdidi oluşturduğu için gelecek hesaplarını en kötü senaryoya göre hazırlarlar, hali hazırda olan güvenliklerini diğer devletlere göre şekillendirirler. Bu durum diğer devletlere karşı bir tehdit oluştururken karşılıklı bir güç mücadelesi de ortaya çıkmaktadır (Sandıklı, 2012: 145).

Realizme göre evrensel düzeyde tüm düşmanlıkları sona erdirecek bir barış mümkün değildir. Bu konuda idealistlerin sunmuş oldukları evrensel nihai barış düşüncesine karşı çıkmaktadırlar. Bu yüzden uluslararası sistemde barış ancak belirli dönemlerde var olabilmektedir. Bu koşullar ise “güç dengesinin sağlandığı” ve “sıcak savaşın yaşanmadığı” kısa sürelerde ancak var olmaktadır. Morgenthau’ya göre, barışın korunması esnasında devletlerarası güç dengesinin sağlanması önemli bir dinamiktir (Morgenthau, 1967: 22).

Realizmin barış üzerine bir diğer bakış açısına göre, barış yaklaşımı ancak olabilecek tüm unsurların ve aktörlerin kendisine bağlı olduğu bir otoritenin varlığına bağlıdır. Bu yüzden otorite olmadan barış sağlanamaz ve yerine anarşi meydana gelir. Yani bir savaş sonrası galip olan devletin altında o barış ancak var olabilir. Bu nitelikteki bir barış süreci de hâkim devletin normları, değerleri, sosyo-ekonomik ve siyasi sistemlere yaklaşımını yansıtır ve ilgili devletin hegemonyasının devamına bağlıdır (Richmond,2008: 41-42). Realizme göre barışın bir değeri yoktur ve diğer aktörlerin kendi çıkarları doğrultusunda tasarladığı göreceli niteliklere sahip bir düzendir. “Kendi çıkarları doğrultusunda kendi barışını tasarlayan aktörlerden oluşan uluslararası sistemde bu nedenle kalıcı barışın tesisi imkânsızdır” (Bercovitch & Jackson, 2009: 171).

Neo-Realizm ise, barış inşası önündeki en büyük engeli, uluslararası arenadaki anarşi olarak değerlendirmiştir. Devletleri “güvenlik ikilemi” algısıyla varlığını sürdürme mücadelesine sevk eden anarşik düzende uluslararası karşılıklı

bağımlılığın sağlanması ve işbirliği mümkün değildir (Sandıklı, 2012: 146). Liberal bakış açısının tanımladığı devletleri ortak norm, kurallar ve benzer beklentiler etrafında işbirliğine hazırlayan uluslararası rejimlerin mevcut anarşik sistem üzerindeki etkisi oldukça zayıftır (Richmond, 2008: 51). Hükümetler arası işbirliğini kolaylaştıran uluslararası örgütler ise dünyadaki güç dağılımını yansıtan, büyük güçlerin çıkarları doğrultusunda varlık gösteren yapılardır. Bu yüzden bu kurumlar dünya barışına hizmet edemez. Bununla birlikte Neo-Realizme göre, demokrasinin yaygınlaşması da devletlerarası anarşinin etkilerini ortadan kaldırmayacaktır. Neo-Realist düşünürlerden Waltz'a göre, dünyadaki bütün ülkelerde demokratik rejimin yerleşmesi durumunda dahi, uluslararası ilişkilerin anarşik karakterinin sabit kalacağını belirtmiştir. Savaşlar, uluslararası ilişkilerin tabiatı gereği kaçınılmazdır ve egemen devletler topluluğu şeklindeki mevcut sistem devam ettiği sürece, bu gerçek değişmeyecektir (Sandıklı, 2012: 147).

2.2. İdealizme Göre Barış Kavramı

İdealizmin evrensel barışının nasıl gerçekleşebileceğine ilişkin yaklaşımı; bütün toplumların kendi iradesiyle kendi yönetimlerini tayin edebilme hakkı, uluslararası hukukun üstünlüğü, devletlerarası ticari ilişkiler, uluslararası işbirliğini sürekli kılacak devletlerarası örgütler ve dünya genelinde etkili olabilecek birlik, bir idare sistemi gibi fikirlere dayanır. İdealist düşünürler, bu alanlardaki ilerlemelerden hareketle uluslararası sistemde nihai barışa doğru bir gelişme olduğu kanaatine sahip olmuşlardır (Sandıklı, 2012: 134).

İdealizme göre uluslararası sistemde barışçıl ve adil dünya düzenine doğru bir ilerleme vardır. İnsan doğası aslında barışçıldır veya barış içinde bir arada yaşama şeklinde gelişebilmektedir. Devletler demokratik değerlere sahip oldukça, diğer devletlerle olan sürtüşmelerini savaşarak değil, barış yoluyla çözüme için çaba göstereceklerdir. Ortak menfaatleri ön planda tutarak işbirliğine yönelecektir. İdealistlere göre devletlerarası etkileşimde savaş kaçınılmaz değildir. Ancak savaşlara yol açan faktörler devletlerarası örgütler tarafından denetim altına alınabilir ve engellenebilir. İdealist bakış açısı savaşın ebediyen ortadan kaldırılacağını,

evrensel ve nihai bir barışın gelecekte gerçekleşebileceğini ileri sürmektedir. Tüm düşmanlıkların sona erdirilmesi, devletlerin savaşma yeteneklerinin asgariye indirilmesi ve silahlı kuvvetlerin sadece iç güvenliği sağlayabilecek ölçekte tutulması kalıcı barış için gereklidir. Immanuel Kant, devletlerarası anlaşmaların ileride çatışmalara neden olabilecek gizli maddeler içermesine ve sürekli orduların varlığına bu nedenle karşı çıkmıştır (Kant, 1960, 9).

İdealizme göre uluslararası barışın sağlanabilmesi, bütün halkların hür iradesiyle kendi yönetimlerini tayin edebilme hakkına sahip olmasıyla ilişkilidir. Bir milletin başka bir milletin egemenliği altında bulunması, sürdürülebilir barışı imkânsız kılmaktadır. Woodrow Wilson kendi geleceğini tayin etme ilkesini dünya barışı için gerekli görmüş, dönemindeki imparatorluklar bünyesinde yer alan halkların bağımsızlığını savunmuştur (Sandıklı, 2012: 135).

Kant'a göre miras, mübadele, alım-satım veya hibe yoluyla hiçbir devletin başka bir devletin hâkimiyeti altına girmemesi gerektiğini belirtmiştir. Üzerinde bulunduğu toprak ve diğer zenginlikler devletin özel mülkiyeti olabilir, ama devlet alınıp satılabilecek bir mülk değildir. Devlet kendi geleceğini kendisi tayin eden bir toplulukla devlettir ve başka bir otoriteye bağlı varlık gösteremez. Kant'ın ebedi barışın tesisi için kurulmasını öngördüğü dünya federasyonu bağımsız devletlerden oluşmaktadır (Kant, 1960: 15).

İdealizm geleneği, evrensel nihai barışın tesisi için devletlerarası anlaşmazlıkların giderilmesinde uluslararası hukuk ilkelerinin esas alınması gerektiğini ileri sürmektedir. Devletlerin barış içinde bir arada varlık gösterebilmesi için bazı norm ve kurallara ihtiyaç vardır. Bu norm ve kurallar, nefsi müdafaa ve özel mülkiyet haklarının uluslararası düzeye uyarlanabileceği düşüncesi ile ele alınmaya başlamıştır. Bu yüzden idealizme göre nihai evrensel barış, devletlerin aralarındaki sorunları uluslararası hukuk maddeleriyle çözebildiği bir düzende sağlanabilir. Dünya barışı devletlerarası problemleri çözüme kavuşturacak bir yargı sisteminin geliştirilmesiyle korunabilir (Kant, 1960: 17).

İdealist düşünürler, 1. Dünya Savaşı sonrası dönemde demokratik yönetimlerin yaygınlaşması ve Milletler Cemiyeti'nin güçlenmesi ile nihai evrensel barışın tesis edilebileceğine kanaat getirmişlerdir. Demokrasi ile yönetilen devletler diğer devletlerle işbirliği içinde hareket edecek, dünya çapında ağırlığı artan Milletler Cemiyeti'nin sağlayacağı uluslararası siyasi iklim de dünya barışını temin edebilecektir. İddialar ise 1. Dünya Savaşı sonrası Versay düzeni ve Milletler Cemiyeti'nin 2. Dünya Savaşını başlamasına engel olamaması ve bu yüzden uluslararası barışın sürdürülememesi yüzünden İdealizmin güncelliğini yitirdiği şeklindedir.

2.3. Liberalizm ve Neo-Liberallere Göre Barış Kavramı

1. Dünya Savaşı sonrası dönemde Avrupa'da faşizmin ve diktatörlerin güçlenmesi, İdealizmin tasvir ettiği nihai barışın gerçekleşmesi ümidini önemli ölçüde zedelemiştir. Liberal bakış açısı bu nedenle, İdealizmin dünya federasyonu ve komple silahsızlanma gibi gerçek olamayacak hedeflerini daha uygulanabilir bir çizgiye çekerek, kalıcı barışın tesisi için pragmatik araçlara odaklanmıştır. Liberalizme göre dünya barışı; siyasi ve ekonomik kuralların uluslararası düzeyde yerleşik hale gelmesi, karşılıklı bağımlılığın ve etkileşimin artması, devletlerarası teşkilatların öncülüğünde gerçekleştirilecek uluslararası işbirliği, yönetim ve insan haklarının korunmasıyla gerçekleşmektedir (Richmond, 2008: 32-33).

Liberalizm, dünya barışının serbest piyasa ekonomisi kurallarının geçerli olduğu bir sistemde mümkün olabileceğini iddia etmiştir. Ekonomik ilişkiler devletleri ortak menfaatlere sahip aktörler haline getirmekte, karşılıklı ticareti mümkün kılan barış ortamını koruyacak iradeyi ortaya çıkarmaktadır. Buna ek olarak Montesquieu ise barışı, "uluslararası ticaretin doğal bir sonucu olarak değerlendirmiş, aralarında bağımlılık bulunan devletlerin birbiriyle savaşmayacağını farz etmiştir" (Howse, 2006: 693- 694).

Buradan anlaşılacağı üzere, Liberalizmde nihai barış için, düzenli bir ekonomik işbirliği ve uluslararası aktörlerin koymuş olduğu norm, kurallara bağlı bir

düzen sonucunda var olacaktır. Devletler aynı NATO, BM’de olduğu gibi herhangi bir saldırı altında birlikte hareket edecekler ve mevcut olan sistemi birlikte koruyacaklardır.

Uluslararası örgütlerle var olabilecek olan uluslararası işbirliği, liberal barışın tesisinde önemli rol oynamaktadır. Liberalizm ve İdealizm geleneğinin dünya çapında federal bir sistem kurmak fikrinden ayrılmıştır. Ancak liberal devletlerin iradesiyle kurulacak uluslararası örgütlerle barışın sağlanabileceğini ve korunabileceğini ileri sürmüştür. Uluslararası örgütler belirli norm ve kurallar dâhilinde devletlerarası işbirliğini teşvik edebilecek ve kolektif bir güvenlik sistemi kurarak barışı koruyabilecektir. Kolektif güvenliği koordine eden kurumların varlığı, devletlerin menfaat tasarılarının uluslararası istikrarın korunması hedefiyle örtüşmesine hizmet edecektir. Devletlerin, saldırgan aktörlerin durdurulması için toplu hareket edebileceğini öngören kolektif güvenlik sistemi, gelebilecek saldırılara karşı caydırıcı etkiyi muhafaza ederek savaşları engelleyebilecektir. Kolektif güvenlik sisteminde saldırgan devletlere karşı gerçekleştirilecek toplu tepki ise bu devleti dengeleyebilecek ölçüde kuvvetli olabilecektir (Brown, 1998: 397-406).

Uluslararası örgütlerin dünya barışının tesisindeki işlevi Neo-liberalizmde daha keskin görülmektedir. Robert O. Keohane ve Lisa L. Martin uluslararası örgütler; “devletlerarası karşılıklılık ilkesinin gözetilmesi, işbirliğinin belirlenen hedefler doğrultusunda tertip edilmesi ve yürütülmesine katkı sağlayarak kalıcı barışa hizmet eden” kurumlar olarak görmektedir. Uluslararası örgütler, düzenli bilgi akışını sağlayarak ve karşılıklı sözlerin yerine getirilmesi konusunda üyelerin ikna olmasını kolaylaştırarak, ülkeler arasında güven inşa etmektedir. Bu yüzden devletlerarası ikili ilişkiler ölçeğinde gerçekleştirilen tüm çalışmalar, aynı uluslararası örgüte üye olan ülkeler arasındaki çatışma riskinin daha az olduğunu göstermiştir. Uluslararası teşkilatlar ayrıca üye ülkeler arasında ticari bağları güçlendirmekte, böylece barışın sürdürülmesine dolaylı katkıda bulunmaktadır (Sandıklı, 2012: 140).

Sonuç olarak dünya barışı uluslararası örgütlerle koordineli olarak çalışıp serbest piyasa ekonomisinin olduğu bir sistemde var olabilir. Doğrudan veya dolaylı olarak zarar veren etmenler ve ulus dışı tehditlerle mücadele bu uluslararası örgütlerin işbirliğiyle birlikte gerçekleşir. Bu yüzden ki Birleşmiş Milletler'in, küresel ve yerel ölçekte yönetimi gerçekleştirerek liberal barışı koruyabilecek en önemli aygıt haline getirilmesi süreci devam etmektedir.

2.4. Marksizm Teorisyenlerine Göre Barış Kavramı

Marksist teorinin bir alt dalı olan yapısalcı yaklaşıma göre barış; “sosyal adalet ve ekonomik eşitliğin” sağlandığı sınıfsız bir toplumda gerçekleşebilir. İşçi sınıflarının uluslararası örgütlenmelerle gerçekleştirecekleri direniş sonrasında uluslararası kapitalist sistemin kaldırılmasıyla ve küresel adaletin tesis edilmesiyle dünya barışının sağlanabileceğini düşünmektedirler. Marksistlere göre en büyük tehdit, kapitalist sistem ve adil olmayan bir sistemin bir arada olmasıdır.

Realizmden farklı olarak nihai barış için yine bir çatışma süreci var olacaktır. Ancak bu çatışma, sınıflar arasında meydana gelecek ve sonucunda ise sosyalist devrimlerle yani güç kullanılarak ortaya çıkacaktır. Bu çatışma sonucunda ancak barış sağlanabilecektir. Karl Marx materyalist bakış açısıyla, sınıflar arası çatışmanın yeni bir ekonomik, sosyal ve siyasi düzenin ortaya çıkışında önemli rol oynadığını ileri sürmüştür (Sandıklı, 2012: 147). İnsanlık tarihini, toplumları ve siyasi güçleri yönlendiren en büyük etmen iktisadi altyapılardır. Bu yüzden uluslararası ilişkilerin en temel altyapısını ekonomi oluşturmaktadır. Ancak mevcut kapitalist sistemde emperyalistler toplulukları siyasi egemenlikle değil ekonomik baskı ile hükmetmektedirler bu yüzden barış inşası zordur (Richmond, 2008: 60).

Marksizm'e göre özel mülkiyet, kâr ve maddi çıkarlar üzerine kurulu ve sermaye birikimine dönük işleyen kapitalist sistem, doğası gereği adaletsiz ve haksız bir düzendir. Kapitalizm; elitlerin menfaatine hizmet ederken kitlelerin sömürülmesine ve ötekileşmesine yol açmakta, böylece toplumdaki sınıf yapısı muhafaza edilmektedir. Bu çelişkileri, kapitalist sistem şiddetli bir devrimle bertaraf

edecek; sosyal adalet ve ekonomik eşitliğin sağlandığı, özel mülkiyetin olmadığı bir düzende barış tesis edilebilecektir (Sandıklı, 2012: 148). İşçi sınıfının burjuvaziyi devrim ile ortadan kaldırmasıyla, ulusal düzeyde sosyal adalet ve ekonomik eşitlik temelli bir barış sistemi gerçekleşecektir. İşçi sınıflarının uluslararası örgütlerle yayılacak olan sosyalist devrimler ise küresel kapitalizmi kaldırabilecek, dünya barışını temin edebilecektir.

2.5. Eleştirel Teoriye Göre Barış Kavramı

Antonio Gramsci'nin eserleri ve Frankfurt Okulu'ndan düşünce temelini alan Eleştirel Kuram; Liberalizm, Realizm ve Marksizm gibi teorilerde insan kavramının, arka planda bırakıldığını düşünmekte, öncelikle incelenmesi gereken kavramın insan olduğunu belirtmiştir. Bu yüzden Eleştirel Kuramı oluşturan düşünürler, temel problem çözümü olarak insanın özgürleşmesini ele almış, Marksizm'deki sınıf kavramına bağlı özgürleşme hedefini daha geniş bir çerçevede incelemiştir. Eleştirel Kuram, uluslararası ilişkilerin klasik devlet egemenliği çerçevesi dışına çıkarak, ancak insanın özgürleşmesiyle barışın sağlanabileceğini savunmuş ve diğer teorileri bu yönde eleştirmiştir. Devletlerin çıkarı yerine özgürleşmeye imkân tanıyacak insan hakları ön planda olduğu için barışın ancak; insanların kültür ve kimliğinin tanındığı, maddi korkuların giderildiği bir ortamda mümkün olabildiğini savunmaktadır. Ötekileşme, dışlanma ve eşitsizlik gibi sorunların ortadan kaldırılması ile insanın özgürleşeceğini savunan kuram, bu özgürleşmenin devrimlerle gerçekleşeceği yaklaşımını kabul etmez. Birey, dışarıdan müdahaleyle değil, kendi iradesiyle özgürleşebilecektir (Richmond, 2008: 125).

Eleştirel Kuram, uluslararası ilişkilerde anarşi ve güç gibi değişmez kurallar olduğu fikrine karşı çıkmaktadır. Bununla birlikte uluslararası sistemin niteliğinin ve sosyal ilişki biçimlerinin, insan doğasından veya sabit anarşik yapıdan kaynaklandığı ve değiştirilemeyeceği tezi kabul edilmemektedir. Toplum ve iktidar arasındaki ilişkileri mevcut biçimiyle değerlendirmek yerine sorgulamayı tercih etmektedir. İnsanlar bir düzeni ancak ve ancak birlikte düzeltebilirler, barışın önünde bir engel varsa o engelleri kaldırarak birlikte inşa edebilirler. Eşit bir düzlemde insanların bir

başka grubu dışlamayan bir dünyada barış ortamı ancak var olabilir. Barışı sağlamada gerekli olan faktörlerden uzlaşma ve ortak değerlerin benimsenmesiyle farklılıklar giderilebilir, bununla birlikte eşit, özgür ve insan odaklı bir barış ortamı yaratılabilir.

2.6. Demokratik Barış Teorisi

Demokratik barış teorisyenlerine göre, halkın kararları devletlerin silahlı güç kullanımını azaltacaktır. Demokratik yönetime sahip devletlerin birbiriyle savaşmayacağı, böylece sürdürülebilir dünya barışının sağlanabileceği ileri sürülür. Charles L. Montesquieu monarşilerin savaşa daha fazla eğilimli olduğunu ileri sürer. Montesquieu'ye göre demokratik yönetimlerin yaygınlaşması, uluslararası barışın muhafaza edilmesini sağlayabilecektir (Sandıklı, 2012: 143).

Halkın iradesinin yönetimi etkilemesi ve cumhuriyetlerde savaşa girme kararının toplum tarafından alınması sonucunda, devletler arasında meydana gelen çatışmaların ihtimalinin daha düşük olacağı düşünülmektedir. Kant'a göre, savaşların sebep olacağı yıkım ve zararlardan doğrudan etkilenecek olan toplumdur. Bu yüzden savaşa girme konusunda halkın oldukça dikkatli hareket edeceğini ifade etmektedir (Kant, 1960: 15). Böylelikle devletler sadece tek bir liderin ya da yönetici elitlerin kararıyla diğer devletlere savaş açamayacak, halkın dikkatli tutumu neticesinde tercihini çoğu zaman barışçıl çözümden yana kullanacaktır.

3. Barışı Sağlamada Kullanılan Çözüm Yöntemleri

Çatışmalar, savaşlar ve var olan düzeni bozan bütün etmenler barışı oluşturmak adına gerçekleştirilecek adımların önüne birer engel olarak çıkmaktadır. 1. Dünya Savaşı ve ardından gelen 2. Dünya Savaşı sonrasında, askeri güçten daha çok, sivil halkın zarar gördüğü görülmüştür. Bu yüzden uluslararası ilişkiler ve diğer alanların önde gelen akademisyenleri, çatışmanın sebep ve süreçlerini araştırmak için bilimsel yöntemler uygulamaya ve çatışmanın tırmanmasını ve yıkıcı sonuçlarını engellemek için metotlar geliştirmeye başlamışlardır.

Uluslararası ilişkilerde uyuşmazlıkların çözülmesinde en sık başvurulan yöntem müzakeredir. Taraflar doğrudan bir araya gelerek her türlü diplomatik girişimlerde bulunurlar ve uyuşmazlığın bitirilmesi için çözüm ararlar. Görüşmelerde karşılaşılan ilk sorun, görüşmelerin nerede yapılacağıdır. Görüşmeler için en uygun yer genellikle tarafsız bir ülke olmaktadır. Görüşmelerde, tarafların uzlaşabileceği konuların öncelikle ele alınması çözüme ulaşılmasını kolaylaştırabilir. BM Antlaşması'nın altıncı bölümünde yani "Uyuşmazlıkların Barışçıl Çözümü" adlı bölümde şöyle denmektedir: "Herhangi bir anlaşmazlığın tarafları, devamı uluslararası barış ve güvenliğin korunmasını tehlikeye düşürebilecek olan anlaşmazlıklarını, her şeyden önce, müzakere, soruşturma, arabuluculuk, uzlaşma, tahkim, yargısal çözüm, bölgesel kurumlara ya da ayarlamalara başvurarak veya kendi seçecekleri diğer barışçıl yollarla çözümüne çalışacaklardır" (Birleşmiş Milletler Antlaşması Maddeleri, 2014: 12-13). Bu maddeden de anlaşılacağı gibi devletlerarasındaki çatışmaların ilk çözüm yöntemini müzakere (Görüşme) oluşturmaktadır. En genel manasıyla, şiddeti durdurmayı ve çatışmanın tüm taraflarının dâhil olduğu ortak karar alma süreci vasıtasıyla bir anlaşmaya varmayı amaçlayan bir çatışma çözümü stratejisidir (Bercovitch & Jackson, 2009: 21-22).

Kullanılan yöntemlerden ikincisi ise arabuluculuktur. Arabuluculuk; çatışmalarda veya meydana gelen uyuşmazlıklarda görüş ayrılıklarını azaltmak ve çözüm sağlamak için üçüncü tarafların devreye girmesidir. Arabulucu sadece uyuşmazlığın taraflarını bir araya getirip görüşmeleri sağlamakla yetinmeyerek taraflar arasındaki görüşmelere de katılıp uzlaşma sağlamaya çalışmaktadır. Tamamen tavsiye niteliği taşıyan arabulucunun önerileri, kabul edilmezse, arabuluculuk görevi sona erer (Sönmezoğlu, 2000: 26-27). Görüşmelerden farkı ise görüşmelerin aksine arabuluculukta, üçünde kişi olarak görüşmelere dâhil olup tavsiyede bulunabilmektedir. Ancak, arabulucuların çabaları tarafların kim olduklarına, çatışmanın içeriğine, söz konusu olan sorunlara ve aralarındaki etkileşimin doğasına bağlı olarak başarılı olabilir. Bu nedenle, çatışmanın taraflarının kim oldukları, hangi kültür bağlamından geldikleri, çatışmayı nasıl algıladıkları gibi etkenlerin önceden iyi kavranması gerekir (Bercovitch & Jackson, 2009: 33-34). Devletler veya kişiler arabulucu olabilirler. Uyuşmazlığa taraf olanlar, teklif edilen

arabuluculuk önerisini kabul etmekte veya reddetmekte serbesttirler. Arabulucu ile çözüm arama, BM tarafından oldukça fazla kullanılan bir yöntemdir.

Üçüncü olarak uzlaştırma kullanılmaktadır. Uzlaştırma, uyuşmazlığa taraf devletlerin bunu, kurdukları bir organa sunarak uyuşmazlığın incelenmesini ve çözüme ilişkin olarak taraflara öneriler getirmesini istedikleri bir barışçıl çözüm yöntemidir. Arabuluculuk ve uzlaştırma bazı yazarlar tarafından aynı yöntem olarak belirtilmektedir. Fakat farklılık uzlaştırma yönteminin uyuşmazlığın siyasi etkilerden uzak bağımsız bir organın arabuluculuğuna sunulması düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Uzlaştırma yolu soruşturmayı da içermektedir. Öğreti genel bir biçimde uzlaştırmayı arabuluculuk ve soruşturmadan ayrı bir yöntem olarak ele almaktadır (Pazarcı, 2009: 451). Çoğunlukla uluslararası örgütlerle birlikte oluşturulan uzlaştırma komisyonları, görünümü itibariyle arabulucudan daha fazla bir ağırlığa sahiptirler. Sürecin işleyişi arabuluculuğa göre daha resmidir. Görüşmeler komisyon tarafından belirlenen takvime göre yapılır. Ancak taraflara çözüm için sunulan önerilerin bağlayıcılığı yoktur. Sadece uyulması tavsiye edilir.

Dördüncü yöntem olarak ise soruşturma kullanılmaktadır. Soruşturma; uyuşmazlıkların nedeninin doğru değerlendirilmesini sağlamaya yönelik çabalardır. Dar anlamda soruşturma, bir çözüm sağlamaktan daha çok çözüm bulmaya yönelik bir gayrettir. Geniş anlamda ise, uyuşmazlığa yol açan tarafların karşıt fikirlerine dayanarak oluşturulan hukuksal iddiaların uluslararası bir komisyonca tarafsız bir şekilde araştırılması ve araştırmanın sonucunun taraflara bir raporla sunulması gerçeleştirilen uyuşmazlıkların barışçı yollardan çözüm yöntemidir. En güzel örneğini 1907 La Haye Sözleşmesi oluşturmaktadır. Sözleşmede, soruşturma komisyonlarının, uyuşmazlığa taraf olan devletlerin aralarında yapacakları özel bir anlaşma ile kurulacağı, ele alınacak konuların, komisyonun kuruluş şekli ve yetkilerinin de bu anlaşmada belirleneceği ifade edilmektedir (Sönmezoğlu, 2000: 258)

Bir diğer önemli yöntem ise uluslararası hakemliktir. Bu yöntemle başvurulabilmesi için uyuşmazlığa taraf olanların rızası şarttır. Taraflar,

uyuşmazlıklarının uluslararası hukuk kurallarına göre çözüme kavuşturulması konusunda bir anlaşmaya varmaları durumunda, uygulanacak kurallar bir tahkim ile tespit edilir. Uluslararası hakemlik birçok bakımdan uluslararası yargıya benzemesine rağmen, aralarındaki en önemli farklar; uluslararası hakemlikte hakemlerin her olay için ayrı ayrı belirlenmesi ve tarafların hakemlerin yararlanacakları uluslararası hukuk kurallarını belirleyebilmeleridir (Bercovitch & Jackson, 2009: 47-48). Hakemlik kararları hakemlik organı üyelerinin çoğunluğu ile alınır. Kararlar genel olarak gerekçeli olarak verilmek zorundadır. Fakat devlet başkanlarının hakemliği durumunda öğreti kararların gerekçeli olmak zorunda olmadığını kabul etmektedir. Biçim olarak da kararlar yazılı olarak verilmektedir ve aksi öngörülmemişse bir üst organa başvurma olanağı yoktur (Pazarcı, 2009: 465)

Son olarak kullanılan yöntem ise uluslararası yargıdır. Bir uyuşmazlığın bağımsız ve uzman yargıçlardan oluşan sürekli bir organ tarafından alınacak bağlayıcı bir kararla çözümünü içerir. Uluslararası yargı yolunun günümüzdeki en bilinen örneğini Uluslararası Adalet Divanı (UAD) oluşturmaktadır. UAD'nin kararları karar verilen konuda olmak üzere yalnızca davanın taraflarını bağlamaktadır. Kararları kesin olup bir başka yargı organı önünde bu karara karşı istinaf ya da temyiz amaçlı başvuru olanağı yoktur (Bercovitch & Jackson, 2009: 60-61).

Güvenlik ve barış kavramları görüldüğü üzere, tarihin başından beri şekillenmeye devam etmektedir. Geleneksel güvenlik ve barış anlayışı bu kavramları sadece tek bir düzeyde ele alınırken, küreselleşen dünya ile birlikte bu durum sorgulanmaya ve eleştirilmeye başlanmış bunun sonucunda ise modern güvenlik ve barış anlayışı gelişmeye başlamıştır. Bu durum sonrasında sadece devlet eksenli güvenlik ve barış anlayışından farklı aktörlerin var olduğu, insan ve toplum merkezli güvenlik anlayışına geçildiği görülmüştür.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE GÜVENLİK SORUNU VE TÜRKİYE'NİN BÖLGESEL VE ULUSLARARASI ARENADA BARIŞ-GÜVENLİK AÇISINDAN ROLÜ VE ÖNEMİ

I. SOĞUK SAVAŞ SONRASI TÜRKİYE'DE TEMEL GÜVENLİK SORUNLARI VE GÜVENLİK ALGISI

Türkiye coğrafi konum itibariyle bölgenin stratejik, kültürel, ekonomik, tarihi ve siyasi durumu yüzünden bu bölgede bulunmayan birçok ülkeye göre önemli olmayan, ancak Türkiye'ye göre önemli derecede sayılabilecek sorunları vardır. Her şeyden önce bu bölge tarihsel olarak medeniyetlerin doğuşunun beşiğini yapmış, çıkar çatışmalarına sahne olmuş önemli bir konuma sahiptir. Türkiye, bölgesi itibariyle tarih boyunca doğu-batı, kuzey-güney, gelişmiş-azgelişmiş, İslam-Hıristiyan, sağ-sol çatışmalarının temel merkezlerinden biri olmuş; bu yüzden her zaman tetikte beklemek durumunda kalmış ve etrafındaki aktörleri birer tehdit olarak görmüştür. Ayrıca bu bölgede güç odaklarının yapısı ve çıkar çatışmalarına neden olan faktörler çok hızlı ve sık değiştiğinden bölgenin öneminin azaldığı zannedildiği anda, daha farklı faktörler devreye girip önemi daha da artmıştır. Bunun son örneği Doğu Blokunun yıkılmasından sonra etnik çatışmaların başlamasında ve Kafkaslar ve Orta Asya'nın ekonomik olarak dünyaya açılmasında görülmüştür.

Türkiye Cumhuriyetin kurulmasından itibaren özellikle 1923-1941 yılları arasında “*status que*”yu korumaya ve değişimci bir yaklaşım ile denge politikası kurmaya çalışmış ve bu yüzden dış politikasını birkaç istisnai anlaşma dışında yalnızcılık politikası üzerine uygulamıştır. 1930larda İtalyan tehdidine karşı Yunanistan, Yugoslavya ve Romanya ile Balkan Pakti'nin imzalanması ve hemen bunun ardından 1937'de İran, Irak ve Afganistan ile Sadabad Pakti'nin imzalanması, hem doğuda hem de batıda kendini güvenceye almaya çalışmasının sonucunda ortaya çıkmıştır ve yalnızca kendi “*status que*”sunu korumaya yönelik yapılan politikalarındandır. (Albayrakoğlu, 2012: 123).

Soğuk Savaş döneminde en büyük tehdidin SSCB'nin yayılmacı politikası olduğu görmekteyiz. Ancak Türkiye için Osmanlı döneminden kalan sorunların Soğuk Savaş döneminde de ortaya çıktığı görülmüştür. Bunlar ise etnik sorunlar, Adalar ve Kıbrıs sorunu, bölgesel tehditlerdir. Soğuk Savaş'ın bitmesi SSCB'nin yönelttiği tehdidin kısmen azalması, Türkiye'yi askerî olarak rahatlatmıştır. Ancak bugün, Türkiye'nin güvenliği için Soğuk Savaş döneminden çok daha istikrarsız bir ortam mevcuttur (Oran, 2013: 205).

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle Avrupadaki istikrarsızlık merkezleri Balkanlar, Kafkasya ve Orta Doğu'ya kayarken, Türkiye bu bölgelerin ortasında cephe ülke konumuna gelmiştir (Oran, 2013: 208). SSCB'nin dağılması ile kurulan bütün yeni cumhuriyetlerde yaşanan ciddi ekonomik, politik, sosyal ve yapısal ilişkiler ve problemler, Karabağ sorunu, Gürcistandaki çatışmalar, eski Yugoslavyanın dağılması ve Bosna-Hersek'te ortaya çıkan istikrarsız durum, Kosova'da yaşananlar, Orta Doğu'da Filistin-İsrail anlaşmazlığı ve Körfez Savaşı sonrasında da devam eden silahlanma yarışının, Türkiye'yi çevreleyen risk ve potansiyel tehditlerden sadece bir kısmı olduğunu söylenebilir (Sander, 2013: 587-588).

Türkiye'nin etrafını çeviren bu istikrarsızlık durumu ve belirsizliklerin, sadece Türkiye ve bölge güvenliği için değil, aynı zamanda Avrupa ve Dünya güvenliği için de ciddi bir tehdit oluşturduğu görülmektedir. Bugün artık Türkiye, ABD'nin yanı sıra Avrupa ile olan ilişkilerini geliştirmenin formüllerini aramakta ve bu çerçevede NATO üyeliğinin yanı sıra AB üyeliğinin kendisine daha geniş bir hareket imkânı sağlayacağını düşünmektedir (Sander, 1998: 236-237).

Türkiye'nin güvenlik anlayışı ve ulusal güvenliği için algıladığı tehditler, uzun yıllar boyunca uluslararası politikadaki faktörlerin de değişmemesi nedeniyle aynı kalmıştır. Varşova Paktıyla beraber SSCB'nin çökmesi ve Soğuk Savaş'ın sona ermesi, her ülke için değişiklikler yaratmış, ama yıllardır Sovyet tehdidine karşı güvenlik politikalarını NATO merkezli oluşturan Türkiye kendisini, çatışma ve yeni tehditlerle dolu bir bölgenin tam ortasında bulmuştur. Günümüzde Kafkaslarda,

Rusyada, Afganistanda, Orta Doğuda yaşanan sıcak çatışmaların yanı sıra Suriye ve Irakta otorite boşluğundan faydalanan militanların saldırgan tavrı Türkiyeyi her zamankinden daha zor durumda bırakmaktadır.

1. Bölgesel Sorunlar

1.1. Balkanlar Bölgesi

Balkanlar, üç büyük dinin ve 19 ırkın bulunduğu, 16 dilin konuşulduğu ve 10 bağımsız ülkenin yer aldığı ve Türkiye'nin var olduğu önemli stratejik konumu ve geçiş güzergâhı olarak geçmişte sürekli karşıt ideolojilerin ve askeri paktların çatıştığı bir coğrafya olmuştur (Harp Akademileri Komutanlığı , 1999: 26). Özellikle Soğuk Savaş sonrası Varşova Paktı'nın dağılması ve SSCB'nin çökmesinin ardından, Balkanlar'daki güvenlik ortamı istikrarsız bir hale gelmiştir.

Etnik gruplar arasında artan milliyetçilik akımları, beraberinde karşılıklı çatışmaları ve toprak taleplerini getirmiştir. Bu talepler halklar arasındaki güvensizliği körüklemiş ve özellikle eski Yugoslavya'nın dağılması ile bölge ülkelerindeki ekonomik, siyasi ve sosyal sorunlar, bölgede istikrarsızlığı ve belirsizliği giderek artırmıştır. Bu bölgede; hemen tüm bölge ülkelerinin birbirleriyle özellikle azınlık sorunları, toprak talepleri ve tarihsel nedenlerden kaynaklanan karşıt görüşler bulunmaktadır. Özellikle Yugoslavya'nın dağılması sonucunda ortaya çıkan iç savaş ve çatışmalar büyük yankı uyandırmıştır. Hem NATO hem de BM üyesi olan Türkiye barış kuvvetleriyle bu çatışmalara bir son vermek amacıyla barış güçlerine destek sağlamıştır (Oran, 2013: 492-495).

Özellikle Bosna-Hersek'te çatışmaların trajediye dönüşmesi sonrasında, süreli de olsa bir çözüm sürecinin var olması gerektiği düşünülmüştür. Uluslararası toplumun ve Avrupa genelinin de barış, güvenlik ve istikrarını tehdit eder bir boyut kazanan Kosova Krizi, uluslararası toplumun kararlı tutumu ve bunun yansıması olan NATO hava harekâtı sayesinde kontrol altına alınabilmiş ve BM Güvenlik Konseyi'nin 1244 Sayılı Kararı ile Kosova'da yeni bir dönem başlamıştır (Milli

Savunma Bakanlığı, 2000: 67). Kosova, 10 Haziran 1999 tarih ve 1244 sayılı Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) Kararı ile kurulan Birleşmiş Milletler Kosova Geçici Yönetimi tarafından idare edilmekte iken, Birleşmiş Milletler Kosova Geçici Görevi (UNMIK) bünyesinde kurulmuş olan Geçici Özyönetim Kurumları Meclisi, 17 Şubat 2008 tarihinde uluslararası toplumun desteklediği Ahtisaari Planı'na istinaden Kosova'nın bağımsızlığını ilan etmiştir (<http://www.mfa.gov.tr/kosova-siyasi-gorunumu.tr.mfa>, 02.05.2014).

Türkiye meydana gelen olaylar sonucunda Balkanlar Bölgesinde istikrar ve refahın kalıcı olarak tesisini hedeflenmiştir. Dört ana unsur ile bu politikaları uygulamaktadır. Bunlar; “herkes için güvenlik”, “yüksek düzeyli siyasi diyalog”, “karşılıklı ekonomik bağımlılık” ve “bölgenin çok etnik, çok kültürlü ve çok dinli sosyal dokusunun muhafazasıdır”. Türkiye'nin, Balkan politikası bu bağlamda “bölgesel sahiplenme” ve “kapsayıcılık” ilkelerini esas almaktadır. Türkiye, bölgenin büyük koruyucu gücü olarak hem kendisini, hem tehdit altında olan devletlerin güvenliğini korumak için adımlar atmıştır. Bu yüzden bölgedeki devletlerin Avrupa-Atlantik şemsiyesi altında kalması, NATO güçleriyle ortak refahın sağlanabileceği düşüncesi ortaya çıkmıştır (Okçal, 2012: 203).

Soğuk Savaşın sona ermesi, yani bölücü, kısıtlayıcı ve Sovyet sisteminin ve otoriter rejimlerin ortadan kalkması, Balkan halklarına geniş anlamda seçim özgürlüğü, ekonomik, sosyal, siyasal ve hatta güvenlik alanında önemli fırsatlar yarattığı gibi, savaşlar ve felaketler de getirmiştir. Türkiye açısından bakıldığında, bu gelişmelerin savaş tehdidini azaltmanın yanında, Balkan ülkeleriyle ilişkilerinde de köklü değişiklikler yarattığı görülmektedir. Bu sayede ikili sorunların çözümlenmesinde önemli adımlar atıldığını görmektedir. Bulgaristan'la aramızdaki sorunlar çözümlenmiş veya çözüm yoluna girmiş, Romanya ile ilişkiler gelişmiş ve Arnavutluk gibi uzun zamandan beri fiilen kapalı ülkelerle ilişkilerimizin geliştirilmesi kolaylaşmıştır (Alp, 2002: 84). Bununla birlikte yıllardır süre gelen bölgedeki en büyük problem olan Yunanistan ile devam eden sorunların ise Helsinki Zirvesi'nden sonra Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne aday ülke olarak kabul edilmesi ile temel sorunlar dışında ekonomi, terörizm, uyuşturucu kaçakçılığı gibi konularda

dokuz anlaşma imzalanarak, bir işbirliği içerisine girilerek birlikte çalışma kültürünün yaratıldığı görülmektedir. İki ülke arasında, temel sorunlar⁸ dışında bir işbirliğine gidilmesi ve bu işbirliği devamı ilerleyen zamanlarda yıllardır süre gelen sorunlarında giderilmesinde temel rol oynayacağı düşünülmektedir.

1.2. Kafkaslar Bölgesi

Kafkaslar, iç istikrarsızlık, etnik problemler ve sınır anlaşmazlıklarının yer aldığı dört ülke (Türkiye hariç) ile on Özerk Cumhuriyeti ve iki Özerk bölgeyi kapsamaktadır (Harp Akademileri Komutanlığı, 1998: 94). Kafkasya, SSCB'nin dağılmasının ardından, jeopolitik bir sarsıntı geçirmiştir. Bu bağlamda, Kafkasya bölgesinde jeopolitik boşluk alanı oluşmuş ve bölge oluşan jeopolitik boşluğu doldurmak isteyen, küresel ve bölgesel aktörlerin güç mücadelesine sahne olmuştur (Oran, 2013: 370). Bu bölge; Sovyetler Birliği'nin dağılması ile ortaya çıkan güç elinde tutarak, Türkiye'nin yanı başında ve onun milli menfaatleri ile milli güvenliğini etkileyen bir bölgedir.

Soğuk Savaş sonrası meydana gelen politik boşluk sonrasında; Azerbaycan ile Ermenistan arasındaki Dağlık Karabağ Sorunu, Gürcistanın Ahbazyı bölgesi ve Çeçenistanın bağımsızlık mücadelesi bölgedeki istikrarı bozan önemli gelişmelerdir. Ayrıca Kuzey Kafkasya da, Rusya Federasyonu'na bağlı diğer Özerk Cumhuriyetlerde de bir takım etnik ve sınır problemleri mevcuttur. Karaçay-Çerkezya Özerk Cumhuriyetinde Karaçaylar ve Çerkezler arasındaki gerginlik; Kabardey-Balkarya Özerk Cumhuriyeti'nde Balkarların bağımsızlık mücadelesi; Kuzey Osetya Özerk Cumhuriyeti'nde komşuları İnguşlar ve Çeçenlerle çatışmalar. İnguşya Özerk Cumhuriyeti'nin Kuzey Osetya ile toprak sorunları; Çeçenistanın bağımsızlık talepleri ve kökten dinci yaklaşımlar, Dağıstan ile Çeçenistan arasındaki Dağıstanda bulunan Çeçenlerle ilgili sorunlar, Gürcistanda Ahbazların bağımsızlık talepleri, Güney Osetya'nın Kuzey Osetya ile birleşmek istemesi gelecekte sıcak çatışmalara neden olabilecek potansiyel problem sahaları olarak sayılabilir (Yalçınkaya, 2006: 43). Bu sorunların hemen hemen hepsi Türkiye'yi gerek

⁸ Kıta Sahanlığı, Adalar Sorunu, Kıbrıs Sorunu, Milliyetçi Eylemler, Kardak Sorunu

ekonomik, gerekse siyasi olarak etkilemektedir. Türkiye açısından Kafkasya bölgesinde barış ve güvenliğin önündeki en önemli engeller, Yukarı Karabağ anlaşmazlığı ile Abhazy sorununun henüz çözümlenmemiş olmasıdır. Bu durum, bölgesel işbirliğinin tesis edilmesini ve bu ülkelerin ekonomilerinin uluslararası piyasayla bütünleşmesini engellemektedir (Milli Savunma Bakanlığı, 2000: 75). Bölgesel işbirliği kurulduğu takdirde bölgedeki ekonomik faaliyetler artacak ve Türkiye'den geçmekte olan doğal gaz ve petrol hatlarıyla günümüzün en değerli ihracat maddeleri daha kolay bir şekilde aktarılacaktır.

Kafkasya genelinde yaşanan sorun ve krizlere bakıldığında; Azerbaycan ve Ermenistan arasında yaşanan Karabağ Sorununda, Ermenistan'ın Rusya ve İran tarafından, Azerbaycan'ın da Türkiye tarafından desteklenmesi Türk Dış Politikası'nı tehdit etmiştir. Bununla birlikte ABD'nin bölgedeki devletlerle değişik boyutlarda ittifak halinde olması ve Sovyet Rejimi sonrasında var olan boşluğunu doldurmak için attığı politikalar sonucunda, Türkiye ile birlikte NATO ile bölgede etkin rol oynamak istemiştir. Bölgedeki bir diğer önemli etmen olan enerji politikasıyla birlikte Kafkas-Avrupa enerji hatlarının Türkiye üzerinden geçmesi, bu bölge ile olan ilişkileri güçlendirmek adına adımlar atılmasına yol açmıştır. Ancak yine görmekteyiz ki Karabağ Sorunu sırasında ABD'nin İran'a, Türkiye'nin Ermenistan'a, Ermenistan'ın Nahçıvan'a ekonomik ambargo uygulaması ve Rusya Federasyonu'nun bölgede tek güç haline gelmeye çalışması, Çeçenistan'a yardım ettiği iddiasıyla, Rusya'nın Gürcistan'a müdahale etmesi, Gürcistan'ın Abhazy'ya ambargo uygulaması, bölgedeki ülkelerden hiçbirinin batı poliarşilerine benzer bir demokratik sistem kuramamaları, demokratik bir şekilde yönetilmemesi, tarihsel rekabetin güçlü olduğu bölgede istikrarın sağlanmasını, sorunların ve krizlerin atlatılmasını güçleştirdiği görülmektedir (Aydın, 2002: 186- 191).

Bu sorunların yanında Rusya Federasyonu'nun, Ermenistan ile olan ilişkilerinin Türkiye üzerinde yarattığı rahatsızlık, Rusya Federasyonu'nun PKK-KONGRA-GEL'e verdiği destek, Türkiye'nin Çeçenistan sorunundaki tutumu ve Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan bağımsız cumhuriyetlere, lâiklik, demokrasi ve pazar ekonomisi konusunda Türkiye'nin örnek gösterilmesi, karşılıklı ilişkileri

gerginleştirici ögeler olarak ortaya çıkmıştır. Enerji kaynaklarının batıya transferinde uygulanacak yöntem ve yollar konusunda da bazı problemler bulunmaktadır (Kona, 2004: 67). Ancak buna rağmen karşılıklı anlayış çerçevesinde gerginliklerin azaldığı, hatta bazı alanlarda başta ekonomik olmak üzere iyi ilişkiler içine girildiği saptanmaktadır. Bununla birlikte önümüzdeki yıllarda var olması beklenen sorunları özetlemek gerekirse;

- Kafkasya ve Orta Asya bölgelerinde mevcut ve büyük devletlerin ilgisini çeken doğal zenginlikler (Enerji Politikası Alanında),
- SSCB'nin dağılmasından sonra bağımsızlığını kazanan devletlerin devam eden ekonomik, sosyal ve politik problemleri (Etnik, Tarihsel Problemlerin ve Çatışmaların Devamı),
- Rusya Federasyonu'nun, bölgedeki askeri varlığını devam ettirme ve Ermenistan'ı silahlandırma gayretleri (Gürcistan'da kapattığı veya asker sayısını azalttığı üs personeli, silah ve teçhizatını Ermenistan'daki üslerine taşıması),
- Ermenilerin, tüm dünyada, Türkiye aleyhine yürüttüğü lobi faaliyetleri,
- Bölgedeki etnik grupların ve özerk yönetimlerin bağımsızlık mücadeleleri,
- Azeri-Ermeni anlaşmazlığı ve Dağlık Karabağ sorunu (Türkiye'nin Tutumu) (Arı, 2010: 160- 165).

1.3. Orta Doğu Bölgesi

Ortadoğu bölgesi, üç kıtayı birleştiren kara, deniz ve hava yollarının merkez noktası olması, dünya petrol rezervinin ve diğer önemli fosil yakıtların büyük bir kısmına sahip olması, bölgedeki güç merkezlerini ilgilendiren su yolu ve geçitleri kontrol etmesi ve üç büyük dinin kutsal saydığı değerler ile zengin kültür ve tarihi özelliklere sahip olması sebebiyle stratejik öneme sahiptir (Yıldız, 2000: 27).

Bölgede; 3 kutsal din, birçok ırk ve mezhep ile 15 ülke mevcuttur. ABD günümüzde izlediği politika itibarıyla, Orta Doğu'ya hem yön verici, hem de bölge de çözümleyici bir süper güç konumundadır. Orta Doğu, çoğunluğu 20. yüzyılın ilk

yarısında, genellikle dış güçler tarafından suni olarak yaratılan devletlerden oluşmaktadır. İsrail ve İran hariç bölgedeki ülkeler Arap olmasına rağmen, geçen yarım yüzyıla yakın sürede bölgede ortak bir Arap kimliği gelişmemiş, bunun yerine bölgesel milli kimlikler oluşmuştur. Benzer şekilde, bölge ülkelerinin çoğunun Müslüman olmasına rağmen, bu konuda da bir homojenlik sağlanamamıştır. Diğer taraftan bölge ülkelerinin çoğunun aralarında sınır anlaşmazlıkları bulunmaktadır (Şimşek, 2001: 35).

Orta Doğu bölgesi Türkiye için tarih boyunca çok önemli bir yer olmuştur. Hali hazırda Misak-ı Milli sınırlarının bir kısmı da bu bölgede bulunmaktadır. Soğuk Savaş sonrasında 1990larda Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesi, Sovyetlerin yıkılması sonucunda meydana gelen güç boşluğu, Arap-İsrail çatışmalarının yaşanması, Türkiye'nin Orta Doğu politikalarını etkilemiştir (Özdemir, 2010: 273).

Irak'ın Kuveyt'i işgali sonucunda ABD önderliğinde BM Irak'a operasyon kararı almıştır ve bunun üzerine 1991 Körfez savaşı çıkmıştır. Körfez savaşı Türkiye için hem yarar hem de zarar getiren bir operasyon olmuştur. En önemli yararı, BM ile Batı'yı desteklediği için Batı ile olan ilişkilerimiz düzelmiş ve bölgedeki güç boşluğunu doldurmak için yeni fırsatlar ortaya çıkmıştır. Türkiye savaşa fiilen katılmamış ancak İncirlik üssünün ABD tarafından kullanılmasına izin vermiş ve sınıra asker yığmak durumunda kalmıştır (Oran, 2013: 551-554). Ancak savaş sonrası süreçte Türkiye yararın yanında zarar da görmüştür; Musul ve Kerkük'ün alınmasından, bölgedeki Arap ülkeleriyle geliştirilecek ekonomik ve ticari ilişkiler ile Irak, Suriye gibi Arap ülkeleriyle potansiyel silah pazarı olarak görme planları uzun vadede sonuç vermemiştir. Aksine, savaş sonrası Kerkük-Yumurtalık Petrol Boru Hattını kapatılmasından dolayı Türkiyenin uğradığı zararın tazmin edilmesi için körfez ülkeleri tarafından verilen 3 milyar dolarlık yardımın ödenmesinde bile isteksiz davranılmıştır. Körfez ülkelerinden ve ABDden alınan yardımlar ve tazminatlar, Türkiyenin, Körfez Savaşından sonra da yaklaşık 12 yıl yürürlükte kalan BM ambargosuna uyması nedeniyle uğradığı 100 milyar ABD Dolarının üzerindeki zararın karşılanmasında çok yetersiz kalmıştır (Gözen, 2009: 201). Diğer yandan savaş sırasında savaştan kaçan birçok Irak vatandaşı sınırı geçip mülteci konumunda

Türkiye'ye yerleşmiştir. Türkiye'nin en büyük korkusu bu Irak vatandaşlarının yanında Türkiye sınırlarına zarar verecek PKK sempatizanlarının veya üyelerinin de sınırı aşması olmuştur. Türkiye'nin endişelerinde haklı olduğu ortaya çıkmıştır. Çünkü mültecilerle birlikte çok sayıda terörist, silah ve patlayıcı maddeler ülkeye sokulmuş ve Türk Silahlı Kuvvetlerine ve halka karşı kullanılmıştır(Şimşek, 2001: 132). Sorun esnasında, Türkiye'ye insan hakları adına baskı yapan batılı devletler ciddi bir destek sağlamamış ve Türkiye binlerce kişinin masraflarını tek başına karşılamak zorunda kalmıştır. Ayrıca, Türkiye'nin bu tutumu Türkiye-Irak ilişkilerini olumsuz yönde etkilemiştir. Bunların dışında, Irak güçlerinin bölgeyi terk etmesinden sonra, boşalan kamplara terör örgütü PKK militanları yerleşerek buradan Türkiye'de rahat eylem yapma imkânı elde etmiştir (Şimşek, 2001: 134).

Körfez savaşı sonrasında Kuzey Irak'ta Tampon Bölge (Çekiç Güç) kurulmuştur. Çekiç Gücün oluşturulması Türkiye açısından büyük sonuçlara sebep olmuştur. Irak Kuvvetlerinin bu bölgeyi kontrol edememesi ve oluşan otorite boşluğu sonucunda Kuzey Irak'ta geçici bir Kürt hükümet kurulmuş ve bu dönemde Irak'ın kuzeyinde kontrol, Barzani ve Talabani'ye geçmiştir. Bu dönemde gelişen olaylar ve Kürt grupların birbirleri arasında çatışması, terör örgütüne Kuzey Irak'ta eğitim kampı ve üs kurma olanağı sağlamıştır (Gözen, 2009: 328).

Türkiye'yi etkileyen bir diğer sorun ise, Orta Doğu'daki sınır komşularımızla olan "Su Sorunudur". Yani Dicle, Fırat ve Asi nehirlerinin paylaşımından kaynaklanan sorundur. Bu sorunu analiz ederken iki ülke (Türkiye-Suriye) ile sınırlı kalmak mümkün değildir. Su sorununda İsrail ve Irak da etkili ve belirleyici ülke konumundadır. Birçok strateji uzmanı tarafından Ortadoğu'da meydana gelebilecek olası savaş nedeni olarak "su" gösterildiği için, bu sorun belki de en önemli sorundur (Oran, 2013: 555). Çünkü su, petrolden sonra en önemli kaynaktır. Fırat, Dicle ve Asi nehirlerinin su rezervlerinin paylaşımı son otuz-otuz beş yılda Türkiye ve Suriye arasındaki en önemli problemlerden biri haline gelmiştir. Özellikle, Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) hayata geçirmesine ve Fırat nehri üzerine yapılan barajlara tepki gösteren Suriye, bu konuda terörü bir araç olarak kullanmaktan çekinmemiş ve diğer Arap ülkelerini de arkasına alarak Irak'la işbirliği

içinde olmuştur (Balbay, 2006: 208). Yapılan anlaşmalarla su sorunu giderilmeye çalışılmış ancak Fırat ve Dicle Nehirlerinin kontrol altına alınması planının önemli parçalarından olan Atatürk Barajı'nın 25 Temmuz 1992 günü açılış töreninde, Suriye, Irak ve Türkiye sınırlarının kesişim noktası olan Cizre'de terör saldırıları olmuştur (Kodaman, 2007: 75).

GAP'ın Türkiye'yi güçlendireceğine inanan ve bundan rahatsızlık duyan Suriye, Kürtçü terörizmi desteklemeyi kendi yararına görmüş ve GAP için kullanılan şantiyelerin PKK tarafından baskınlarla tahrip edilmesini, projeyi geciktirici unsur olarak desteklemiştir. Bir anlamda bu saldırılarıyla Türk egemenliğine meydan okumuştur. Türkiye'nin Irak ve Suriye'deki su taşkınlarını önlemek anlamında faydalanılabilecek olan GAP'a, karşı Hafız Esad ise terörist eylemleri destekleyerek cevap vermiştir (Kodaman, 2007: 75-77).

2000lere geldiğimizde 11 Eylül olayları sonucunda ABD yönetimi hem Irak'ta ki halka özgürlük getirmek için, hem de Irak'taki kitle imha silahlarının iddia edilmesi sebebiyle Irak'ı işgal etmiştir. Savaş sonucunda Saddam Hüseyin yenilmiş ve idam edilmiştir. Meydana gelen otorite boşluğu sonucunda Kuzey Irak bölgesinde Kürt Hükümeti kurulmuştur. Yine savaş sırasında birçok mülteci Türkiye'ye yerleşmiş ve Türkiye'de yaşamaya başlamıştır. Aynı 1. Körfez Savaşında yaşanan problemler tekrarlanmış ve Türkiye ekonomisi kötü etkilenmiştir.

Türkiye için önemli olan bir olay ise 2. Körfez Savaşı yani Irak Savaşı sırasında Türkiye'de düzenlenmiş olan 1 Mart Tezkeresi ve Reddi olmuştur. 1 Mart 2003 Tezkeresi, Irak Krizi konusunda hükümete yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'de bulunmasına ilişkin yetki veren Başbakanlık tezkeresidir. Sonuç olarak TBMM'de yapılan oylama sonucunda 250'ye karşı 264 oyla reddedilmiş ve Amerika'nın Türkiye'deki hava ve kara üslerini kullanmasına izin verilmemiştir. Türkiye o tarihten sonra bunun olumlu ve olumsuz yansımalarını dış politikada yaşamıştır (Gözen, 2009, s. 350).

Türkiye'nin Ortadoğu'ya yönelik dış politikasında Yeni Osmanlılık fikirlerinin tartışıldığı ve sıfır sorun ilkelerin sergilendiği bir dönemde Arap Baharı, parametrelerde büyük sarsıntılar yaratmıştır. Özellikle komşularla sıfır sorun politikası çerçevesinde barış ve refah nitelendirmesiyle öne çıkan bölge, bir savaş alanına dönmüştür. 2009'da vizelerin kaldırıldığı ve ortak bakanlar kurulunun yapıldığı Suriye sınırında, bir yıl sonra Suriye ordusu ile çatışma durumuna gelinmiştir. Bölgede böylesine bir dönüşüm yaşanırken komşularla sıfır sorun gibi bir politikanın siyasi olarak başarıya ulaşmaması normal gözükmemektedir. Fakat siyasi olarak bu tür bir dönemi yaşamasına rağmen Türk dış politikası, Arap Baharı sürecinde iktisadi ve diplomatik olarak sıfır sorun ilkesinden vazgeçmemiştir. Tüm bu gelişmeler, komşularla sıfır sorun politikasını etkilemekle birlikte Türkiye yine de Ortadoğu'da ağırlığını ve diplomasi gücünü korumaya çalışmış ancak olayların gelişmesiyle birlikte sıfır sorundan değerli yalnızlık politikasına geçilmiştir. (Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, 2011: 4).

1.4. Diğer Güvenlik Sorunları

1.4.1. Kitle İmha Silahlarının Yaygınlaşması

Soğuk Savaş sonrası doğu ile batı blokları arasındaki dengenin ortadan kalkması, Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla kurulan devletler üzerindeki denetim mekanizmasının da yok olmasına neden olmuştur. Bunun sonucunda Soğuk Savaş yıllarında bazı bölgelerle sınırlı tutulabilen silahlanma, Soğuk Savaş'ın bitmesiyle dünya çapında yayılmaya başlamıştır. Yeni dönemin etnik-dinsel nitelikli bölgesel çatışmaları ve siyasal parçalanmalardan doğan sınır ve toprak anlaşmazlıklarına bağlı anlaşmazlıklar, birbirlerinden tehdit algılayan ülkelerin karşılıklı olarak silahlanmaları sonucunu ortaya çıkarmıştır (Erhan, 2003: 13).

Konvansiyonel silahlanma kendi başına küresel bir tehdit oluşturmakla birlikte, Kitle İmha Silahları'nın yayılmasının doğurduğu tehdidin boyutları daha büyüktür. Nükleer, Biyolojik ve Kimyasal Silahlar (NBC) olarak da ifade edebileceğimiz Kitle İmha Silahlarına, dünyada otuz kadar ülkenin sahip olduğunu

veya bunları elde etmek için çaba sarf ettiğini görmekteyiz. Söz konusu ülkelerin büyük çoğunluğu, dünyanın her an tetiklenmeye hazır kriz bölgelerinde yer almaktadır (Erhan, 2003: 15). Yol açtığı tahribat son derece yüksek bu silahların yanı sıra, Soğuk Savaşın ardından nükleer silahların yayılması tehdidi de ortaya çıkmıştır. ABD, Rusya, İngiltere, Fransa ve Çin gibi BM Güvenlik Konseyi ülkelerinin yanı sıra başta İsrail, Hindistan ve Pakistan olmak üzere bazı ülkeler, ya hali hazırda nükleer silahlara sahiptirler, ya da bu silahları elde etmek için çaba göstermektedirler. Bunlar arasında Cezayir, Beyaz Rusya, İran, Kazakistan, Kuzey Kore, Sırbistan (Yugoslavya), Güney Afrika Cumhuriyeti ve Ukrayna gibi ülkeler bulunmaktadır (Pike, 2000: 1).

Özellikle Türkiye ve sınır bölgelerinde var olan çatışmalar nedeniyle, sınır kentlerinin bu durumdan etkilenme olasılığı yüksektir. Özellikle İran, Suriye ve Irak sınırlarında meydana gelen çatışmalar ve Arap Baharı sonrası Suriye’de birliklerin halka ve hükümet karşıtlarına karşı kullandığı kimyasal silahlar büyük tehdit oluşturmaktadır. Diğer yandan Türkiye’nin genel politikasında Kitle İmha Silahlarına yer verilmemiş olup bunun yerine kendisini, NATO şemsiyesi altında korumaktadır.

1.4.2. Uluslararası Terörizm ve PKK Sorunu

Terör; savaş ya da barış zamanında sivil halkı hedef alan ve doğrudan askeri bir kazanımdan çok hedef alınan halkı korkutmayı ya da yıldırma amaçlayan politik içerikli şiddet eylemleridir (Wallensteen, 2007: 51). Terörü tanımlamak için üç önemli kriter vardır; Bunlar; şiddet eyleminin amacı, hedefi ve sorumlusudur. Şiddet eyleminin sorumlusu kim olursa olsun, sivil halka yönelik şiddet eylemlerinin hepsi terördür. Terör ile savaş kavramları arasında da farklılık vardır. Her ne kadar terör de savaş gibi politik amaçlarla yapılıyor olsa da ikisi arasındaki en önemli fark, çatışmaların asimetrik boyutudur. Yani terörün iki tarafı arasındaki güç farkı oldukça fazladır. Genellikle teröre hedef olan devletin gücü, terörü gerçekleştiren terör örgütünün gücünden çok daha fazlasına sahiptir (Bal, 2012: 15).

Soğuk Savaşın bitmesiyle birlikte, kutuplar arası çatışmaların çıkma olasılığı azalmıştır. Ancak küreselleşen dünya ile birlikte uluslararası terörizm en büyük güvenlik sorunu oluşturmuştur. Terör örgütleriyle organize suç örgütleri arasında menfaat birliği sağlanmış ve bu da suçlara uluslararası boyut kazandırmıştır. Teknolojinin gelişmesi, iletişim ağlarının kolaylaşmasıyla birlikte propaganda kullanımını kolaylaştırmıştır. Bunun sonucunda ise artık terör olayları sadece içinde bulunduğu ülke sınırlarıyla kalmayıp, başka ülkelerdeki farklı gruplar ile bağlantı kurarak karşılıklı destek sağlamaktadır (Alkan, 2008: 120).

Uluslararası terörizm, belirli siyasal, sosyal ve ekonomik çıkarlar sağlamak için insan hayatlarını, iç sosyal dinamikleri, uluslararası barış ve güvenlik ortamını, devletlerin barışçıl ilişkilerini, iç işlerini, anlaşmazlıkların barışçıl yollarla çözümünü, iç hukuku ve uluslararası hukuku hedef almaktadır (Kaya, 2005: 1). Özellikle 11 Eylül 2001 tarihinde ABD'ye yapılan terörist saldırılar sonrasında, dünyada terörle mücadele konusunda ciddi tedbirler alınması yönünde ortak bir irade oluşmuş, insanların teröre bakış açıları değişmiş ve terörün herhangi bir coğrafyası, dini ve milliyeti olmadığı anlaşılmıştır. NATO dâhil çeşitli platformlarda bazı terör örgütleri listeleri hazırlanmış, terörle mücadelede “Karar ve Sözleşmeler” yürürlüğe sokulmaya başlanmıştır. Bu konuda 15 Kasım 2003'te İstanbul'da ve 11 Mart 2004'te Madrid'te meydana gelen terör saldırıları sonrasında AB terör örgütlerinin finans kaynaklarının önlenmesi, istihbarat teşkillerinin oluşturulması gibi konuları içeren “AB Terörizmle Mücadele Deklarasyonu (25 Mart 2004)⁹” yayımlanmıştır (Council of the European Union, 2004).

PKK ise, silahlı mücadelenin yanı sıra özellikle Soğuk Savaş sonrasında 1990lı yılların ortasından itibaren uluslararası çapta örgütlenme ve siyasal etkinliklere büyük önem vermiştir. Bu örgütlenme sonucu yabancı devletlerle yoğun

---

⁹ Güvenlik Konseyi ile uyumlu olarak Komisyon tarafından kabul edilen terörle bağlantılı olduğundan şüphelenilenlerin ve teröristlerin mali ve maddi varlıklarının dondurulmasına olanak veren yönetmeliğe uyum sağlanması, terörizme finansman sağlama aracı olarak kara para aklamaya mücadelede dönük önlemlerin alınması ve kara para aklamaya ilişkin direktiflerin benimsenmesi ve Birliğin sınırlarından içeriye nakit akışlarının sınırlandırılması için önlem alınması ve üye devletler arasında şüpheli görülen mali işlemlere ilişkin bilgi değişiminin kuvvetlendirilmesi gibi bir dizi önlemler paketi ortaya koymuştur.

temasa geçmiştir. En önemli siyasi ve finans desteğini yurtdışından almıştır (Kurubaş, 2004: 114). Örgüt, devletlerarası dengeleri kullanarak olayları lehine çevirebilmiştir. Bu dışa bağımlılık, örgütün en büyük güç kaynağını oluştururken, bunun yanında en zayıf noktasını da oluşturmuştur. Çünkü örgüt bir yandan kendi gerçek gücünün çok üzerinde bir güce sahip olurken, diğer yandan yurtdışı ile olan ilişkisi kesildiği anda ortadan kalkma veya büyük oranda etkinliğini kaybetme olasılığıyla karşı karşıya kalmıştır. Ayrıca bu bağımlılık, örgütü ilişkide bulunduğu devletlerin onun etkinliklerine ilişkin söz söyleme ve onu yönlendirme olanağı kazanarak başka ülkelerin bir dış politika aracına dönüştürmüştür (Kurubaş, 2004: 115-116).

Özellikle Öcalan'ın yakalanmasının ardından silahlı faaliyetlerini belli bir süre askıya alan örgüt, batıya karşı tehdit olma ve terörist örgüt imajını silmeye çalışmış, uluslararası camiada kabul görmek için şiddet yüzünü arka plana atarak politik bir strateji izlemeye başlamıştır. “Yeni ve meşru bir örgüt” görüntüsü vermek suretiyle terörist özelliğini gizleme amacına uygun olarak PKK, ismini Nisan 2002’de KADEK (Kürdistan Özgürlük ve Demokrasi Kongresi) olarak değiştirmiş, PKK’nın tarihi görevini tamamladığını ve artık siyasi bir kuruluş olarak tanınmak istediğini ileri sürmeye başlamıştır. 15 Ekim 2003’te Irak’ta yapılan bir basın açıklamasıyla ise ismini bu kez KONGRA-GEL (Kürdistan Halk Kongresi) olarak değiştirmiştir. Ancak, gerek stratejisinin gözden geçirildiği iddiasına, gerek iki kez yapılan isim değişikliğine rağmen, örgütün lider kadrosu aynı kaldığı gibi, terörist niteliğinde de fiiliyatta herhangi bir değişiklik olmamıştır (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı- PKK/KONGRA-GEL, 2012).

1.4.3. Siber Tehdit

Teknolojinin gelişmesiyle birlikte, insanlar ve hükümetler bu gelişmelere bağımlı hale getirmiştir. Bu durum yeni tehdit algılarına ve güvenlik sorunlarına yol açmıştır. Bu durum ile birlikte sıcak savaş, çatışma ve bunun benzeri tehditler yerine günümüzde ve gelecekte siber savaşların ve siber suçların artacağı beklenmektedir. Siber suçlar; bilişim suçları, banka ve kredi kartı dolandırıcılığı ve nitelikli internet

dolandırıcılığının yanı sıra bilişim sistemleri aracılığıyla işlenen özel hayatın gizliliği, hakaret, tehdit, şantaj, narkotik ve terör suçları ile çocuklara yönelik suçları kapsamaktadır (İstanbul SİBER Suçlarla Mücadele Şube Müdürlüğü Resmi Sitesi, Siber Suç Nedir?, 2014). Henüz fiziksel zarar ve gerçek kinetik siber terörizm gerçekleşmemiştir. Ancak siber saldırılarda kullanılan teknoloji, sadece can sıkıcı bir sorun olmaktan çıkıp bilgi güvenliğine ve hatta kritik ulusal alt yapıya yönelik ciddi bir tehdit haline gelmektedir. Özellikle bilgi bankacılığının artık bilişim üzerinden kullanılmaya başlanması, en ufak bir saldırıda kritik denecek düzeyde sonuçlara yol açacağı düşünülmektedir (NATO Dergisi-Yeni Tehditler: Siber Boyut, 2011).

Tarihte tecrübe edilen ilk siber savaş 2007 yılında meydana gelmiştir, Rusya'nın 2. Dünya Savaşı sonrasında Nazi savunmasına karşı Estonya'ya dikmiş olduğu heykelin 2007 yılında kaldırılması büyük tepki görmüş ve Rus siber teröristleri tarafından yapıldığından şüphelenilen saldırılar sonucu ülkenin ulusal bilgi sistemleri, internet hizmet sağlayıcıları ve bankaları çok büyük zarar görmüştür. Ülkenin internet sistemi çökme tehlikesiyle karşı karşıya gelmiştir. Bunun üzerine yine aynı tarihte NATO "Siber Savunma Politikası" hazırlamış ve 2008 yılında kabul ederek siber güvenlik boyutunun ilk adımlarından birisini atmıştır. 2010 yılında gerçekleştirilen Lizbon Zirvesinde ise siber savunmanın sürekli olarak NATO gündeminde bulunması gerektiği yönünde karar alınmıştır (NATO Stratejik Kavram, 2010: 13-14).

Sonuç olarak yakın bir gelecekte siber silahlarla gerçekleştirilebilecek saldırıların sonuçları açısından sıcak savaşların sonuçları kadar etkili olacağı öngörülebilir. Elektrik santrallerinin devre dışı bırakılması, nükleer santrallerin kontrollerinin ele geçirilerek potansiyel birer atom bombasına dönüştürülmesi, basıncın artırılarak doğal gaz borularının havaya uçurulması, baraj kapakları açtırılarak şehirlerin sular altında bırakılması, iletişim ağlarının devre dışı bırakılmasıyla haberleşmenin sekteye uğratılması ve hava, kara ve deniz trafiğinin aksatılması gibi sonuçlar doğuracağı beklenmektedir. Bu yüzden siber suçlar kara, deniz, hava ve uzaydan sonra günümüzde kullanılmaya başlayan yeni savaş alanıdır (Yayla, 2013: 198).

1.4.4. Uyuşturucu ve Kaçakçılık

Küreselleşen dünya ile uyuşturucu madde üretimi, uyuşturucu kaçakçılığının ortaya çıkardığı olumsuz sonuçlarıyla birlikte hızlı bir şekilde yayılmaktadır. Özellikle ulaşım teknolojisinin artması ile uluslararası uyuşturucu kaçakçılığında son yıllarda elde edilen kar payında gözle görülür artışlar olmuştur. Uyuşturucu ticareti karmaşık ve kapsamlı bir yapıdan ticari bir endüstri şekline dönmüş olup konu üzerinde çalışan tüm makamların tahmin ve beklentilerini oldukça gerilerde bırakmıştır. Uyuşturucu maddelerin hangi güzergâhlardan kaçırıldıkları mücadeleciler birimlerin her zaman öğrenmeye çalıştıkları ve tartıştıkları sorunlardan biridir. Kaçakçılar her zaman kendilerini en emniyette ve en güvenli buldukları yol ve yöntemleri kullanmakta ve mümkün olan sıklıkta bunları değiştirmektedirler. Kaçakçılık güzergâhlarını etkileyen en önemli faktör, ülkelerin coğrafyası ve jeopolitik konumlarıdır. Bununla birlikte bu bölgelerde meydana gelen ekonomik, siyasi, kültürel ve diğer etkenler nedeniyle güzergâhlar değişmektedir (Özbakoğlu, 2007: 278-283).

Özellikle Türkiye'nin jeopolitik yeri nedeniyle Avrupa ve Asya'yı birbirine bağlayan bir köprü vazifesi gördüğünden Türkiye üzerindeki rotalar kullanılmaktadır. Halen kullanılan rotalar; Balkan rotası, Kuzey Karadeniz rotası ve Doğu Akdeniz rotasıdır. Bu rotalar incelendiğinde ülkemize giriş noktaları; doğuda Sarp sınır kapısı (Gürcistan sınırı), Doğu Beyazıt, Başkale, Yüksekova Bölgesi. güneyde; Çukurca, Silopi, Hatay ilidir. Uyuşturucu maddelerin yurtdışına çıkışı yollarında; eroin imali bakımından Van-Başkale ve Yüksekova Bölgesi ile Marmara Bölgesi, ihracı bakımından ise; Trakya'dan yurtdışına çıkan karayolları, İstanbul ve İzmir illeriyle yakın çevresi ve güney sahilleri deniz yolu, İstanbul ili havayolu açısından önem taşımaktadır (Emniyet Genel Müdürlüğü Resmi Sitesi-Kaçakçılık Güzergahları, 2008).

II. TÜRKİYE’NİN ULUSLARARASI GÜVENLİK PERSPEKTİFİ, POLİTİKALARI VE KATILDIĞI BARIŞ HAREKÂTLARI

Soğuk Savaş sonrası tek kutuplu yeni dünya düzeninde, bölgesel ve küresel güç mücadeleleri ile birlikte enerji kaynaklarına hâkim olma ve kontrol etmek amaçlı ittifak ilişkileri belirli bölgelerde istikrarsızlığa yol açmıştır. Türkiye’nin güvenlik gereksinimindeki artışın en önemli nedenlerinden biri, bulunduğu coğrafyadaki (Balkanlar-Kafkaslar-Ortadoğu) belirsizlik ve istikrarsızlıktır. Türkiye’nin ulusal güvenliğinin klasik ve en önemli belirleyicilerinden olan jeopolitiği ve jeo-stratejisi, Soğuk Savaş sonrası dönemde artan bir öneme sahip olmuş ve bu da ulusal güvenliğin fiziki sınırlarını genişletmiştir. Bu kapsamda, dünya liderliğini ve tek süper güç olma konumunu sürdürmek amacıyla Avrupa Birliği gibi uzun vadeli müttefik olabilecek, kontrol edebileceği kendine yakın değerlerde güçler yaratmak, bunlarla dünya güvenliğinin risklerini ve maddi harcamalarını paylaşarak ekonomisi üzerindeki yükleri azaltmak üzere kontrolünde tutabileceği NATO, BM ve benzeri kuruluşları oluşturmak ve desteklemek durumundadır (Doğan, 2004: 40).

Bölgesel sorunların ve çatışmaların Soğuk Savaş sonrasında artmasıyla, sert güç kullanarak bu sorunların çözümünün çok daha zorlaştığı ve bunun yerine kriz yönetiminin ve sorunların barışçı yollardan (yumuşak güçlerle) çözümünün önem kazandığı görülmüştür. Günümüzdeki gelişmelere ve küreselleşen dünyanın geçirdiği hızlı değişim sürecine bakılarak önümüzdeki dönemlerde savaşların yerine dünyanın çeşitli bölgelerindeki kriz ve çatışmaların sona erdirilmesine yönelik, Barış Harekâtlarının daha yoğun olarak yaşandığı görülmektedir.

Barış Harekâtlarının hukuksal temeli Birleşmiş Milletler Antlaşmasına dayanmaktadır. Antlaşma Güvenlik Konseyine ve Genel Kurula uluslararası barış ve güvenliği sağlamak üzere geniş bir öncelik tanımaktadır. Tanınan bu öncelik çerçevesinde Güvenlik Konseyi ve Genel Kurul, antlaşmada yer alan usul ve esaslara uyarak barışı koruma kuvveti oluşturmaktadır. Genel kabul, barışı koruma kuvvetlerinin kuruluşu için antlaşmanın bütünü ve bazı özel maddeleri itibarıyla hukuksal temel teşkil edebileceğidir. Oluşturulan barışı koruma birliklerinin yasallığı

diğer taraftan, uluslararası toplumun görüş birliğine, özellikle uyuşmazlıkta taraf olanların rızalarına bağlı olduğu gözden uzak tutulmamalıdır (Birleşmiş Milletler Antlaşması Maddeleri, 2014: 12-16).

Türkiye, Kore Savaşı'ndan itibaren günümüze kadar birçok Barış Harekâtlarına katılarak; hem uluslararası arenada yer almayı başarmış hem de kendisini Dünya'ya tanıtma imkânına sahip olmuştur. Kore Savaşı'nın ardından Türkiye, 18 Şubat 1952'de NATO üyesi olmuş, böylelikle BM'ye katılımıyla başladığı siyasal bütünleşmesini, askeri yönü ile de tamamlamıştır. Türkiye'nin Barışı Destekleme Harekâtlarına katılımının, hem kendisi açısından, hem de uluslararası düzeyde birçok sonuçları olmuştur.

1. Türkiye ve BM

Türkiye, Birleşmiş Milletler (BM) Örgütünün kurucu üyelerindedir. Türkiye, bu örgüte üye olabilmek için 2. Dünya Savaşı'nın sonunda Almanya ve Japonya'ya savaş ilan etmiş, bu sayede savaşın galipleri arasına girerek San Francisco Konferansı'na katılmıştır. San Francisco'da BM'nin kuruluş şartı kabul edildikten sonra Türkiye, 28 Eylül 1945 günü yasayı onaylamıştır. BM'nin, savaştan sonra kolektif ve evrensel barışı sağlaması beklenmiştir. Ancak bu barış, galipler ve özellikle büyük devletlerin örgütü kendilerine göre yönlendirme arzuları nedeniyle gerçekleşmemiştir (Sander, 1998: 134).

Türkiye'nin barışı destekleme harekâtlarına katılımı Soğuk Savaş sonrasında yoğunluk kazanmasına karşın, aslında yeni bir olgu değildir. Türkiye'nin bu konudaki ilk deneyimi, 1950'de, tugay düzeyindeki bir birlikle Kore Savaşı'na katılmasıdır. Türkiye, Kore'de 1950-1953 yılları arasında dönüşümlü olarak toplam 15.000 personel görevlendirmiştir (Koçer, 2006: 48). Ancak, bundan sonra yaklaşık son 50 yıl boyunca Türkiye, barışı destekleme harekâtlarına gerek iç siyasi durumundan ve gerekse dış politika durumundan uzak durmuştur.

BM örgütü içerisinde Türkiye, 1960 yılından beri Kıbrıs ve Ege sorunları nedeniyle gündeme gelmiş ve bu konularda da istediği gibi bir sonuç alamamıştır. Kıbrıs sorununun Yunanistan tarafından BM Genel Kurulu'na getirilmesi ve sorun üzerinde ilk kez 1957'de karar alınmasından beri, Türkiye'de bu uyuşmazlıkta başlıca taraf olmuştur (Uslu, 2006: 303). Türkiye 1960'lı yıllarda Kıbrıs konusunda müttetiklerin olumsuz tutumları ve özellikle 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı'ndan sonra bu yalnızlığını ortadan kaldıracak tedbirler almaya çalışmış, dış politikalarında değişiklikler yaparak “Bağlantısızlar Hareketi¹⁰” ve “İslam Konferansı Örgütü¹¹” üyesi ülkelerle yakınlaşmaya çalışmıştır. Ancak bu döneme kadar olan politikalarında batıyı desteklemesinden dolayı, bu ülkelerin güvenini kazanmakta ve desteğini almakta çok başarılı olamamıştır.

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte coğrafi konumunun sağladığı stratejik özelliğini ve dolayısıyla NATO içerisindeki önemini kaybettiği endişesine kapılan Türkiye, BM içerisinde daha aktif bir rol oynamaya çalışmıştır. BM Örgütü bünyesinde gerçekleştirilen silahsızlanma görüşmelerini ve kimyasal silahların yok edilmesi kararlarını desteklemiş, SSCB'nin dağılmasından sonra bağımsızlıklarını ilan eden Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Özbekistan ve Türkmenistan'ı hemen tanımıştır. Türkiye, BM ile insancıl yardım programı çerçevesinde, Orta Asya Cumhuriyetlerine bir çeşit “barış gücü” gönderme konusunda 1992'de bir anlaşma imzalamıştır. 1992 yılında meydana gelen Azerbaycan-Ermenistan Çatışması sırasında BM'leri harekete geçirmeye çalışmış ve Ermenistan'ın Azerbaycan topraklarını işgali üzerine bu durumu Güvenlik Konseyi'ne bildirmiştir (Yalçınkaya, 2006: 128-130).

Bununla birlikte, Soğuk Savaş sonrası dönemde Türkiye, Kosova'dan Afganistan'a, Filistin'den Doğu Timor'a, Bosna-Hersek'ten Gürcistan'a kadar dünyanın çok değişik coğrafyalarında, farklı düzey ve biçimdeki birçok harekâta

¹⁰ Bağlantısızlar Hareketi, kendilerini hiçbir güç bloğuna dâhil veya hariç olarak bağlı olmayan 100 üzerinde ülkenin bir araya gelerek oluşturdukları bir uluslararası oluşumdur. Soğuk Savaş döneminde Batı İttifakı ve Doğu Bloğu'nun yanı sıra üçüncü bir blok olmuştur. (<http://csstc.org/> 12.06.2014)

katılmıştır. 1988'den bu yana altı BM, iki AGİT ve bir Bölgesel Gözlem Misyonu ile 11 BM ve NATO öncülüğünde barışı destekleme harekâtında bulunmuştur. Ayrıca bu son 26 senelik süreçte bölgesel ve sınır komşularında süren 18 BM barışı destekleme harekâtından dokuzuna katılmakta (şu an 16 BM barışı destekleme harekâtı devam etmektedir¹²) ve şu anda bu harekâtlarda, üçü askeri gözlemci, 105 asker ve 152'si polis olmak üzere toplam 260 personel bulundurmaktadır¹³.

1.1. Türkiye'nin Güvenlik Konseyi'ne Adaylığı ve Genel Politika Vizyonu

Birleşmiş Milletler kurucu üyelerinden olan Türkiye, BM Yasası'ndaki ilke ve hedeflerin her zaman kuvvetli bir savunucusu olduğu, uluslararası sorunların çok taraflı işbirliği yoluyla çözümünü desteklediği daha önce de belirtilmişti. Türkiye, bu çerçevede, BM gündemindeki tüm konularda yapıcı bir rol oynamakta, buna bağlı olarak BM ve diğer ilgili uluslararası kuruluşlarda aktif görev ve sorumluluklar üstlenmeye özel bir önem atfetmektedir (Dış İşleri Bakanlığı Resmi Sitesi-BM Güvenlik Konseyi, 2014).

Bugüne kadar Türkiye üç kere Güvenlik Konseyi üyeliğine¹⁴ seçilmiştir. Üye devletlerin uluslararası hukuka ortak taahhütlerine dayanan Kolektif Güvenlik Doktrini, BM teşkilatının kendisi üzerinde oluşturulduğu temeldir. BM Anayasası kolektif güvenlik prensiplerine dayanır ve teşkilatın işleyişi, egemen ulus-devletler arasındaki ve özellikle de Güvenlik Konseyi'nin daimi üyeleri arasındaki işbirliğine bağlıdır (Öztürk, 2005: 13).

Uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması ve korunmasında çok taraflı forum olma özelliğini koruyan BM Güvenlik Konseyi'ne 2009-2011 dönemi üyeliği de, Türkiye'ye uluslararası alanda ve BM içinde yeni ve ilave imkânlar kazandırmıştır. BM Yasası'ndaki ilke ve hedeflerin her zaman en kuvvetli savunucularından biri olan ve uluslararası sorunların çok taraflı işbirliği yoluyla çözümünü destekleyen Türkiye, yaklaşık yarım yüzyıllık aradan sonra gerçekleşen

¹² <http://www.un.org/en/peacekeeping/operations/current.shtml> (12.06.2014)

¹³ http://www.un.org/en/peacekeeping/contributors/2014/apr14_1.pdf (12.06.2014)

¹⁴ 1951-52, 1954-55, 2009-2011

BM Güvenlik Konseyi üyeliği sırasında, uluslararası alanda hem boyut, hem içerik olarak giderek zenginlik kazanmakta olan dış politika görüşüyle BMGK çalışmalarına katılmış, birçoğu esasen gündelik olarak kendi gündeminde bulunan konularda elinden geleni yapmaya çalışmıştır (Dış İşleri Bakanlığı Resmi Sitesi-BM Güvenlik Konseyi, 2014).

Ülkemiz dünyanın çeşitli yerlerine konuşlandırılmış 10 BM barış operasyonuna önemli sayıda askeri ve sivil personel katkısı sağlayan ülkeler arasında yer almaktadır. Sekteye uğramasına rağmen koruduğu komşularla sıfır sorun amacı ve küreselleşen dünyada barış çalışmalarını sadece yakın çevresiyle sınırlandırmamakta, barış, güvenlik ve refahın bölünmezliği ilkesinden hareketle, Karayiplerden Pasifik Adalarına kadar çok geniş bir coğrafyada karşılıklı yarara dayalı işbirliği projelerini hayata geçirmektedir (Dış İşleri Bakanlığı Resmi Sitesi-BM Güvenlik Konseyi: 2014).

Bu çerçevede, Türkiye'nin Güvenlik Konseyi üyeliğine yönelik bakışını da belirleyen genel dış politika vizyonunu aşağıdakiler gibi maddelemek mümkündür;

- Güvenlik-özgürlük dengesi bakımından modern ve insan haklarına saygıyı önde tutan bir yaklaşım içinde hareket etmeyi;
- İnsan haklarına saygının, temel özgürlüklerin, demokrasinin, hukukun üstünlüğünün ve cinsiyet eşitliğinin dünya genelinde daha ileri taşınmasına hizmet etmeyi;
- Bölgesinde ve ötesinde barış, güvenlik, istikrar ve refahı siyasi diyalog, ekonomik karşılıklı bağımlılık ve kültürel uyuma dayalı bir işbirliği anlayışı ile hayata geçirmeyi;
- Çatışmaların barışçıl çözümü ve barışın korunması alanındaki çabalarını devam ettirirken, kalıcı barışın tesisine yönelik çok boyutlu ve uzun vadeli adımları da bütüncül bir yaklaşım içinde ortaya koymayı;
- İhtilafların çözümünde önleyici diplomasi ile arabuluculuğa daha büyük önem verilmesini ve kaynak ayrılmasını sağlamayı;

- Terörizmle ve örgütlü suçlarla mücadeleye dönük uluslararası çalışmalara hız vermeyi;
- Kalkınma ile güvenlik arasındaki ilişkinin bilinci içinde Binyıl Kalkınma Hedefleri'ne yönelik çalışmalara aktif destek vermeyi;
- Uluslararası teknik ve insani yardımlarını artırarak sürdürmeyi;
- Medeniyetler ve kültürler arası diyalog alanındaki çalışmalarını güçlendirmeyi;
- BM'nin daha etkin ve demokratik bir yapıya kavuşturulmasına yönelik reform çalışmalarını desteklemeyi hedeflemektedir (Dış İşleri Bakanlığı Resmi Sitesi-BM Güvenlik Konseyi:2014).

Bu vizyonlarla birlikte Türkiye dünya barışı ve güvenliğine katkı amacıyla 2015-2017 yılları arasında Güvenlik Konseyine yeniden aday olmuştur. Bu adaylık ile hem bölgesel hem de küresel ortamda çatışmalara karşı yumuşak güç kullanarak mücadele edeceğini belirtmiştir.

2. Türkiye ve NATO

2. Dünya Savaşı sonrasında yayılcı bir politika izlemeye başlayan Sovyetler Birliği ve Komünist ideolojiyi dünyaya egemen kılmak ve sıcak denizlerle arasında bir engel oluşturan Türkiye'yi kendine katmak amacıyla Sovyetler Birliği hem boğazlardan geçiş hakkı, hem de Doğu Anadolu'da var olan şehirlerden toprak talep etmiştir. Türkiye ise savaş esnasında ve sonrasında meydana gelen gelişmeler nedeniyle güvenliğinden endişe duymaya başlamıştır. Sovyet Birliği'nin savaş sonrasında Boğazlar rejiminin değiştirilmesini istemesi ve Türkiye'den toprak talepleri bu endişeyi kâbusa dönüştürmüştür. Türkiye, Sovyetler Birliği tehdidi karşısında güvenliğini sağlamak, Batı'dan askerî ve ekonomik yardım almak amacıyla daha Kuzey Atlantik Antlaşması metninin hazırlık aşamasından itibaren kurucu üyeler arasında yer almak istemiş, ancak başarılı olamamıştır. NATO'nun kurulmasından sonra Türkiye; 11 Mayıs 1950 ve 1 Ağustos 1950 tarihlerinde iki kez daha üyelik talebini yinelemiş, ancak kabul görmemiştir. Türkiye'nin NATO'ya kabul edilmemesinin nedenleri arasında, ABD'nin Türkiye'nin NATO'nun

gelişimini olumsuz yönde etkileyebileceği endişesinin yanında, bazı NATO üyelerinin olumsuz tavırları da yer almıştır. Norveç ve Danimarka gibi ülkeler Ortadoğu'daki kargaşalardan etkilenmemek için Türkiye'nin üyeliğine karşı çıkarken İngiltere, Orta Doğu'da kaybettiği etkinliğini yeniden kazanabileceğini düşündüğü ve kilit rolü Türkiye'nin üstleneceği, "Orta Doğu Kumandanlığı" projesini ortaya atmış, ancak ABD'nin bu öngörüye muhalefet etmesi sebebiyle proje gerçekleşme alanı bulamamıştır (Bağcı, 2007: 19).

Sovyetler Birliği'nin dünyanın en büyük petrol kaynaklarına sahip Orta Doğu bölgesine hâkim olmasını istemeyen Batı Bloku, aynı zamanda Komünizmi durdurmak ve çevrelemek istemiştir. Bu nedenle ABD, Orta Doğu'yu kontrol edebilmek için Balkanlar, Kafkasya, Doğu Akdeniz ve iki kıtayı birleştiren bir coğrafyaya sahip olan ve aynı zamanda Sovyetlerin Akdeniz'e geçişini sağlayan Boğazları kontrolü altında bulunduran Türkiye'nin topraklarına ihtiyaç duymuştur. Türkiye ise, ABD'nin üs isteklerine karşı NATO üyeliği talep etmiştir. Aynı zamanda Türkiye'nin, NATO'ya girişini hızlandırmak için, 10 Kasım 1950'de Kore'de savaşan BM gücüne bir Tugay asker gönderdiği daha önce de ifade edilmişti. (Erdoğan, 2004: 62).

Bu gelişmeler ve Türkiye'nin üyelik konusundaki kararlı tutumu üzerine, ABD, NATO Konseyi'ne Türkiye ve Yunanistan'ın NATO'ya davet edilmesini teklif etmiş, bu teklife Fransa, İtalya, Hollanda ve Lüksemburg olumlu yaklaşırken, İngiltere, Danimarka ve Norveç karşı çıkmışlardır. Ancak sonuçta 16-20 Eylül 1951 tarihleri arasında yapılan NATO Konseyi toplantısında, ABD'nin istediği doğrultusunda Türkiye ve Yunanistan NATO'ya davet edilmişler ve 18 Şubat 1952'de NATO üyesi olmuşlardır (Turan & Barlas, 2005: 156).

Türkiye, NATO içerisinde 1950'li yıllarda çok yakından hissettiği Sovyet tehdidine karşı güçlü bir güvenlik çerçevesi içinde yer almıştır. NATO ve ABD'den askeri ve ekonomik yardım almış ve kendine Batı bloku içerisinde bir yer edinmiş, buna karşılık gerek askeri, gerekse ekonomik alanda Batıya olan bağımlılığı artmıştır. Özellikle askeri alanda yapılan yardımlar ve silahlı güçlerin ateş gücü ve

kabiliyetini artırmak için yapılan yardımlar, ikmal açısından dışa olan bağımlılığı artırmış ve bu gücü kullanmak ancak NATO ve ABD'nin onayına bağlı olarak mümkün olmuştur. Bu durumu en çok 1960'lı yıllarda Kıbrıs sorununda ve özellikle ABD Başkanı tarafından yollanan Johnson mektubu¹⁵ olayında Türkiye, tek yönlü ve bağımlı dış politikanın tehlikelerini görmeye başlamış ve bu nedenle NATO ile ilişkilerini devam ettirirken yeni dış politika açılımları aramaya başlamıştır (Turan & Barlas, 2005: 158). 1970li yıllarda, özellikle 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı esnasında NATO ve diğer Batılı güçlerden beklediği desteği görememiştir. Sonrasında ise ABD tarafından uygulanan silah ambargosuyla milli savunma sanayisinde, dışa bağımlılığın sonuçları daha net olarak görülmüştür (Erdoğan, 2004: 106).

1970li yılların sonunda ve 1980li yıllarda yine jeopolitik konumu ve bölgesel olaylar Türkiye'yi ABD çıkarları açısından NATO içerisinde önemli bir yere getirmiştir. İran'daki Humeyni devrimi ve Afganistan'ın Sovyetler tarafından işgali, Türkiye'nin bölgede bir güç olarak hatırlanmasına ve 12 Eylül İhtilalinin daha yumuşak dış tepkiyle atlatılmasına yardımcı olmuştur.

Soğuk Savaşın sona ermesiyle NATO'nun durumu ve Türkiye'nin NATO içerisindeki konumu tartışılır hale gelmiştir. Özellikle Avrupa Birliği içerisinde yer alan bazı ülkelerin devlet adamları, Sovyet tehdidinin ortadan kalktığını ve NATO'nun varlık sebebini yitirdiğini dile getirmeye başlamışlardır. Ancak bir süre sonra Rusya'nın toparlanarak bölgede tek güç olma çabaları ve ABD'nin NATO'yu kendi küresel hegemonyasını kurmakta kullanacağını belli etmesi sonucu NATO dönüşüm sürecine girmiştir. ABD, Soğuk Savaş dönemi boyunca Avrupa'nın güvenliğini üstlenmiş ve Avrupa'ya her türlü desteği sağlamıştır (Hasgüler & Uludağ, 2012: 314-315).

1990lı yıllarda, Türkiye, öncelikle Körfez Savaşı sırasında ve daha sonra 1990ların ortalarına doğru Güneydoğu sorununun çözümü sırasında verilen

---

¹⁵ Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Lyndon B. Johnson tarafından Türkiye Cumhuriyeti başbakanı İsmet İnönü'ye 5 Haziran 1964 tarihinde gönderilen, Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahalesini önlemek amacıyla ve sert bir üslupla yazılmış mektup.

kararlarla, “NATO içinde ABD’ye yakın durma” stratejisi izlemeye başlamıştır (Dedeoğlu, 2002: 23). İsrail ile stratejik işbirliği geliştirilmesi, Akdeniz’de ABD ve İsrail ile sık sık askerî tatbikat yapılması, Azerbaycan ile Ermenistan’ın izolasyonu başta olmak üzere stratejik “kardeşlik” kurulması, Gürcistan’da askerî havaalanı yapılması, Somali’ye, Bosna’ya asker gönderilmesi, İran ve Afganistan rejimlerinin kınanması ve Irak ambargosundan doğan zarara razı olunması da, bu seçimin birer göstergesi olmuştur (Dedeoğlu, 2002: 24).

2000li yıllarda ise ve Türkiye-NATO ilişkilerinde ve faaliyetlerinde uluslararası terörizm ve ABD’nin Büyük Ortadoğu Projesi (BOP) etkili olmuştur. 11 Eylül saldırıları ve sonrasında gelişen olaylarda NATO misyonuna “Terörizm ile Savaş” konusunu eklemiş ve bu kapsamda önce Afganistan, sonrasında ise Irak’ta Türkiye’nin de içerisinde yer aldığı görevler üstlenilmiştir. Burada NATO’nun Soğuk Savaş sonrasındaki değişimlerini de açıkça gösteren uluslararası operasyonlarına ve Türkiye’nin bu operasyonlara etkileri önemli olmuştur (Demir, 2012:65-70).

11 Eylül 2001’de Amerika Birleşik Devletleri’ne yapılan terörist saldırılardan sonra, NATO’nun kriz yönetimi ve operasyon yeteneklerine duyulan ihtiyacın arttığı değerlendirilerek bir dizi önlem alınmış ve dönüşüm sağlanmıştır. Bu önlemler ise; istihbarat paylaşımı ve terör tehditlerine karşı ortak işbirliği, NATO’nun güvenlik sorumluluğunda olan alanlarda gereken teçhizatı sağlamak, hava taşımacılığında güvenliği sağlamak, NATO topraklarındaki askeri üslerde üyelerin gereken faydayı sağlamalarına izin vermek diye özetlenebilir (Gerry, 2001: 28-29). Özellikle Türkiye için ise, Türkiye’nin önemi yeniden artmış, o dönemlerde Türkiye’nin ABD için İncirlik Üssünü kullanmasına izin vermesi ile ikili ilişkiler üst düzeye çıkmıştır.

Bu olaydan sonra Türkiye’yi etkileyen en büyük süreç 2004 yılında gerçekleştirilen İstanbul Zirvesi olmuştur. İstanbul Zirvesi tarihi itibarıyla, ABD’nin Irak’a müdahalesi sebebiyle müttefiklerin arasında fikir ayrılıklarının olduğu bir dönemde toplanmıştır. Zirve, Soğuk Savaş sonrası NATO’nun dönüşümünü vurgulayan 1997 Madrid, 1999 Washington, 2002 Prag Zirveleri ertesinde

gerçekleştirilmesi anlamında da İttifak'ın 21. yüzyılın 'yeni' tehditlerine uyum sağlama sürecinde attığı önemli adımlardan biri olarak dikkat çekmektedir (NATO Summit Meetings, NATO Resmi Sitesi, 2014).

Bununla birlikte İttifak'ın en doğu ucunda İstanbul'da gerçekleştirilen İstanbul Zirvesi, hem Türkiye'nin doğu ile batı arasındaki stratejik rolünün ortaya konulması, hem de Soğuk Savaş boyunca Avrupa'nın doğu sınırını koruyan Türkiye'nin NATO içindeki önemini belirtmek şeklinde algılanabilir. Bu çerçevede bir NATO üyesi olarak Türkiye'nin jeopolitik konumu itibarıyla dünyada gerilimin en yüksek olduğu bölgeler arasında yer alan Orta Doğu ve Güney Kafkaslara olan yakınlığı İttifak'ın güvenlik çıkarlarının Avrupa kıtasının güneydoğu kısmına kaymasına sebep olmaktadır.

Ancak Arap baharı sonrası Orta Doğuda meydana gelen olaylar Türk Dış Politikası'nın yönünü değiştirmiştir. Türkiye bu dönemde komşularla sıfır problem politikasından, değerli yalnızlık politikasına geçmiş ve çatışmalardan uzak durmak istemiştir. Ancak Türkiye; Mısır, Suriye gibi ülkelerde çıkan olaylarda devlet karşıtı muhalifleri desteklemiştir. BM ve NATO ile yapılacak olan operasyonların yalnızca insani güvenlik çerçevesinde yapılması gerektiğini talep etmiştir. Diğer yandan kendi sınırlarını korumak ve ulusal güvenliğe yapılan tehditler dolayısıyla NATO'dan ulusal hava savunma sisteminin takviye edilmesi amacıyla destek istemiştir. Bu manada NATO ile görüşülmüş ve özellikle Suriye sınırı ve yakın illere Orta Menzilli Patriot Füzelere yerleştirilmesine karar alınmıştır.

3. Türkiye'nin Barış Harekâtlarına Katkısı

3.1. Somali (UNOSOM)

Soğuk Savaş sonrasında Somali'de meydana gelen iç çatışmalarda, yaklaşık bir milyon kişi mülteci durumuna düşmüş ve yaklaşık beş milyon kişi açlık ve hastalık tehdidi altında kalmıştır. Bunun üzerine BM Güvenlik Konseyi, Somali'ye yapılacak insani yardımları güvence altına almak ve silah ambargosunu denetlemek

amacıyla Ağustos 1992’de UNOSOM-I harekâtına ile ateşkes ilan edilmiştir. Ancak ateşkese rağmen çatışmaların devam etmesinden dolayı 3 Aralık 1992’de ABD liderliğinde UNITAF harekâtı ve hemen arkasından ise UNOSOM-II harekâtı başlatılmıştır (Birleşmiş Milletler Resmi Sitesi-Somalia, 2014).

TBMM’nin 08 Aralık 1992 tarihinde aldığı kararla Türk Silahlı Kuvvetleri, Umut Operasyonu adı altında BM Barışı Koruma harekâtına 02 Ocak 1993-22 Şubat 1994 tarihleri arasında yaklaşık 300 kişilik bölük seviyesinde bir birlikte katılmıştır. 35.000 kişinin katıldığı bu harekâta 300 kişilik bir kuvvet ile katılmamıza rağmen yerli halkın Türk askerlerine karşı olumlu yaklaşımı, UNOSOM II harekâtının komutasının bir Türk generaline verilmesinde etkili olmuştur (Çaycı, 1994: 46-47).

Türk Silahlı Kuvvetleri’nin UNOSOM harekâtına katılması ve özellikle de UNOSOM II’de komutayı devralması, Türkiye’nin BM Barışı Koruma Harekâtlarında büyük bir tecrübe kazanmasını sağlamıştır. Türkiye’nin Somali’ye asker göndermesi iki açıdan önemlidir. Birincisi Kore Savaşı dışında ilk kez yabancı bir ülkeye asker gönderilmiştir. İkinci olarak ise Türkiye ilk defa barışı koruma harekâtında çok uluslu bir gücün komutanlığını üstlenmiştir.

3.2. Bosna Hersek (UNPROFOR)

Balkanlar, gerek stratejik konumu gerekse de uzun yıllar Osmanlı hâkimiyetinde kalmaları sebebiyle Türkiye için çok önemlidir. Bölgede Boşnak, Pomak ve Arnavut başta olmak üzere yaklaşık on milyon Müslüman yaşamaktadır. Dinleri dışında aralarındaki tek ortak nokta, Osmanlı tarihi ve kültürüdür. Türkiye bölgesinde barış ve istikrarın sağlanmasında Balkanların stratejik önemi bildiğinden dış politikasında daima Balkanlara önem vermiştir.

Soğuk Savaşın bitmesi ile birlikte Balkanlarda meydana gelen istikrarsızlık ve otorite boşlukları ortaya çıkmıştır. Balkanlarda özellikle Yugoslavya’nın dağılmasından sonra meydana gelen karışıklıklar esnasında Türkiye, bölgesel barış ve güvenliğin sağlanmasına olan katkısını daha da artırmış ve çok taraflı aktif bir

politika izleyerek geçmişte yaşanan kutuplaşmanın tekrar yaşanmaması için bölge ülkeleri ile her türlü işbirliğini geliştirmeye çabalamıştır (Öztürk, 2001: 18-22).

Bunun üzerine Türkiye'nin katıldığı bir diğer BM harekâtı ise, Dayton Barış Antlaşması'nın uygulanması ve istikrarın sağlanması çerçevesinde, Bosna-Hersek'te insani yardım harekâtı için oluşturulan UNPROFOR (BM Koruma Kuvveti) olmuştur. Türkiye, Bosna-Hersek krizinin başlangıcından itibaren, sorunun barışçı yollarla çözülmesine çalışmış ve bütün barış girişimlerini desteklemiştir. Şubat 1992'de Hırvatistan ve Bosna-Hersek'te görev yapan Birleşmiş Milletler Barış Gücüne katkıda bulunmak için başvurmuştur. Bosna-Hersek hava sahası üzerindeki uçuş yasağını uygulamak amacıyla, Nisan 1993 ile Aralık 1996 tarihleri arasında icra edilen "Deny Flight" harekâtına bir F-16 filosu ile İtalya'nın Ghedi Üssü'nden katılmıştır (Burg & Shoup, 1999: 167-183).

Dayton Barış Antlaşması'nın taraflarca imzalanması sonrasında anlaşmadaki koşulların gerçekleşmesi ve anlaşmanın uygulamaya konulmasını sağlama görevi, BM Güvenlik Konseyi tarafından NATO'ya verilmiştir. Bunun üzerine UNPROFOR'un harekât kontrolüne verilen Türk Barış Kuvvetleri takviye edilerek tugay seviyesine çıkarılmış ve NATO komutasındaki Barış Uygulama Gücüne (IFOR) tahsis edilmiştir. IFOR görevi ile yapılan başarılı operasyonlar sonrasında bölgede güvenli bir ortam oluşturmuştur. Yapılan operasyonların yanında barışın tesisi için sivil unsurlarla ortak, başarılı çalışmalarda bulunmuştur. Mevcut kaynaklar içerisinde mültecilerin evlerine dönüşü, hukukun tesisi, savaş suçlarını soruşturma gibi birçok alanda olumlu çabaları, bölgede uzun süreli bir barışın oluşmasına büyük katkı sağlamıştır. UNPROFOR ve IFOR harekâtı paralelinde Adriyatik'te icra edilen Sharp Guard harekâtına Türk Deniz Kuvvetlerinden 2 firkateyn, akaryakıt gemileri, mayın arama gemileri görevlendirilmiştir. Bu kapsamda 13 Temmuz 1992- 02 Ekim 1996 tarihleri arasında toplam 18 firkateyn/muhrip, 2 denizaltı, 4 akaryakıt gemisi ve yaklaşık 5000 personel görev yapmıştır. Bosna-Hersek üzerinde uçuş yasağına ilişkin BM tarafından alınan kararın uygulanmasını denetlemek için oluşturulan güce Türkiye 18 adet F-16 filosu ile katılmıştır. 20 Aralık 1996 tarihinde IFOR görevini tamamlayarak yerini NATO İstikrar Gücü (SFOR)'ne bırakmıştır. SFOR Kuvveti

2000 yılı başından itibaren yeniden teşkilatlandırılmış ve küçültme kapsamında Bosna-Hersek Türk Görev Kuvveti de Tabur G/K olarak yeniden yapılandırılmış personel sayısında indirim yapılmıştır. Türk Tabur Görev Kuvveti'nin görevi, tarafların barış anlaşmasına uyumunu denetlemek, anlaşmanın uygulanması için bölgede istikrar oluşumuna katkı sağlamak olmuştur. SFOR görevi, 02 Aralık 2004 tarihinde AB tarafından oluşturulan AB İstikrar Gücüne (EUFOR) devretmiştir. AB liderliğinde 02 Aralık 2004'den itibaren icra edilen ALTHEA harekâtına Türk birliği 255 askeri ile katkı sağlamaya devam etmektedir. Misyon hala görevine devam etmektedir (TSK Resmi Sitesi Barış Destekleme Harekatları- Bosna-Hersek, 2014).

3.3. Arnavutluk

Türkiye'nin katkı sağladığı bir başka harekât ise, yine Balkanlar'da gerçekleştirilen ALBA Harekâtı olmuştur. Arnavutluk'ta 1997 başında tüm paralarını bankerlere yatıran halk, bankerlerin batmasıyla birlikte hükümetin istifa etmesi ve yeniden seçime gitmesi için protestolara başlamıştı. Banker skandalı sonrasında ülkede iç karışıklık meydana gelmesiyle, Arnavutluk'un isteği üzerine BM Güvenlik Konseyi, 28 Mart 1997'de krize müdahale kararı almıştır. Bu ülkeye yapılacak insani yardımın gerçekleştirilebilmesi amacıyla AGİT'e yetki devredilmiş ve İtalya'nın liderliğinde çok uluslu güç oluşturulması kararlaştırılmıştır. ALBA harekâtına, Türkiye, Nisan 1997 - Ağustos 1997 arasında, 759 kişilik Deniz Piyade Tabur Görev Kuvvetiyle ve Tiran'da görev yapan 20 karargâh subayıyla katılmıştır. Bu tabur, Tiran ve çevresinde görev yapmış, ayrıca Türk vatandaşlarının tahliye edilmesini de sağlamıştır (TSK Resmi Sitesi-Barış Destekleme Harekatları- Arnavutluk, 2014).

3.4. Kosova

Kosova krizinin politik yollardan çözümlenememesi ve Şubat 1999da silahlı çatışmaya dönmesi üzerine NATO, 24 Mart 1999da hava harekâtını başlatmıştır. Türkiye, harekâta İtalya/Ghedide bulunan 10 adet F-16 uçağı ile katılmıştır. Hava harekâtının yoğunluğunun artması üzerine NATO, Türkiyeden ilave uçak ve meydan talebinde bulunmuştur. Türkiye bu maksatla; 8 adet F-16 ve 3 adet tanker uçağını

Bandırma ve İncirlik'ten harekâta katılacak şekilde NATOya tahsis etmiş, Balıkesir, Bandırma ve Çorlu hava meydanlarının NATO uçakları tarafından kullanılmasına izin vermiştir. Harekâtın başlaması ile birlikte Makedonya ve Arnavutluka büyük bir mülteci akını başlamış ve bir insanlık dramı yaşanmıştır. Bu krizin çözümüne yardımcı olmak ve oluşan yaraları sarmak maksadıyla Arnavutlukta konuşlandırılan İnsani Yardım Kuvvetine (AFOR) Türkiye 18 Mayıs - 07 Eylül 1999 tarihleri arasında bir Sahra Hizmet Levazım Bölüğü ile katılmıştır (TSK Resmi Sitesi-Barış Destekleme Harekatları- Kosova, 2014).

Kosova Yardımcı Kuvveti (KFOR) kapsamında, halen 36 ülkenin katılımı ile 16.000 kişiden oluşan çok uluslu güç, beş sektör halinde görevini sürdürmektedir. Prizren'de konuşlu Kosova Türk Tabur Görev Kuvveti; Türkiye, Almanya, Avusturya ve İsviçre tarafından oluşturulan Çok Uluslu Güney Görev Kuvveti sektöründe görevine devam etmektedir. Türkiye bu operasyonda bir manevra taburu (Azeri ve Gürcü takımları dâhil), bir istihkâm bölüğü ve inzibat takımı, bir keşif takımı ve radar kısmı, iki irtibat ve izleme timi, çokuluslu sıhhiye birliğine üç personel. görev kuvvet karargâhına 16 personel ve KFOR Karargâhına da 11 personel olmak üzere toplam 395 personel ile katkıda bulunmuştur. Türkiye, Güney Görev Kuvvet Komutanlığı liderliğini Mayıs 2007 - Mayıs 2008 dönemi için devralmıştır. Liderlik döneminde Türkiye, KFOR'a takviyeli bir Amfibi Deniz Piyade Birliği, 3 Helikopter, 1 Sivil Asker İşbirliği (SAİ) Birliği ile toplam 260 personel ilave katkı yapmıştır. İlave katkılarla personel sayısı, toplam 655'e ulaşmıştır (TSK Resmi Sitesi-Barış Destekleme Harekatları- Kosova, 2014).

3.5. Afganistan (ISAF)

ABD'nin 11 Eylül 2001 tarihinde uğramış olduğu terör saldırısı sonrasında Afganistan'da birbirinden bağımsız iki ayrı uluslararası harekât başlatılmıştır. Bunlardan ilki Sürekli Özgürlük Harekâtı (OEF), ikincisi ise Uluslararası Güvenlik Yardım Kuvvetidir (ISAF). ABD'ye 11 Eylül 2001'de gerçekleştirilen terör eylemlerinden sonra, Afganistan'da faaliyet gösteren El-Kaide terör örgütünün bağlantısının ortaya çıkması ve Afganistan'da yönetimi elinde bulunduran Taliban

hükümetinin El-Kaide ile işbirliği içerisinde olması nedeniyle, ABD önderliğinde, Afganistan'a yönelik olarak Sürekli Özgürlük Harekâtı başlatılmıştır. Taliban yönetiminin devrilmesiyle, terörizme karşı uluslararası koalisyonu destekleyen ülkeler, 5 Aralık 2001'de Bonn'da, Afganistan'da barış ve istikrarın sağlanmasına katkıda bulunmak ve Afganistan'da Afgan grupları arasında oluşturulan geçici yönetime yardımcı olmak amacıyla bir anlaşma metni üzerinde mutabık kalmışlardır. Bu anlaşma uyarınca BM Güvenlik Konseyi'nin aldığı karar doğrultusunda, 19 Aralık 2001'de Kabil ve çevresinin güvenliğinin sağlanmasına yardımcı olmak ve geçici yönetimin istikrarı oluşturmaya katkıda bulunmak üzere, 18 ülkenin katılımıyla ISAF (Uluslararası Güvenlik Yardım Gücü) kurulmuştur (NATO Resmi Sitesi-ISAF, 2014).

Türkiye Büyük Millet Meclisi 10 Ekim 2001 tarihinde, Anayasanın 92. maddesine dayanarak Afganistan'a kuvvet gönderilmesine izin veren kararı gereği ISAF'a katkıda bulunmaya başlamıştır. ISAF, 16 Şubat 2002 tarihinde İngiltere'nin liderliği ile başlamıştır. Türkiye, başlangıçtan beri ISAF'a aktif olarak katkıda bulunan ülkelerden biri olarak Haziran 2002 – Şubat 2003 tarihleri arasında 1300 personelden oluşan katkısı ile ISAF'ın ikinci ve yedinci dönemine liderlik etmiştir. ISAF'ın altıncı döneminde NATO'ya tahsis edilen 3'üncü Kolordu Komutanlığı ile Şubat-Ağustos 2005 tarihleri arasında 30 ülkeden oluşan 1450'si Türk, 8000 personele komuta etmiş, NATO komuta kontrol yapısı içerisinde bulunan Kabil Uluslararası Havaalanı da bu süre içerisinde Türkiye tarafından işletilmiştir. Türkiye 06 Nisan – 06 Aralık 2007 tarihleri arasında da Kabil Bölge Komutanlığı'nda lider ülke sorumluluğu üstlenmiştir (Patan, 2010: 65).

Türkiye tarafından bugüne kadar Afganistan'a, yaklaşık 160 milyon ABD doları değerinde sivil/askeri yardım yapılmıştır. Bunun 60 milyon ABD doları TSK tarafından, 100 milyon ABD doları, Dışişleri Bakanlığı aracılığıyla Türkiye İşbirliği Kalkınma Ajansı (TİKA) tarafından yapılmıştır. 2014 yılına kadar toplam tutarın 200 milyon ABD dolarının üzerinde olması beklenmektedir. Bugüne kadar Afganistan'da 4 hastane, 6 sağlık kliniği, 2 seyyar klinik tamir ve inşa edilmiş, askeri dikimevi

modernize edilmiş ve Afgan halkına Türkiye’de ücretsiz tedavi imkânı sağlanmıştır (Patan, 2010: 68).

Türkiye 07 Nisan 2007 tarihinden itibaren 8 aylık süre ile Kabil Bölge Komutanlığı’na liderlik etmiştir. Bu dönem için Bölge Karargâhında lojistik ve muhabere desteği kapsamında yaklaşık 400 personel daha görevlendirilmiştir. Türkiye barışı destekleme harekâtına yaklaşık 1150 personel ile katkıda bulunmuştur. Türk Birliği içerisinde birer Arnavutluk ve Azerbaycan Takımı da yer almaktadır (Hürriyet, 2007).

3.6. Lübnan (UNIFIL)

2006 yılında yaşanan Lübnan - İsrail gerginliği ile birlikte Ortadoğu’da istikrar arayışları daha da belirsiz bir hal almıştır. 12 Temmuz 2006 tarihinde Hizbullah militanlarının sınırı geçerek üç İsraili askeri öldürmesine karşılık İsrail’in askeri operasyon başlatması ile İsrail ve Lübnan arasında büyük çaplı çatışmalar meydana gelmiştir. Yaklaşık bir ay süren çatışmalar sonunda taraflar ağır kayıplar vermiştir. Gerilim, ancak BM Güvenlik Konseyi’nin 1701 sayılı kararının taraflarca onaylanması ile son bulmuştur (Sütçüoğlu, 2010: 49).

Türkiye, Ortadoğu bölgesini etkileyen bu krizin çok ciddi boyutlara dönüşeceğini düşündüğü için Lübnan krizinin başlangıcından itibaren bu tehlikeli olayın önlenmesi amacıyla yoğun çaba harcamıştır. Bu kapsamda Türkiye, Lübnan’daki insani sorunların hafifletilmesi için gerekli katkılarda bulunmuş, Lübnan ve Filistin halkına acil insani yardımları sürdürmüştür. 24 ve 25 Temmuz 2006 tarihlerinde yaklaşık 1000 personel bulundurmuş ve Türk Deniz Kuvvetleri Komutanlığına ait; TCG Gelibolu (F-493) Firkateyni, TCG Bartın (F-504) Korveti ve TCG İskenderun (A-1600) Personel Nakliye Gemisi’nden donanımlı tahliye görev birliği ile katılmıştır. Bununla birlikte Lübnan’da yaşanan çatışmalar nedeniyle can güvenliği olmayan vatandaşlarımızı Beyrut limanından Mersin’e tahliye etmiştir. Bu süreçte Lübnan’dan iki bin vatandaşımızın Türkiye’ye dönüşünün yanı sıra on binden fazla üçüncü ülke vatandaşının Türkiye üzerinden tahliyesi sağlanmıştır.

Ayrıca Türk Deniz Kuvvetleri Komutanlığı yüzer unsurlarından TCG Bafra (F-505) Korveti insani yardım amacıyla bağışlanan ilaç ve tıbbi malzemeleri 30 Temmuz 2006'da Beyrut/Lübnan'a hareket ettirmiştir (Sütçüoğlu, 2010: 51).

İsrail ve Lübnan 14 Ağustos 2006 tarihi itibarıyla 1701 sayılı karar ile çatışmaların durdurulmasına, kalıcı bir ateşkesin sağlanmasına ve çatışmalara uzun dönemli bir çözüm bulunmasına yönelik karara uymuşlardır. Karar kapsamında UNIFIL'in (BM Geçici Lübnan Barış Gücü) görevi genel olarak çatışmaların sona erdirilmesinin ve ateşkesin izlenmesi, insani yardımların sivillere ulaştırılması ve Lübnan'ın isteği üzerine sınırların güvenliği ve hükümetin rızası olmadan ülkeye silah girişinin engellenmesi hususunda yardımcı olunması olarak belirlenmiştir. BM üyesi ülkelerden bahse konu kararda belirtilen görevlerin yerine getirilmesi amacıyla mevcut UNIFIL unsurlarını desteklemek üzere ilave birlik tahsis etmeleri talep edilmiştir. BM Güvenlik Konseyi'nin bu kararı İsrail ve Lübnan Hükümetleri ile bu hükümetleri oluşturan tüm koalisyon ortakları ve liderleri tarafından da kabul edilmiştir. UNIFIL barış güçleri halen görevlerine devam etmektedirler (UNIFIL-UN Resmi Sitesi, 2014).

Lübnan Türk İstihkâm İnşaat Bölüğü'nün UNIFIL Karargâhına yönelik icra ettiği destek faaliyetleri arasında; karargâh binası inşası, atık su hattı inşası, çevre yolu inşası, helikopter pisti inşası, elektrik hattı inşası, bakım onarım tesisleri ofis binası inşası ve muhabere hatlarının yer altına alınması çalışmaları yer almaktadır. Ayrıca, Lübnan Türk İstihkâm İnşaat Bölüğü'nce, Lübnanda görev yapan diğer ülkelere çeşitli projelerde istihkâm desteği sağlanmaktadır (TSK Resmi Sitesi-Barış Destekleme Harekatları, 2014).

3.7. Darfur (UNIAMID)

2003 yılında Sudan'ın Darfur bölgesinde çıkan iç savaşta yüzbinlerde insan ölmüş ve yaklaşık 1,8 milyon insan yerinden göç etmek zorunda kalmıştır. Bunun üzerine NATO Güvenlik Konseyi, BM ve Afrika Birliğinin kararıyla müdahale kararı alınmıştır (UNAMID- BM Barış Güçleri Resmi Sitesi, 2014).

NATO müdahale sahasını genişleterek doğal afetleri de ilgi ve görev kapsamına dâhil etmesiyle, Türkiyede bu anlamda gerçekleştirilen harekâtlar içerisinde yer almaktadır. Bu bağlamda Türkiye, NATO tarafından sağlanan lojistik desteğin bir bölümü olarak Afrika Birliği'ne, Darfurdaki harekâtı için bir C-130 uçağı görevlendirmiştir (TSK Resmi Sitesi-Barış Destekleme Harekatları, 2014).

4. Türkiye'nin Katılmış Olduğu Uluslararası Gözlem Görevleri

Türkiye askeri barış operasyonlarının yanında pek çok gözlem görevinde de yer almıştır.

Türkiye'nin katıldığı ilk uluslararası gözlem misyonu, 1980-1988 arasında süren İran-İrak savaşı sonrasında, ateşkesi ve kuvvetlerin geri çekilmesini izlemek ve denetlemek için oluşturulan BM İran-İrak Askeri Gözlem Grubu-UNIIMOG (Birleşmiş Milletler İran- Irak Gözlem Misyonu) olmuştur. Türkiye, UNIIMOG'ta, Ağustos 1988-Mayıs 1991 tarihleri arasında altı aylık sürelerle dönüşümlü olarak 10'ar askeri gözlemci görevlendirmiştir (TSK Resmi Sitesi-Barış Destekleme Harekatları, 2014).

Türkiye'nin yer aldığı bir diğer gözlem görevi ise, Nisan 1991'de Irak kuvvetlerinin Kuveyt'ten çekilmesinin ardından kurulan UNIKOM'dur (BM Irak Kuveyt Gözlem Misyonu). Irak-Kuweyt sınırındaki askerden arındırılmış bölgeyi gözleyerek sınır ihlallerini caydırmakla ve düşmanca eylemleri rapor etmekle görevlendirilen ve Ekim 2003'te tasfiye edilen UNIKOM'a Türkiye, Mayıs 1991'e kadar toplam 75 personelle katkıda bulunmuştur. Irak'taki gelişmeler nedeniyle görev sona ermiştir. UNIKOM'da görevli altı Türk subayı, 18 Mart 2003'te geri çekilmiştir (UNIKOM- BM Resmi Sitesi Barış Operasyonları, 2014)

Türkiye, yakın çevresi dışında, oldukça uzak coğrafyalarda da gözlem misyonlarına katılmaktadır. Doğu Timor'da, barış, güvenlik ve istikrarın sağlanması için Ekim 1999'da, UNTAET adıyla kurulan BM misyonuna, Türkiye, 1 Şubat 2000'den itibaren iki askeri gözlemciyle katılmıştır. Misyon, Mayıs 2002'de, Doğu

Timor'un bağımsızlığını kazanmasıyla UNMISET adını almış ve Mayıs 2004'deki yapılanmasındaki değişiklik kapsamında Türkiye'nin bu misyondaki varlığı sona ermiştir. BM Doğu Timor misyonlarında toplam sekiz Türk subayı görev yapmıştır (TSK Resmi Sitesi-Bariş Destekleme Harekatları, 2014).

Türkiye, BM dışındaki uluslararası örgütler nezdinde de gözlemci bulundurmaktadır. Bu anlamda, Kosova'daki OSCE KVM'de (Organization for Security and Co-operation in Europe- Kosovo Verification Mission), Mayıs-Eylül 1999 tarihleri arasında üç subay görevlendirilmiştir. Daha sonra misyon, UNMIK ve KFOR ile birlikte icra edilen harekâtın polis gücü tarafından devralmasını müteakip askeri personel geri dönmüştür (OSCE, 2013).

5. Türkiye'nin Bariş Harekâtlarına Katılma Nedenleri

Türkiye'nin Bariş Koruma Harekâtlarına Katılımı Soğuk Savaş süresince Kore Savaşı ile sınırlı kalsa da Soğuk Savaş sonrası dönemde büyük artış göstermiştir. Küreselleşen dünyada yalnız kalmamak ve uluslararası arenada söz sahibi olmak için Soğuk Savaş sonrasında bu harekâtlara olan katılım artmıştır. Hiç şüphesiz Türkiye'nin bariş koruma harekâtlarına katılımı yalnızca uluslararası örgütlerin yükümlülüklerini yerine getirmek anlayışından kaynaklanmamaktadır. Katılımın nedenlerinin bir kısmı genel ve uluslararası nedenlerken, bir kısmı da Türkiye'ye özgü nedenler olmaktadır.

Türkiye'nin kendi bölgesinde veya uluslararası alanda söz sahibi olma isteği bariş koruma harekâtlarına katılımının önemli nedenlerinden birisi olmuştur. Türkiye özellikle Soğuk Savaş sonrasında kendi jeopolitik konumuna ve tarihi ve kültürel geçmişine dayanarak Türk toplumunun gerçeklerine, tarihi birikimine ve gelecekle ilgili ideal ve beklentilere uygun bir rol üstlenmiştir. Özellikle yakın çevresinde sonra da daha uzak coğrafyalarda varlığını hissettirmesi bariş koruma harekâtları ile mümkün olmuştur. (Koçer, 2006: 59).

Türkiye de, uluslararası bir aktör olarak, Soğuk Savaş sonrası dönemde, öncelikle yakın çevresinde, sonra da tüm dünyada kendini ifade etmeyi ve varlığını hissettirmeyi esas alan bir dış politika anlayışına sahip olmuştur. Bu politikanın etkilerini ise, en fazla Balkanlar, Orta Doğu ve sonrasında ise Kafkaslarda gerçekleştiği de söylemek mümkündür. Balkanlar, Soğuk Savaş sonrasında Türkiye'nin, çevresinde oluşan güç boşluğu içerisinde bölgesel bir güç olarak doldurmaya çalıştığı alanlardan biri olmuştur (Oran, 2013: 276). Bu bağlamda, Türkiye'nin Balkanlar'a olan ilgisinde Soğuk Savaş sonrasında önemli bir artış söz konusu olduğunu görmekteyiz. Balkanlar'ın sahip olduğu tarih, kültür ve demografik yapı, Türkiye'nin bölgeye duyarsız kalmasını neredeyse imkânsız hale getirmiştir. Kafkasya'da ise Soğuk Savaş sonrasında Sovyetlerin dağılmasıyla birlikte bir güç boşluğu oluşmuş, özellikle enerji yollarının doğudan batıya aktarıldığı için o bölgedeki ülkelerin önemi artmıştır. Hem de Türk dış politikasının özellikle Özal dönemi ve sonrasında düşünmekte olduğu en büyük politika Çin sınırına kadar olan tüm Türk Devletlerinin ve Türk Cumhuriyetlerinin¹⁶ tek çatı altında toplama düşüncesi o bölgeye olan yardımları arttırmıştır (Ataman, 2003: 54-55).

Türkiye Soğuk Savaş sonrası dönemde uluslararası bir aktör olmak için yakın havzalarındaki etkinliğinin yanında, yakın çevresi dışındaki etkinliğinin artırması gerektiğini ve küresel gelişmelerde özgür ve özgün bir tavır alması gerektiğini fark etmiştir. Bu farkındalık ile birlikte son yıllarda daha fazla barışı koruma harekâtına katılmış ve bölgesindeki birçok oluşumda yer almıştır.

Türkiye'nin Barışı Koruma Harekâtlarına katılımındaki bir başka önemli neden de kendini Batı'nın bir parçası saymış olmasıdır. Türk Dış Politikasının temel ilkelerinden biri olan Batı yanlısı politika ile Türkiye'nin özellikle Batı ülkelerinin katıldığı uluslararası örgütlere üye olmasını bir zorunluluk olarak değerlendirmiştir. Gerek NATO üyeliği, gerek Avrupa Konseyi üyeliği ve gerekse de Avrupa Birliği'ne girme isteği en temel güvenlik endişelerinden ya da ekonomik nedenlerden

¹⁶ Bu çalışmada ise Orta Asya Cumhuriyetleri demenin daha uygun olacağına inanılmakta olup, alıntı eserin kullandığı ifade bu açıklamanın bu anlamındaki bütünlük dilini bozmaktadır.

kaynaklanmamaktadır, esas olarak Batı'nın bir parçası olması isteğinden kaynaklanmaktadır (Ataman, 2003: 57).

Türkiye'nin Barışı Koruma Harekâtları çerçevesinde Batılı kimliği ile birlikte Müslüman ülke kimliğini de kullanması, Türkiye'ye Barışı Koruma Harekâtına katılmakta olan tüm ülkeler arasında farklı bir imaj doğurmaktadır. Barışı Koruma Harekâtlarının çoğunluğunun Müslüman ülkelere yapılması nedeniyle Müslüman ülkelerin BM barışı koruma harekâtlarında daha fazla asker bulundurmaları yönündeki talepleri de artmaktadır. Bu nedenle Türkiye'nin harekâta katılımının yüksek seviyede olması istenmektedir. Türkiye'nin Müslüman kimliği, hem barışı koruma harekâtlarında tercih edilen bir ülke olmasına neden olmakta, hem de harekâtların genelde Müslüman ülkelere yapılması nedeniyle Batılı kimliğini ön plana çıkarmaktadır. Özellikle Afganistan'a yapılan ISAF harekâtı bunu göstermektedir (Koçer, 2006: 64).

Uluslararası ilişkilerde sistemin yapısını belirlemede önemli rol oynayan güvenlik kavramı devletlerarasındaki ilişkileri düzenleyen temel belirleyicidir. Soğuk Savaş sırasında güvenlik kavramı realist bakış açısının etkisinde devlet güvenliği ile birebir hale gelmişti. Ancak küreselleşme sonrasında meydana gelen sistem ile ulusal ve uluslararası güvenliğe yönelik tehditler farklılaşmış ve bu durum klasik güvenlik kavramını değiştirmiştir. Tehdit ve riskler artık sınır tanımamakta ve öngörülemeyen tehdit ve riskler de artmaktadır. Artık güvenlik olgusu sadece savaş, silahlı çatışma, kuvvet kullanma değil bunun yanında ekonomik, sosyal, sağlık gibi çok boyutlu tehdit ve riskleri de içermektedir.

Soğuk Savaş sonrası Türkiye'ye yönelik büyük çaplı savaş tehdidi çok az olsa da Türkiye'yi çevreleyen bölgelerdeki istikrarsızlık ve belirsizlikler çok fazla artmıştır. Bu nedenle Türkiye'nin güvenlik sorunu çok boyutlu bir şekilde her geçen gün daha da artmakta ve buna yönelik algı değişmektedir. Türkiye'nin barışı koruma harekâtlarına katılımının Soğuk Savaş sonrası artmasının bir diğer nedeni de güvenlik algısıdır. Diğer yandan cumhuriyetin kurulmasından bu yana “*Yurtta barış, Dünyada barış*” sloganı, bir slogan olmanın çok ötesinde bir anlam taşıyan bu ilke

temelinde Türkiye, dünya barışının gerçekleştirilmesi için, gerekirse uluslararası işbirliğine gidilmesini kabul eden bir dış politika anlayışına sahiptir.

6. Barışı Destekleme Harekâtına Katılımın Türkiye'ye Sağladığı Faydalar

Türkiye Cumhuriyeti devleti Lozan Antlaşması'ndan bugüne kadar dünyanın birçok devleti ile “Yurtta barış, dünyada barış” genel politikası çerçevesinde iyi ilişkiler kurmuş ve bunların sonucunda da uluslararası toplum içerisinde büyük bir saygınlık kazanmıştır. Soğuk Savaş sonrası dönemde Türk dış politikasında yeni ilgi alanları doğmuş barışı koruma harekâtlarına katılım artmıştır. Türkiye'nin Barışı Koruma Harekâtlarına katılımının nedeni, bu yeni ilgi alanlarında etkili olabilmenin bir aracı olarak da görülebilir. Özellikle Balkanlar ve Ortadoğu'daki Türk askeri varlığını Türkiye'nin bu bölgelerde olan etkinliğini artırmıştır.

Türkiye, Soğuk Savaş döneminin ardından ve Sovyetler Birliği'nin yıkılmasıyla ortaya çıkan yeni devletlerin, başta Kafkas ve Orta Asya Cumhuriyetleri olmak üzere, demokratikleşme ve demokratik kurum ve kuruluşlarla bütünleşmeleri sürecinde aktif bir rol oynamış ve dünyanın yeniden iki kutuplu dönemleri yaşamaması yolunda üzerine düşen sorumlulukları yerine getirmiştir.

Türkiye'nin Barışı Koruma Harekâtlarına katılımı aynı zamanda ülkenin barışsever imajını yükseltmiş ve özellikle darbeler döneminde meydana gelen insan hakları ihlalleri gibi uluslararası gündemde Türkiye'ye oldukça zarar veren kötü sicilini iyiye doğru dönüştürmeye başlamıştır. TSK'nın bölgede icra ettiği barışı koruma görevleri ve Türkiye'nin inşa ettiği okul, hastane ve yaşam alanları gibi hayati önemi haiz birçok faaliyet dünya kamuoyu tarafından memnuniyetle karşılanmaktadır (Alp, 2002: 80-85).

Barışı korumak için kullanılan yöntemlerden en önemlilerinden birisi caydırıcılıktır. Bu maksatla Barış Müdahalelerine ne kadar çok dâhil olursa o kadar çok gücünü dış tehditlere karşı göstermiş olacaktır. Bu sayede komşu ve diğer ülkelerin tehdit ve tecavüzleri önlenilecektir (Wallensteen, 2007: 268). Bununla

birlikte BM şemsiyesi altında barış gücü faaliyetlerine katılması ve güçlü bir silahlı kuvvetlere sahip olması, Türkiye'nin önemli bir güç olmasını sağlayacaktır. Bu imkân, Türkiye'nin siyasi platformlarda önemini ve pazarlık gücünü artıracaktır.

Bununla birlikte, barış operasyonlarında aktif bir şekilde rol alması uluslararası arenada söz sahibi olmasına neden olmuş ve 2009–2010 dönemi için BM Güvenlik Konseyi'nin geçici üyesi olarak seçilen Türkiye, BM'deki etkinliğini daha da artırmıştır. Demokratik Kongo ve Kuzey Kore Yaptırımları İzleme Komitesi başkanlıklarının yanı sıra Afganistan ve Terörizmle Mücadele Komitelerine başkanlık etmiştir. Haziran 2009 ve Eylül 2010 tarihlerinde de birer ay Konsey Başkanlığı görevlerinde bulunmuştur. BM Güvenlik Konseyi'ne geçici üye olunmasının ardından BM'de üst düzey Türk memur ve yönetici sayısı artmıştır.

Yapılan barış operasyonları sonrasında, Türkiye'nin diğer müttefik ülke silahlı kuvvetleri ile koordineli bir şekilde harekât planlayıp uygulama yeteneğinin daha da geliştiği görülmüştür. Bunun yanında barış gücü faaliyetlerine katılarak, Türk Silahlı Kuvvetlerinin tanıtılması sağlanmış ve Türk Silahlı Kuvvetleri'nin eğitim durumu, disiplini, etkinliği, malzeme ve teçhizatı ile emir komuta yapısı, dünya kamuoyu tarafından tanınmıştır.

Bosna Hersek'te meydana gelen olaylar sonucunda yapılan müdahalelerde Türk uçak filosunun ikmal ve kapasite açısından Balkanlarda büyük çaplı bir operasyon yapamayacağı ortaya çıkmıştır. Küresel ve bölgesel konumunu yıllarca ihmal eden ve sadece sınırları boyunca bir güvenlik algısı benimseyen Türkiye Bosna Hersek bunalımından çok fazla ders çıkarmış ve etki alanını Balkanların dışına çıkaracak modernizasyon ve yeniden yapılanmaya geçmiştir (Davutoğlu, 2001: 73). Bu kapsamda TSK'nın modernizasyon projeleri hız kazanmış ve çağa ayak uydurulmuştur. Barışı Koruma Harekâtlarının icrasında TSK kendisini diğer ülke orduları ile mukayese etmiş ve araştırma ve geliştirme çalışmalarını, eksik olduğu alanlara yöneltmiştir.

TSK'nın icra edilen Barışı Koruma Harekâtlarına katılımı ile komuta kontrol ve muhabere sistemleri denenmiş, üstünlük ve eksik yönleri tespit edilmiştir. Bu kapsamda değişik arazi ve iklim koşullarında birçok harekâta katılmış ve farklı koşullarda operasyonları nasıl ve ne durumda başarılı hale getirebileceği konusunda tecrübe kazanmıştır.

Barış gücü faaliyetlerine katılarak belirli bir tecrübe kazanan Türk Silahlı Kuvvetleri, talep edilmesi halinde diğer ülke silahlı kuvvetlerini de eğitebilecektir. Bu sayede hem Türkiye'nin tanıtımı yapılmış, hem de ülkeye ekonomik kaynak sağlanmıştır. Afganistan'da görev yapan Türk Birliği kendi kıyafetlerini giydirdiği yerel birlikleri; atış, mayın temizleme, yakın dövüş, toplumsal olaylara karşı savunma, terörist saldırılara karşı önlem alma ve temel askerlik konularında eğitmiştir. Bunun yanında bugüne kadar 52 dost ve müttefik ülkeye mensup 27.277 misafir askeri personele eğitim veya kurs verilmiştir. 2014-2015 döneminde 29 ülkeden 2.284 Müttefik Askeri Personel'e eğitim veya kurs verilmesi planlanmıştır (TSK Resmi Sitesi- TSK Askeri İşbirliği Faaliyetleri, 2014).

Bir diğer yararı ise, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin değişik arazi (çöl, sık ormanlık) ve iklim (çok sıcak, şiddetli soğuk) koşullarında harekâta bulunarak, her türlü iklim ve arazide muharebe edebilme imkânı sağlanmıştır. Kara, demir, deniz ve hava yolu ile uzak mesafelere intikal edebilme yeteneği geliştirilmiştir.

TSK'nın Barışı Koruma Harekâtlarına katılımının artması ile bir anlamda askeri ihracatı artırmıştır. Her şeyden önce operasyon esnasında kullanılan teçhizat ve zırhlı araçlar dünya ordularına sunulmuş ve yeni pazarlar bulunmasını sağlamıştır. Ayrıca barışı koruma harekâtlarına katılımı ile TSK'nın modernizasyon ihtiyacı artmış ve bu da Türk savunma sanayisini geliştiren en önemli faktörlerden biri olmuştur. Modern teknoloji ile ise dış ülkelere olan bağımlılığını azaltmış ve bu teknolojinin pazarlanması sağlanmıştır. Barışı Koruma Harekâtının yapıldığı bölgede çatışma sonrası yapılacak imar faaliyetlerinde Türkiye'nin harekâta aktif katılımı ile etkinliğinin artması nedeniyle özel sektör pazara büyük bir iş hacminde girmekte ve ticari antlaşmalar artmaktadır.

Barışı destekleme harekâtına katılmasıyla, Türkiye'nin BM'e her yıl ödemiş olduğu maddi katkının önemli bir bölümünün, tekrar ülkeye dönmesi sağlanmıştır. Barışı destekleme harekâtına katılmak suretiyle, diğer katılımcı ülkelerle yakın ilişkilerde bulunulmuş, yeni ekonomik pazar imkânları elde edilmiş ve teknoloji transferi gerçekleştirilmiş. BM'in lojistik destek ihtiyacı olan ikmal maddeleri ve teçhizatın, Türkiye'den temin edilebilmesi, dolayısıyla ekonominin canlanması sağlanmıştır (Koçer, 2006: 66).

Görüldüğü üzere değişen uluslararası sistemde Türkiye jeopolitik konumundan dolayı çatışmaların, karışıklıkların ve iç savaşların yaşandığı bir bölgenin merkezinde bulunmaktadır. Özellikle 1950 sonrası Kore Savaşı itibarıyla yalnızlık politikasını bir kenara bırakıp Batı Bloğunun yanında yer almaya çalışmış, politikalarını bunun üzerine gerçekleştirmiştir. Ancak Soğuk Savaş sırasında yaşadığı darbeler yüzünden bu Barış Harekâtlarına katılamamıştır. Fakat Soğuk Savaş sonrasında değişen kutuplar sistemiyle birlikte gerek Kafkasya da, gerekse Balkanlarda ve son olarak Orta Doğu ve Afrika da meydana gelen iç karışıklıklara müdahale ve insan güvenliğini sağlamak amaçlı Barış Harekâtlarına desteğini önemli bir şekilde artırmıştır. Operasyon yapılan yerlerin genellikle Müslüman ülkeler olması Türkiye'nin bu operasyonlarda aktif görev almasını ve bu ülkelerdeki güven ortamının oluşturulmasında önemli rol oynamıştır. Tabi unutulmamalıdır ki, Türkiye katıldığı operasyonlar sonucunda diplomatik, askeri, ekonomik ve bunun gibi birçok alanda yararlar sağlamış, kendi iç güvenliğini oluşturmada örnek olabilecek adımlar atmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN GÜVENLİK PROBLEMİNE ÇÖZÜM ARAYIŞLARI VE BARIŞ SÜRECİ

Dış güvenlik politikalarından önce iç yani, ulusal güvenlik politikaları önem taşımaktadır. Buna göre ulusal güvenlik kavramı; ulusal gücün geliştirilmesini ve ulusal çıkarları gerçekleştirecek biçimde kullanılmasını, uluslararası koşullara uyarak belirli hareket tarzlarının saptanmasını ve uygulanmasını gerekli kılmaktadır. Ulusal güvenlik kavramının içinde; ulusal çıkarlar, ulusal hedefler, ulusal politika, ulusal strateji ve ulusal güç bulunmaktadır. Bu yüzden devletlerin en önemli görevi, ulusal çıkarların sağlanması ve korunmasıdır. Çünkü ulusal hedefler, elde edilmeleri halinde ulusal çıkarlara ulaşmayı sağlayan sonuçlardır. Ulusal hedefler, ulusal politikaya yön verir. Ulusal hedefler; genellikle ekonomik refah, politik istikrar, sosyal ve endüstriyel gelişim ve diğer bir ülkenin tecavüz ve saldırısına karşı güvenlik hususlarını kapsar. Ulusal çıkarlar, durum ve uluslararası ilişkilere bağlı olarak değişebilir, kapsamı geniştir, devamlıdır ve sayıları azdır. Ulusal çıkarlar, ulusal hedef ve ulusal politikaların ortaya konmasında bir hareket noktasıdır. Ulusal hedeflerde istikrar unsuru önemlidir. Siyasal iktidarların değişmesine karşılık, ulusal hedeflerin devamlılık gösteren nitelik arz etmesi, bu hedeflerin sık değiştirilmemesini de beraberinde getirmektedir. Bu nedenle ulusal güvenlik, milli güç unsurlarının ve kendisinin altındaki diğer güvenlik kategorilerinin bir şemsiyesi konumundadır (Kuloğlu, 2009: 52-53).

Ancak Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasından bu yana ulusla güvenliğe karşı var olan en büyük tehdidin PKK terör ve etnik sorunu olduğunu görmekteyiz. Uluslararası barış harekâtlarının yanında kendi iç sınırları içinde var olan problemlerin ve güvenlik sorunlarının çözümüne yönelik bir takım politikaların gerçekleşmesi gerekmektedir. Bu sebepten dolayı dünyadan örneklerle yeni politikalar oluşturulmalı ve çatışma çözümü üzerine uygulamalar yapmak durumundadır. Çünkü dış güvenlik kadar iç güvenlikte çok önemli bir kavramdır, bunun için çatışma çözümü ve araçlarını kendi güvenlik politikalarına uygulayarak

bu sorunun çözümüne adım atmak gerekmektedir. Çatışma çözümü ve araçlarını incelemek gerekirse;

I. ÇATIŞMA ÇÖZÜMÜ

Geleneksel yaklaşımlarda çatışma çözümü, savaşıyor veya çatışan taraflar arasında barış müzakeresinin başlatılması ile barış anlaşmasının şartlarının tamamlanması arasındaki süreci simgelemektedir. Çeşitli çatışma çözümü tanımlamaları uluslararası barışı destekleyen etkinliklerin farklı alanlarına işaret etmektedir ancak bu tanımlamaların incelenmesi çatışma çözümünün anlamının kavranılması noktasında yeterli veri sağlamamaktadır. Ancak çatışma çözümü üzerine çalışmalar yapıldıkça ve bununla ilgili tecrübeler kazanıldıkça bu kavramın tanımı şekillenmeye başlamıştır (Özerdem A. , 2013: 93-94).

Silahlı çatışmanın sonlandırılması, uyuşmazlığın yeni bir sıcak temasa yol açmayacak şekilde adil bir çözüme kavuşturulması ve tarafların güvenliğinin sağlanması, çatışma çözümü yaklaşımlarının temel amacıdır. Peter Wallensteen çatışma çözümünü; çatışan tarafların temel anlaşmazlıkları çözen bir anlaşmaya vardığı, tarafların birbirinin varlığını kabul ettiği ve karşılıklı tüm saldırıların sona erdiği bir süreç olarak tanımlamaktadır (Wallensteen, 2007: 8). Bu yüzden çatışma çözümü, silahlı çatışmayı, iç karışıklıkları sonlandıran ve uyuşmazlıkları çözüme kavuşturan bir anlaşmaya bağlıdır. Tarafları bağlayıcı niteliği bulunan böyle bir anlaşmanın karara bağlanması ve geçerliliğini koruması ise karşılıklı güven gerektirmektedir. Karşılıklı güvenin sağlanmadığı çözüm süreçleri bir süre etkili olsa da uzun vadede kırılgandır. Çatışan taraflar kendi varlığını teminat altında gördüğü ve birbirine güven duyduğu durumlarda çözüm kalıcı niteliğini yitirmeyecektir.

Çatışma çözümü yaklaşımlarının dört özelliği vardır;

- Tarafların çözüm sürecinde işbirliği doğrultusunda birlikte çaba sarfetmesidir. İşbirliği, çatışmayı ortak kazanç temin edilen bir dinamiğe dönüştürebilir.

- Sürecin kapsayıcı olmasıdır. Kapsayıcı çözüm süreci tüm tarafların menfaat ve ihtiyaçlarına hitap etmekte, çatışan tarafların birlikte kazandığı bir netice vermektedir
- Çözüm sürecinin tarafların birbirinin temel çıkarlarına anlayış gösterdiği menfaat odaklı bir yaklaşımla yönetilmesidir. Taraflardan birinin diğerine kendi çıkarlarını dayatması ile sağlanan çözüm, sürdürülebilir barışı imkânsız kılmaktadır. Tarafları çatışmaya sevk eden ilk konumların muhafaza edildiği ve tarafların bu konumları üzerinden pazarlığa girdiği süreçler de çoğu zaman başarısız olmaktadır. Uyuşmazlıkları gideren çözümler bu nedenle genelde karşılıklı kaygı ve çıkarların idrak edildiği, tarafların ilk konumlarını gözden geçirdiği süreçlerle sağlanabilmektedir.
- Çözüm sürecinde uygulanan metotlar ve çözüm sürecinin barış ile sonuçlanmasıdır. Çatışmanın dönüşümü şiddetli olmamalıdır. Çatışma halinin silahlı güç tatbikiyle barışa dönüştürülmesi, gelecekte tekrar silahlı güce başvurmanın gerekçesini oluşturabilir (Sanson & Bretherton, 2007: 194-200).

Çatışma çözümü süreci, çatışan tarafların veya aktörlerin karşılıklı ilişki içerisinde hareket ettiği ve uzlaşmak için çaba sarf ettiği barışçıl bir süreçtir. Etnik ayrılıkçılığı hedefleyen terör örgütü ile merkezi devlet arasında çözüm istikametinde işbirliği ve ortak çaba, ancak örgütün şiddet eylemlerini sonlandırması ile başlayabilir (Fisas, 2010: 90-92). Terör örgütü mensuplarının silah bırakacağı takvimin tespiti ve bu takvime uymaları ise sürecin ilerlemesi için gereklidir. Ancak çatışan gruplar genellikle temsil ettiğini iddia ettiği etnik grup yerine, örgütün menfaatini müdafaa etmeye yönelik hareket etmektedir. Bu yüzden çoğu zaman silahlı kuvvetinin korunması ve bu kuvveti devam ettirmek için sürdürdüğü yasadışı faaliyetleri sürdürmesi ile bağdaşmaktadır. Son olarak ise süreç ve sonuç barışçıl olmalıdır. Silahlı kuvvetini muhafaza etmeye çalışan ve şiddet eylemleri gerçekleştirmeye devam eden örgüt ile devlet arasında barışçıl bir süreç mümkün olmadığı görülmüştür. Bu sebeplerden ötürü bazı ülkelerde, örnek olarak Türkiye’de terör örgütleri çatışma çözümü sürecinin tarafı olamaz. Terör örgütleri aksine şiddet eylemleriyle çözüm sürecine engel teşkil eder. Etnik terör örgütleri, temsil ettiğini

iddia ettiği unsur içindeki desteğini yitirmeye başlayınca daha fazla terörist saldırı gerçekleştirmektedir (Sandıklı, 2012: 400).

1. Çatışma Çözümünde Uygulanan Araçlar

Çatışma çözümünde uluslararası alanda kullanılan yöntemlerin başında, daha önce silahlı mücadele edenlere yönelik olarak “Silahsızlandırma, Silahlı Hareketin Sonlanması (Terhis) ve Yeniden Entegrasyon - DDR” programları gelmektedir.

BM barışı koruma reform operasyonları üzerine yazılan raporlarda, silahsızlandırma programları, çatışmaların yeniden başlama ihtimalini düşürmeyi ve savaşan tarafların hızlı bir şekilde çözülmesini kolaylaştıran çözüm sürecinin ilk aşaması olarak görülmektedir. BM Silahsızlandırma, Terhis ve Yeniden Entegrasyon Standartlarına göre silahsızlandırma dört aşamadan oluşmaktadır. Bunlar; bilgi toplamak ve operasyonel planlama, silahların toplanması, depolama yöntemi ve yok etmedir. (Özerdem, 2013: 14).

Silahsızlandırma sonucunda müzakerelere oturmuş karşıt gruplar, en azından toplum sağduyusunu oluşturarak geçmişte yaşanan acıların tekrar yaşanmaması için gerekli önlemleri alıp barış sürecinde yeni bir yol oluşturmanın ilk adımını atabilirler. Ancak unutulmamalıdır ki, her silahsızlandırma harekâtı barış getirmez, yalnızca çözüme giden yolda bir basamaktır ve küreselleşmiş dünyada silah temin etmek, silah bırakmaktan daha kolay bir durum haline geldiği için bu basamaktan sonraki adımı iyi değerlendirmek gerekmektedir (Bercovitch & Jackson, 2009: 65).

Ancak unutulmamalıdır ki, barışın geleceğinde yalnızca silahsızlanma yeterli değildir. Çünkü asıl gerekli olanın kafaların silahsızlandırılması olduğunu belirten Prof. Dr. Alparslan ÖZERDEM silahsızlanmanın önemini şöyle belirtmiştir:

“Uluslararası silahsızlandırma, terhis ve yeniden entegrasyon tecrübelerine baktığımızda, aslında barışın geleceğini silahsızlandırma konusuna endekslemenin pek doğru olmadığını görürüz. Diğer ülkelerdeki tecrübelerde gördüğümüz gibi,

silahlı gruplar silah bıraktığında toplanan silahlar genellikle zaten ya istenmeyen ya bozuk silahlardır. Sayı olarak da toplanan silahlar buz dağının ucu kadardır ve güven ortamının çok kırılğan olduğu böyle ortamlarda bu silahlı örgütlerin ellerinde ne kadar silah varsa vermelerini beklemek de zaten hiç gerçekçi değildir. Bunun yanında, çatışmadan etkilenmiş, belli bir savaş ve silah ekonomisi oluşmuş ve hele Güneydoğu Anadolu ya da Kuzey Irak coğrafyası gibi ulaşılması zor bölgelerde yeniden silahlanma, istenildiğinde en kolay şey olacaktır. O nedenle, güvenlik için uzun dönemde zihinlerin silahsızlandırılması, yakın zamanda istenilmeyen silahları toplamaktan daha faydalı olacaktır” (Özerdem, 2013: 4)

Silahsızlandırmadan sonra alınacak olan bir diğer adım ise terhistir. Bu adımın temel amacı çatışmalarda yer alan üyeleri, bireyleri kayıt altına almak, saymak ve gözlemleyerek terhise hazırlamaktır. Bu durum aynı zamanda bundan sonraki adım olan yeniden entegrasyon için ihtiyaç duyulan bilgileri edinmek ve onları bu adım için hazırlamaktır. Terhis sürecinde silahı, üniforması ve rütbesi gibi askeri semboller ortadan kaldırıldığı için, sonrasında bireyin ihtiyaçlarını gidermek, tıbbi ve psikolojik tedavisini gerçekleştirmek, yeniden toplumda yer almasını sağlamak için gerekli adımlar atılır (Özerdem, 2013a: 18).

Tabi ki terhis edilmeden önce çatışmaya katılan bireylerin terhis edildikten sonra isteklerinin temin edilmesi gerekmektedir. Her iki grupta kendi imtiyazlarından vazgeçip ortak bir karar ve başlık adı altında hareket etmek durumundadır. Gerekirse sağlık, eğitim ve sosyal alanlarda terhis edilen bireylerin kontrol edilmesi ve eksik kalan alanlarda çalışmaların yapılması gerekmektedir.

Çatışmalar sonucunda yeniden entegrasyon zor bir süreçtir. Çünkü yıllarca bir ülkeyi, çatışmalar ile kaos ortamı yaratmış ve bir çok kişinin ölümüne yol açmış bir grubun yeniden o ülke insanlarına kazandırmak, hem halk hem de çatışan taraf için zordur. Yeniden entegrasyon ile çatışan bireyler kendilerini toplumun birer parçası olarak hissettiren ve toplumunda onları sağduyulu bir şekilde kabul ettiği bir ortam yaratmaktır. Çatışmaların çözümü ve barış inşası için gerekli olan bir süreçtir. Bir

bölgede ortak güven duygusu olması gerekmektedir ki çatışmaların ve düşmanlıkların yeniden ortaya çıkma durumu tekrarlanmasın (Özerdem, 2013a: 21).

Uluslararası çalışma örgütüne göre başarılı bir entegrasyon çalışması için gerekli adımlar vardır (Özerdem, 2013a: 21);

- Çatışan bireylerin motivasyonu ve kararlılığı,
- Toplumun desteği ve kabulü,
- Gelir ve iş oluşumu için önlemlerin kolaylaştırılması.

Bütün bunların yanında çatışma çözümünün zorlukları da vardır:

- Çok kültürlülük ve çeşitlilik içinde birlik kolay değildir. Kültürler dinamiktir ve devamlı değişim içindedirler.
- Yerel halkın bilgi ve kültürünü göz önüne almak gerekliliği vardır. Geleneksel çözüm yöntemlerinden farklılık bu noktada doğar.
- Kadınların, çocukların ve gençlerin barış inşası ile barışa destek çabaları daha merkezi konumda değerlendirilmek durumundadır.
- Hakiki diyalog süreçleri ortaya konulan projeler arası köprü kurabilir niteliktedir.
- Anlaşmazlık sistemlerinin tasarım sürecinin teşhis edilmesinde; kimlik, korku ve yanlış kabuller gibi öznel hususlar ile toprak, kaynaklar ve elit güç paylaşımı gibi nesnel ölçütlere eşit önem ile üzerinde durulmalıdır.
- Din, barış inşası ile etnik ve sosyal çatıma çözümünde önemli rol oynar. Her iki durumda da çatışmalara sebep olabilecek yanlış algılara dikkat etmek gerekir.
- Hoşgörü, affetme, merhamet, iyilik ve uzlaşma bu alanda etkili İnsan Hakları Yaklaşımı uygulamalarıdır. Sağduyu sağlandığı zaman çatışmaların çözümü daha da kolaylaşabilir.

- Çatışmada tarafları, konuları, ilişkileri ve kaynakları iyi tanımlamaya ve kızgınlık, cinsiyet, sınıf, din ve kültürün etkisini içeren insani ve duygusal hususlara odaklanmaya ihtiyaç vardır. Yanlış tanımlanan bir kavram çözüm sürecini uzatır (Wallensteen, 2007: 10-12).

2. Çözüm Sürecinde Bir Örnek Olarak PKK-IRA Karşılaştırması

Çatışmaların ve iç karışıklıkların altında yatan sorunlar, içinde bulunduğu toplumlar, coğrafi şartlar ve siyasal ortamlar bölgeden bölgeye belirli benzerlikler ve belirli farklılıklar ile var olmaktadır. Ancak her bir çatışmanın kendi yerel nedenleri vardır.

IRA (İrlanda Cumhuriyet Ordusu), Kuzey İrlandanın Britanya Krallığından bağımsızlığını ve İrlanda ile birleşmesini savunan, 1969 yılında aynı adı taşıyan yapının parçalanmasıyla ortaya çıkmış olan ve 2005 yılında silahlı mücadeleyi bırakmış olduğunu açıklamış örgüttür (Kurubaş, 2011: 18). Ancak PKK Marksist-Leninist düşüncesinde olan bir yapı ile kurulmuş; zamanla Kürt Milliyetçiliği düşüncesi ile Marksist- Leninist düşüncelerin sentezinden oluşan ideolojik fikirleri benimseyen bir örgüt haline gelmiştir.

Coğrafi Olarak; IRA'nın faaliyeti sürdürdüğü Kuzey İrlanda arazi bakımından düz bir yapıya sahip olup, örgüt şehirlerin dar sokaklarını, bina çatılarını, yer altı yapılarını eylemlerde kullanmıştır. Yerleşim yerlerindeki binaların neden olduğu alan darlığı terör örgütü için avantaj iken, bu durum İngiliz güvenlik birimleri için dezavantaj olmuştur. İrlanda adasındaki çatışma durumu ilk zamanlarda İngiliz anakarasında meydana gelmediği için pek önemsenmemiştir. Ancak ne zaman IRA eylemlerini anakaraya taşımıştır, o zaman İngiltere sorunun şiddetinin farkına varmıştır. Bununla birlikte IRA coğrafi bakımdan tecrit edildiği için barış çözümlerinde Kuzey İrlanda'da ayrı bir meclis veya hükümet oluşturulmasına imkân vermiştir. Bu sayede Türkiye'ye nazaran daha kolay bir çözüm hareketi sağlanabilmiştir (Kapaklıkaya, 2009: 44).

Türkiye’de ise; doğusu dağlık, zorlu ve sert bir iklim yapısı bulunan bir arazi yapısına sahiptir ve PKK örgütü içindeki teröristlerin büyük bir bölümünün bölge insanı olması, bölgeyi güvenlik güçlerinden daha iyi bilmesi teröristler lehine bir durum oluşturmuştur. İrlanda gibi bir ada ülkesi olmadığı için Türkiye, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi’ne komşu olan orta doğu ülkeleri ile sınırlarını paylaşmaktadır. Bu durum PKK üyeleri için büyük avantaj sağlamaktadır. Hem sınırdan kaçmaktalar, hem de özellikle Körfez Savaşı sonrası Kuzey Irak’ta oluşan otorite boşluğundan dolayı o bölgede yer alan kamplara yerleşip oralara sığınmaktalar ve kampları birer üs olarak kullanıp o bölgeyi tehdit etmektedirler.

Din açısından; Kuzey İrlanda’da var olan iki farklı dini-etnik grup (Protestan ve Katolik Hıristiyanlık) bulunmaktadır. Bu gruplar yüzyıllardır birbirleri ile çatışma halindedir. Etnik kimlik ile dini kimlik bir bütün haline gelmiştir. Kiliseler, okullar, bayraklar ve gelenekler birbirinden farklıdır (Özeren, 2010: 240-245).

Türkiye’de ise ayırım bu kadar belirgin değildir. Türk ve Kürt toplumu uzun yıllar boyunca Osmanlı kimliği adı altında ortak menfaatler ile İslam bağı içinde yaşamışlardır. Özellikle Osmanlı’nın esnek merkezîyetçiliği sayesinde, Kürt nüfus ve aşiretler kendi yerel düzenini kurmuştur. Ancak yine de Osmanlı Padişahına sadakatlerini eksik etmemiş; vergi ödemiş, savaflara katılmış ve Osmanlı Devleti’ne karşı ayrılıkçı bir düşünce içinde yer almamıştır. Ancak aşiret yapılanması bölgenin sosyal ve kültürel hayatını büyük ölçüde şekillendirmiş ve Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte bu düzende bozulmalar meydana geldiği için düzenli işleyen çarkların bozulmasına yol açmıştır (Özoğlu, 2005: 118).

Ancak ortak tarih, din ve ülke birliği bu iki etnik grup arasındaki dil farklılığı, gelenek ve kültür farklılığı, sosyal farklılıklardan dolayı meydana gelen farklılaşmayı, yabancılaşmayı önleyememiştir. Özellikle Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasından itibaren Türk etnik kimliğe dayalı bir ulus inşa etme düşüncesi çerçevesinde Kürt kimliğinin yok sayılması, belirli imtiyazlarının ellerinden alınması, Kürt Sorununun ortaya çıkmasına sebep olacak tohumları ekmiştir (Kapaklıkaya, 2009: 45).

Bu yüzden aynı Kuzey İrlanda'da olduğu gibi bir din farklılığı olmamasına rağmen, etnik ve kültür farklılıkları, hükümet politikaları gibi birçok nedenlerden dolayı bu problemler meydana gelmiştir. İki etnik köken arasındaki ayrımı belirginleştirmiştir. Bunun üzerine her iki örgüt de temsil ettikleri toplum üzerinde uygulandığını iddia ettikleri asimilasyon ve baskı politikalarına karşı etnik ve kültürel birtakım hak taleplerini öne sürmüşlerdir. Etnik ve ayrılıkçı niteliği kazanan sorunlardan doğmuş ve gerilla taktikleri/terörizm gibi silahlı yöntemlerle hedeflerini hayata geçirmeye çalışmışlardır (Kurubaş, 2011: 20).

Çatışma Dönemi; her iki örgütte de yöre halkını baskı altında tutma amacıyla şantaj, korkutma, öldürme, mala zarar verme gibi yöntemler meşru kabul edilmektedir. IRA, PKK'dan farklı olarak sivil halkın zarar görmemesi için çaba sarf etmektedir. Yine örgütler arasındaki bir diğer önemli bir fark da IRA'nın hedefleri arasında halk değil, daha çok asker, polis ve kamu binaları yer almıştır. Bombalı eylemlerini polise önceden bildirerek önlem alınmasını sağlaması, doğrudan sivilleri hedef almadığı eylemlerde yaşanan can kayıpları için özür dilemesi ve sadece ses getirmek amacıyla olmuştur (Knox & Quirk, 2003: 54-55). Buna karşın PKK'nın eylemlerinde böyle bir amaç gütmeyerek sadece maksimum can kaybına yönelmiştir. PKK gerek Türk gerekse Kürt vatandaşlara karşı saldırılarda bulunmuştur. IRA 36 yılda (1969-2005) 2.000 kişinin ölümünden sorumlu tutulurken, PKK 30 yılda (1984-2014) 35.000 kişinin ölümünden sorumlu tutulmaktadır. Yani Türkiye'deki çatışma, şiddetin çok daha aşırı kullanımına ve insan ölümüne yol açmıştır. Bu da sorunun çözümünü zorlaştıran bir unsur olarak değerlendirilebilir (Kurubaş, 2011: 22).

Kuzey İrlanda'da insanlar çatışmaların ve terörizmin hiçbir getirisi olmayacağını, barışı sağlamayacağını anlamış ve çatışmaların yalnızca kendilerine zarar vereceğini görmüşlerdir (Knox & Quirk, 2003: 74). Bununla birlikte terörist faaliyetlerin mensubu olan örgütler de uygulanan şiddetin birleşme hedeflerini yerine getirmediğini ve kendi toplumlarında desteğini kaybettiğini görmüşlerdir. Aynı şekilde Türkiye ve PKK'da süre gelen 30 yılda çatışma yoluyla bir kazanç elde

edemeyeceklerini görmüş ve çatışmadan ziyade siyasi ve müzakerelerle bir çözüm üretme eğilimine girmişlerdir.

IRA, 1970li yıllarda iki defa ateşkes ilan etmiştir. Bu süre zarfında İngiltere Hükümeti, dolaylı olarak IRA üst yönetimi ile görüşmelerde bulunmuş ancak görüşmelerden bir sonuç alınamayınca IRA, İngiliz Hükümetini, örgütün taleplerini yerine getirmeye zorlamak ve Kuzey İrlanda sorununu İngiliz kamuoyunda da gündemde tutmak amacıyla Kuzey İrlanda toprakları dışında da eylem yapma kararı almıştır. Bu çerçevede Londra'da farklı tarihlerde bombalı eylemler yapmıştır. Ancak İngiliz Hükümetinin sabırlı ve tutarlı mücadele politikası sonucunda 28 Temmuz 2005 yılında IRA, 1998 yılında imzalanan Belfast Anlaşması'ndan (Good Friday Agreement) sonra Kuzey İrlanda'da uygulamaya konulan politikalar ve gelişmeler ışığında silah bıraktığını, amaçlarını tamamen barışçıl metotlarla siyasa ve demokratik yollardan gerçekleştirmeye çalışacağını ve üyelerinin de kesinlikle başka yollara başvurmamalarını kamuoyuna duyurmuştur (Özeren, 2010: 278). Terör örgüt PKK ise zayıfladığı dönemlerde zorunlu ve tek taraflı olarak sözde ateşkes ilan etmiş, örgütün toparlanmasına müteakip faaliyetlerine devam ederek inandırıcılığını yitirmiştir.

3. Türkiye'de Çatışma Çözümü ve Uygulanan Politikalar

Türkiye'nin PKK terör örgütüyle mücadele süreci nitelikleri bakımından önemli farklılıklara sahip belirli dönemlere ayrılmaktadır. 1970 sonrası dönemde, terörle mücadele sadece teröriste karşı yürütülen silahlı ve askeri mücadele olarak tasarlanmış ve güvenlik merkezli çözüm seçenekleri geliştirilmiş, müzakere yapılmadan sert güç kullanılarak bu sorunun aşılabileceği düşünülmüştür. İkinci dönemde, yani 1990 sonrasında, yarı-askeri bakış açısıyla terörün önlenmesine yönelik tedbirler uygulanmış, terör örgütünün propaganda malzemesi yapabileceği daha az hata işlenmiştir. İkinci dönem aynı zamanda PKK terörünün uzun vadede nasıl bitirebileceğine ilişkin yaklaşımların düşünüldüğü bir zihniyet dönüşümüne işaret etmektedir. 2000li yıllarda Türkiye'nin terörle mücadelede girdiği üçüncü dönem ise çok boyutlu bir mücadele anlayışının yerleşmeye başladığı bir dönemdir.

Bu dönemde, PKK terör örgütü meselesinin sadece güvenlik güçleriyle değil aynı şekilde toplum ve siyasi faktörlerle çözülmesi gerektiği düşüncesi doğrultusunda önemli adımlar atılmıştır (Bal, 2010: 41-42).

Türkiye, demokratikleşme harekâtı ile 2002 yılından beri ciddi bir dönüşümden geçmektedir. Bu bağlamda, “temel hak ve özgürlükler”, “çok kültürlülük” ile “farklılıkların bir arada yaşayabilmesi” gibi kavramlara yapılan vurgu, Kürt sorununun ele alınış biçiminde de, daha berrak bir yaklaşımı beraberinde getirmiştir. AK Parti, 1990’larda uygulanmaya çalışılan, fakat terörist faaliyetler ile engellenen, Kürt sorunu ve PKK terörünü birbirinden ayıran anlayışı yeniden gündeme getirmiştir. Bu anlamda yapılan ilk faaliyet, Hükümet’in, 2002 yılında TRT’den Kürtçe yayın yapılması, özel Kürtçe kursların açılması, Kürtçe kitapların yayını ve Kürtçe şarkılar dâhil olmak üzere Kürt kültürünü yaşatmaya yönelik faaliyetlere izin veren yasayı onaylaması olmuştur (Efegil, 2009: 448)

Abdullah Öcalan’ın yakalanmasından sonra toparlanma maksadıyla eylemsizlik dönemine giren terör örgütü ise 2004 yılında şiddet eylemlerini artırmış, silahlı varlığıyla birlikte siyasallaşmaya çalışmıştır. 2000li yıllardan itibaren ilerleyen demokratikleşme süreci, bölgeye gerçekleştirilen yatırımlar ile taraftar kaybeden PKK, bu şiddet eylemleriyle yeniden itibar kazanmaya çalışmıştır. PKK’nın silahlı eylemlerine yeniden başlamasının ardından AK Parti Hükümeti, terörle mücadelede yeni politikalar geliştirme ve kurumsal düzenlemeler yapma gereği duymuştur. Bu kapsamda, Nisan 2006’da Terörle Mücadele Yasası’nda bazı değişiklikleri öngören yasa tasarısı onaylanmıştır. Kanundaki değişiklikle amaçlanan; “sıradan vatandaş ile terörist ve teröre destek veren insan ayırımını net bir biçimde ortaya koymak ve tutuklama, arama, gözaltında tutma ve bunların sürelerini AB normlarına ulaştırmak” şeklinde olmuştur (AKP, 2010: 40).

Bu dönemde, terörle mücadele ile demokratikleşmeyi bir arada yürütmeye çalışan Hükümet’in Kürt sorunu ile ilgili politikası da belirginleşmeye başlamıştır. Bu politikaya göre, ilk adımda, PKK’nın silahsızlandırılması; ikinci adımda, bölgenin ekonomik ve sosyal kalkınmasının sağlanması; üçüncü adımda ise bireysel

hak ve özgürlükleri güvence altına alacak şekilde, yeni anayasal düzenlemelerin yapılması amaçlanmıştır (AKP, 2010: 41). Görüldüğü üzere terörle mücadele konusu, Kürt sorununun çözümü bağlamında ele alınmıştır.

Avrupa Birliği'ne uyum ve demokratikleşme çerçevesinde oluşturulmaya çalışılan terörle mücadele politikasının kapsamı, PKK'nın zayıflatılmasına ilişkin bütün araçların harekete geçirilmesi olarak belirlenmiştir. Söz konusu araçlar, diplomasi, askeri operasyon, PKK'yı mali kaynaklardan yoksun bırakmaya yönelik girişimler, katılımı ve desteği önlemek için af ile ilgili düzenlemeler olarak sıralanabilir. Bu düzenlenen yeni ceza yasasına göre özellikle 221. Madde'de, hangi koşullarda örgüt üyelerine ceza verilmemesi gerektiği konusunda düzenleme getirilmiştir. Bu maddeye göre; "Örgütün amacı doğrultusunda suç işlemeden önce, örgütü dağıtan veya verdiği bilgilerle dağılmasını sağlayan kurucu ve yöneticiler, suç işlemeden gönüllü olarak örgütten ayrılıp teslim olanlar, herhangi bir suç işlemeden yakalanan, örgütün dağılması veya mensuplarının yakalanmasını sağlamaya elverişli bilgi verenler hakkında ceza hükmedilmemektedir (Türk Ceza Kanunu, 2004).

3.1. Demokratik Açılım

Terörün sona erdirilmesi ve demokratikleşmenin sağlanmasını bir arada yürütmeye çalışan AKP Hükümeti, ülkede birlik ve beraberliğin güçlendirilmesi, temel hak ve özgürlükler alanında beklentileri de karşılayacak şekilde adımlar atılması ve yıllardır süregelen terörün sonlandırılması amacıyla Temmuz 2009 tarihinde 'Demokratik Açılım' adı altında bir süreç başlatılmıştır. Resmi adı "Kardeşlik ve Huzur Projesi" olan bu yeni proje, "açılım" kelimesinden de anlaşılacağı gibi, farklı etnik kökene ait Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının birlikte huzur ve güven içinde yaşaması için hazırlanmıştır. Projenin ortaya çıkmasına kadar, kültürel haklar ve sosyo-ekonomik girişimler gündemdeyken, Demokratik Açılım ile birlikte, Hükümet'in daha önce çekince gösterdiği anadilde eğitim, anayasal vatandaşlık gibi konularla ilgili yapılması gerekenler konuşulmaya başlanmıştır.

Dönemin İçişleri Bakanı Beşir Atalay, 30 Temmuz 2009'da yaptığı basın toplantısında, Demokratik Açılımın yol haritasını açıklamıştır. Atalay'ın açıklamalarına göre, proje kısa, orta ve uzun dönem olmak üzere üç aşamadan oluşacaktır;

Kısa dönemde, cezaevlerinde Kürtçe konuşma serbestliği, devlet dairelerinde Kürtçe bilen vatandaşların istihdam edilmesi, ilçe, köy ve mezra gibi yer isimlerinin Kürtçe veya diğer isimlerle değiştirilmesi, Kürtçe isim sorunlarının giderilmesi; orta dönemde; PKK'nın tasfiyesi, Türk Ceza Kanunu'nun 221. Maddesinin yeniden düzenlenmesi, işsizlik sorununa çözüm bulunması; uzun dönemde; Anayasal değişiklik yapılarak, vatandaşlık kavramının yeniden tanımlanması, eğitim diline serbestlik getirilmesi, kültürel çeşitliliğin korunması, yerel yönetimlerin güçlendirilmesi, Kürtçe yayınların önündeki engellerin tamamen kaldırılması, Kürtçe siyasi propaganda yasağının esnetilmesi amaçlanmıştır (Sabah, 2009).

Demokratik açılım süreci hükümetin yayınladığı bir rapor ile insanların kafalarında oluşan problemlere cevap vermeye çalışmıştır. Bu rapora göre, Türkiye Cumhuriyetinin üniter yapısı; Hükümet, Demokratik Toplum Partisi'nin (DTP) (ve sonrası Barış ve Demokrasi Partisi'nin) özerklik talebinin kabul edilemeyeceğini ve üniter yapının zarar görmeyeceğini özellikle vurgulamaktadır.

Anadil-resmi dil ayrımı ise, Türkiye Cumhuriyetinin resmi dili ve eğitim dili Türkçe'dir. Projenin, bu değişmez niteliğe zarar verip vermeyeceği de merak edilmektedir. Hükümet resmi dil ve anadilin ayrı kavramlar olduğu üzerinde durmakta ve farklı etnik kimliklere sahip vatandaşların anadillerini kullanmalarının, öğrenmelerinin ve öğretmelerinin, resmi dili ve eğitim dilini değiştirmeyeceğini söylemektedir. Ancak bundan önceki hükümetlerde yasak olan lehçelerin kullanılmasına izin verilmiştir (AKP, 2010: 50-52).

Demokratik Açılım sürecinin muhatabı sorunu, sürecin muhatabının PKK ve DTP ve sonrasında BDP olduğu ve bunun terör örgütüne ya da belli bir kesime taviz vermek anlamına geldiği yönünde de bir algı mevcuttur. Ancak hükümet, sürecin tek

muhatabının halk olduğunu belirtmekte ve PKK'nın veya diğer terör örgütlerinin muhatap kabul edilemeyeceğinin altını önemle çizmektedir. Ayrıca projenin yalnızca Kürtlerle ilgili olmadığı, bununla birlikte diğer etnik kökene ait mensuplara da yönelik çalışmalar yapılmakta olduğu daha geniş bir ifadeyle demokratikleşmeye hizmet ettiği anlatılmaktadır (AK Parti, 2010: 60).

3.2. Siyasi Partilerin Demokratik Açılım Hakkındaki Görüşleri

3.2.1. Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti)

3 Kasım 2002 genel seçimlerine girip, günümüze kadar tek parti olarak iktidar olan ve Türkiye tarihinde önemli bir yerde duran Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) önemli bir programı olan ve önceleri "Kürt Açılımı" sonradan ise Ocak 2010'dan itibaren "Demokratik Açılım ve Kardeşlik Projesi" diye tabir edilen çalışmaları yapmıştır. Kürt Sorunu, AK Parti'nin iktidarı döneminde gündemin ilk sıralarına yerleşmiştir. Başbakan Erdoğan, açılımla ilgili olarak öncelikle mütevazı ve kısa sürede gerçekleşebilecek, yasa değişikliği gerekmeyen düzenlemeler yapılacağını, sonrasında ise yasal düzenlemelerle birlikte bunun bir ileri adımı olan anayasa değişikliğini gerektirecek düzenlemelerin gerçekleştirileceğini söylemiştir (AKP, 2010: 11-12).

AK Parti çözüm önerileri sıralamış ve kazandığı genel seçimler sonrasında yeni anayasanın yapılmasıyla süreci başarıya ulaştırmaya çalışmaktadır. AK Parti'ye göre demokratik açılımın asıl amacı, hak ve özgürlük taleplerinin, şiddetin, silahın dışlandığı bir ortamda, siyasetin meşru araçlarıyla dillendirilmesi ve mücadelenin de siyasi zeminde verilmesidir. Türkiye ortak aklını ve birlikte yaşamının zorunluluğunu düşünerek problemin çözümünü beraber, aynı çatı altında aramalıdır. Tek bir kimlik ile hareket etmeyen bunun yanında tek bir millet olarak hareket eden bir toplum içerisinde birlik ve beraberlik ile yaşamayı amaçlamaktadırlar (AKP, 2010: 37).

Başbakan Erdoğan'ın yapmış olduğu basın konuşmasında görüyoruz ki; yapılan neredeyse bütün değişiklikler ayrımcılığa, ötekileştirmeye ve etnik nefreti azaltmaya yönelik değişikliklerdir. Farklı lehçelerin kullanımına izin verilmesi, ayrımcılık ile mücadele için ayrımcılık yapan veya etnik nefret ile yaklaşan bireylere verilecek olan cezanın artması, sadece Kürt kökenli değil aynı zamanda diğer etnik kökenlere sahip; Romen, Çerkeş, Laz gibi etnik mensuplara yönelik vakıfların ve dil okullarının kurulması, bu açılım paketinin genişliğinden ve sadece tek bir etnik kökene yönelik olmadığını göstermektedir (Hürriyet- Demokratikleşme Paketi, 2014).

Demokratik açılım ile birlik beraberlik adına bir zemin hazırlamıştır; fakat bu sürecin devam etmesi için siyasi irade ve kararlılık gerekmektedir. Elbette ki tüm etnik kökenleri memnun edecek bir proje yapmak mümkün değildir. Ancak tüm hepsi için ortak fayda sağlayacak maddeler üzerinde durulması diğer tüm sorunların çözümünde birer adım olacaktır.

3.2.2. Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)

CHP'nin Kürt meselesine yaklaşımı kuruluşundan bugüne kadar söylemlerde ve uygulamalarda farklılıklar göstermiştir. CHP, 1980 darbesi sonrası 1989 Sosyal Demokrat Halkçı Parti (SHP) Doğu Raporu, 1996 CHP Tunceli Raporu ve 1999 CHP Doğu ve Güneydoğu Raporu ve 2011 Doğu ve Güneydoğu Raporu, son olarak ise 2013 CHP Çözüm Süreci Raporu hazırlamıştır. Bu raporlar solun, Doğuya olan, geleneksel sol bakışını kırmakta ve radikal öneriler içermektedir.

CHP, Kürt sorununun terör sorunu olmayıp, halkların birbirleriyle uyum sağlayamama sorunu olduğunu belirtilerek, yaşanan olumsuzlukların ardından bazı topluluk ve örgütlerin bilinçli davranışları sonrasında Kürt sorununun terör sorunu gibi algılanmasına yol açtığını belirtmektedir. Kuruluşundan itibaren yaşanan faaliyetlerin sert güç kullanılarak bastırılmaya çalışıldığı ve bu tutum sorunun yüzeysel olarak bastırılmasına ancak zamanla birikip daha büyük boyutlarda bir terör sorununa yol açmasına sebebiyet verdiğini belirtmektedir (CHP , 1999).

CHP'nin çözüm sürecine karşı tutumu ise; Türkiye'nin en temel sorunu olan terörün bitirilmesi ve Kürt meselesinin barışçıl yollarla çözülmesine ilişkin Türkiye Cumhuriyeti halkının talep ve beklentilerinin bütünüyle arkasında bulunmaktadır. Toplumsal barışın birey odaklı, eşitlikçi ve özgürlükçü bir yaklaşımla, kalıcı olarak tesisi CHP'nin ana hedeflerindedir (Sabah, 2013).

CHP'ye göre AKP vatandaşların kabul etmeyeceği pazarlıklar içinde olduğu için süreci TBMM'yi ve muhalefet partileri dışlayarak, Öcalan/Kandille işbirliği halinde, tek taraflı ve siyasi sorumluluktan uzak bir anlayışla yürütmektedir. 10 Mayıs 2013'te Kılıçdaroğlu'nun yapmış olduğu basın toplantısında, CHP'nin halkın bilgi ve iradesi dışında yapılan böyle bir pazarlığa ortak olması mümkün değildir diye belirtmiştir. CHP'nin görevi ülkemizin geleceğine ve insanlarımızın huzur ve güvenliğine zarar verebilecek gelişmelere karşı durmak, toplumsal barış arayışını meşru ve sağlıklı bir zemine çekmeye çalışmaktır diye belirtmiştir (CHP Çözüm Süreci Raporu, 2013: 15).

Raporlarda meselenin çözümünde ilk önce demokratikleşme ve sosyo-ekonomik kalkınmadan bahsetmektedir. Etnik farklılaşmanın "çoğulculuk" olarak görülmesi gerektiği, fakat Misak-ı Milli sınırlarının değişmesinin bile mevzu bahis edilmemesi gerektiği vurgulanmıştır. Ekonomik olarak devletin Doğu'ya pozitif ayrımcılık yapması gerektiği ve boşaltılan köy sakinlerinin tekrar geri dönmelerini sağlamanın yollarının aranması için yeniden çalışmalar yapılmasının şart olduğu belirtilmiştir. Bölgesel kalkınma planları hazırlanmalı ve bu "beş yıllık makro planlama" ile gerçekleştirilmelidir. Doğu ve Güneydoğu'ya yapılacak olan yatırımlarla oradaki istihdamı sağlamak ve ardından dağa çıkan halkı yeniden boşalan köylere yerleştirmek amacındadır (CHP Çözüm Süreci Raporu, 2013: 18).

CHP'nin çözüm sürecindeki en büyük kaygısı ise; Meclis çatısı altındaki siyasi partilerle görüşmek yerine AK Parti'nin Öcalan'ı muhatap almayı tercih etmesidir. AK Parti, PKK'ya geri dönülmez biçimde meşruiyet kazandırırken, Öcalan'ı da Türkiye Cumhuriyeti'nin resmi muhatabı haline getirmiş ve yabancı devletlerin ve uluslararası kuruluşların PKK'yı terör örgütü olarak

nitelendirmelerinin gerekçesini ortadan kaldırmış olmasıdır. Silahsızlandırma politikasının olumlu bir yön olduğu ve toplumda geçici de olsa bir rahatlık sağlayacak olması muhtemel bir durumdur ancak bunun çözüm süreci için yeterli olmadığı aşikardır. Çünkü bu unsurların, silahlı veya silahsız ülke dışına çıkmaları halinde, gerekli gördükleri durumda tekrar terör eylemlerine başlamaları her zaman ihtimal dâhilindedir geçmişte yaşananlar buna birer örnek teşkil ettiğini belirtmiştir. (CHP Çözüm Süreci Raporu, 2013: 25).

3.2.3. Milliyetçi Hareket Partisi (MHP)

Milliyetçi Hareket Partisi'nin resmi ideolojisi, etnik temelli milliyetçi görüşe dayanmaktadır. Kürt sorunu da, parti tarafından, milliyetçilik ekseninde değerlendirilmektedir. Kürt sorununun dış mihrakların kışkırtması sonucu oluşturulduğunu savunan Milliyetçi Hareket Partisi, inkâr ve asimilasyon iddialarına karşı çıkmaktadır. MHP'nin yaklaşımına göre, Türkiye'de bulunan bütün etnik, dini ve kültürel unsurlar, Türk kimliği çatışı altında var olmaktan rahatsızlık duymamaktadırlar. Buradan hareketle, Milliyetçi Hareket Partisi için, Türkiye'de bir Kürt sorunu yoktur. MHP, Demokratik Açılım Projesi'ni de, "dış mihrakların" stratejisinin bir parçası olarak görmektedir (Habertürk, 2013). Bu kapsamda oluşturulmaya çalışılan politikaları, Türkiye'nin bütünlüğüne yönelik bir tehdit olarak değerlendirmektedir. MHP'ye göre, Demokratik Açılım Projesi, PKK'nın taleplerine cevap vermek anlamına gelmektedir. MHP, anadilde eğitim, Anayasa'nın etnisiteden arındırılması gibi düzenlemelerin, Türkiye'nin bütünlüğünü bozarak, ayrışmaya yol açacağını ve bu sürecin, Kürtlerin tamamen bağımsızlığıyla sonuçlanacağını iddia etmektedir (Cumhuriyet, 2013). Terörle mücadelenin askeri yöntemlerle olması gerektiğini savunan MHP, askeri operasyonların devam etmesinden yanadır.

Bahçeli, Kürtlerin varlığını kabul eden bir çizgi takip etmiş, fakat bu çizginin ötesine geçmemiş/geçememiştir. Cumhuriyet tarihi boyunca dillendirmede dahi zorluk yaşanan açılım ile ilgili, birçok yazar ve akademisyen, MHP'nin açılımla ilgili uzlaşma sağlamasını ve açılımın başarıya ulaşmasında en önemli katkının MHP

tarafından gelecek bir destekle olacağını düşünmektedir (Radikal, 2013). MHP, açılım ile ilgili desteğini hep mesafeli tutmuştur. Bu süreçte Bahçeli'nin yukarıda da belirttiğimiz, MHP'ye yeni bir geniş görüşlülük getirmesine rağmen Doğu ve Güneydoğu'da yapılan açılım çalışmalarının toprak bölünmelerine sebep olabileceği düşüncesi, Bahçeli'nin endişesi arasında yer almıştır. Bir diğer iddia edilen sebep ise MHP'nin Soğuk Savaş döneminin bir partisi oluşu ve bu durumun MHP'nin varlığını sürdürebilmesi için gerekli olan ve partinin temel dayanak noktasının oluşturduğu “etnik milliyetçilik” düşüncesidir (Türküne & Yayman, 2009, s. 35).

3.2.4. Barış ve Demokrasi Partisi (BDP)¹⁷

Barış ve Demokrasi Partisi (BDP), Mayıs 2008'de İçişleri Bakanlığı'na, kuruluş dilekçesi partinin kurucu başkanı Avukat Mustafa Ayzit tarafından verilerek resmen faaliyetlerine başlamıştır. Aynı çizgide olan Demokratik Toplum Partisi'nin (DTP) kapatılma ihtimaline karşı kurulmuş bir parti olan BDP, 2009 yerel seçimlerinde yüzde 0,06 oy almıştır. BDP'nin bu kadar düşük miktarda oy almasına rağmen Türkiye gündeminde sürekli kalmayı başarmasının nedeni, Kürt kimliğini temsil etmeleridir.

Demokratik Açılım Projesi'nin açıklandığı tarihte, Meclis'te Kürt halkını temsil eden ya da temsil ettiğini savunan siyasal parti, Demokratik Toplum Partisi'dir. Bu nedenle, öncelikle partinin yaklaşımını ele almak gerekmektedir. DTP, Kürtlere yönelik inkâr ve asimilasyon politikaları uygulandığını ve sorunun bundan kaynaklandığını savunmuştur. Bu anlamda, anayasal düzenlemelerin şart olduğu ve vatandaşlık kavramının yeniden tanımlanması gerektiği üzerinde durulmuştur. Anayasal talepler sırasıyla; yeni Anayasa'da etnisiteyle ilgili ifadelere yer verilmemesi, “Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşlığı” vurgusunun öne çıkarılması, Anayasa'daki anadil sınırlamaları ve eğitim hakkı önündeki engellerin kaldırılması, anadilin basın-yayın ve sosyal-kültürel alanlarda, siyasal propagandada, kamu kuruluşlarında kullanımında karşılaşılan sorunların çözümlenmesi, yerel

¹⁷ 11.07.2014 Tarihinden itibaren Barış ve Demokrasi Partisinin ismi “Demokratik Bölgeler Partisi” olarak değişmiştir.

yönetimlerin siyasal, ekonomik ve kültürel açılardan güçlendirilmesi şeklindedir (Sabah, 2009).

Kürt Sorunu ile ilgili çözüm önerilerini DTP'nin hazırlamış olduğu "Türkiye'nin demokratikleşmesi ve Kürt sorununda çözüme dair siyasi tutum belgesi" adlı bir öneri metniyle, BDP kendi resmi web sitesinde yayınlamış ve başta hükümet olmak üzere halkla paylaşmıştır (Hürriyet, 2007). BDP, çözüm için ilk olarak ekonomik kalkınmanın gerçekleştirilmesiyle birlikte önemli bir adım atacaklarını düşünmektedir. Ekonomik kalkınmanın gerçekleşmesini de şöyle sıralamıştır:

- Yoksullaşmaya neden olan politikalardan vazgeçilmeli, pozitif ayrımcılığın ve sosyal devlet anlayışının gereği olarak bölgesel ekonomik kalkınma için gerekli köklü iradenin ortaya konması,
- Yerel ve bölgesel meclislere aktarılacak bütçe oluşturulmalı,
- Bölgeye has özel bir teşvik yasası çıkartılmalı,
- Bölgenin altyapı faaliyetleri çözülmeli,
- Van Gölü havzasına iki sivil havalimanı inşa edilmeli,
- Bölge çift yollar ile örülmeli,
- Habur Sınır kapısının canlanması sağlanıp Irak ve Kürdistan federe devleti ile dostane tavırlar oluşturulmalıdır (Hürriyet, 2007).

Ancak bunun yanında sadece ekonomik değil ayrıca sosyal-egitim ve vatandaş güvenliği ile ilgili açıklamalarda bulunmuşlardır. Buna göre; devletin vatandaşları ötekileştirmemesi gerektiği, koruculuk sisteminin kaldırılması ve o işte çalışan vatandaşların yeniden bir işe istihdam edilmeleri, mayınlı araziler mayınlardan arındırılması ve o arazilerin tarıma yeniden açılması, özel okullarda Kürtçe eğitime izin verilmesi, x-q-w gibi harflerin kullanımına izin verilmesi, köy isimlerinin geri verilmesi ve eksik olan bölgelere sağlık ocaklarının açılması ve düzenli kontrol edilmesi (Milliyet, 2013).

Siyasi anlamda hazırlamış oldukları pakette ise; toplantı ve gösteri hakkı ile yeni yasal düzenlemeler gerektiği, yeni hazırlanacak olan anayasada belirli ibarelerin yenilenmesi, partilerin yüzde on barajının yüzde üçe düşürülmesi, seçim kanunu ve siyasi partiler kanununda değişiklik yapılması, hazine yardımının oy oranının yüzde yedisinden yüzde birine düşürülmesi gibi maddeler yer almaktadır. Bunlarla birlikte BDP'nin üzerinde durduğu iki mevzu vardır. Birincisi anadilde eğitim, diğeri ise Öcalan'ın durumudur. Öcalan, Türkiye'de Kürt isyanları sonunda yakalanan liderlerin içinde ölüm cezası ile cezalandırılmayan tek insandır. Günümüze kadar faaliyetlerini silahlı yapan örgüt artık PKK'yı siyasi platforma çekerek siyasi bir parti hüviyetinde tekrar kimliğini tanımlamak istemekte ve Öcalan'ı da siyasi bir lider olarak kamuoyuna kabul ettirmeye çalışmaktadır (Milliyet, 2013).

Genel olarak değerlendirdiğimizde BDP, açılım ile ilgili yapılan icraatları teorik alanda destekleyen bir partiyken, siyasi anlamda, hükümetin çalışması olmasından dolayı, bir reddediş söz konusudur. BDP, bu bağlamda yapılan çalışmaları da “Kürtlerin haklarının koruyuculuğu” şeklinde şekillendirip sunmaktadır.

4. Çözüm Sürecine Yönelik Uygulanması Gereken Politikalar

4.1. Yeni Anayasa ve Demokratikleşme

Sivil ve demokratik yeni bir anayasa olmadan Kürt Sorununa kalıcı bir çözüm bulmak mümkün değildir. Şeffaf, katılımcı ve toplumsal karşılıklı görüşe dayalı bir hazırlık süreci sonucu oluşturularak, herhangi bir resmi ideolojiye atıfta bulunmadan; devleti değil bireyleri korumayı amaçlayan, demokrasi, hukuk devleti ve insan haklarının korunması dışında “değiştirilemez ilkeler” barındırmayan, ayrıca toplumun her kesimini kapsayıcı ve kuşatıcı bir dil ile yazılan, herhangi bir etnik/dini/mezhepsel/dilsel kimliğe dayanmayan ve Türkiye'nin çok kültürlü yapısını gözeten bir vatandaşlık anlayışını benimseyen yeni bir anayasa düzenlenmesi gerekmektedir (TESEV, 2008: 16).

Özgürlükler temelinde demokratik değerlerin geliştirilmesi ve yerleşmesine dönük kaydedilen ilerleme korunmalı ve devamı getirilmelidir. Demokratikleşme alanındaki önlemler Kürt kökenli vatandaşlardaki ayrımcılık algısının giderilmesi ve aidiyet duygusunun güçlendirilmesine hizmet edebilmelidir. Bu bağlamda yeni anayasa hazırlık süreci önemli bir fırsat niteliğindedir. Demokratik ve özgürlükçü bir anlayışla hazırlanacak yeni anayasa ile Kürt sorununun çözümünde kritik durum aşılabılır (Sandıklı & Kaya, 2012: 32).

Siyasi Partiler Yasası'nda seçim barajının düşürülmesi için değişiklik düşüncesi değerlendirilmelidir. Bu değişiklikte, temsilde adaleti geliştirecek ve yönetimde istikrarı zedelemeyecek ölçünün yakalanması önem teşkil etmektedir. Kürt kökenli vatandaşların anadilini öğrenebilmesi için kendi dillerini diledikleri gibi kullanmalarına ve buna ait çalışmalar yapılmasına önem verilmelidir. Dil konusunda çalışmalar devam etmektedir; özellikle, Mardin Artuklu Üniversitesi kapsamında "Türkiye'de Yaşayan Diller Enstitüsü" kurulmuştur (Kürtçe-Arapça ve Süryanice dillerinde lisansüstü eğitim verilmektedir). Diyarbakır Dicle Üniversitesi bünyesinde, "Yaşayan Diller Merkezi" kurulması üniversite senatosunca kabul edilmiştir. Merkez kapsamında öğrencilere Kürtçe, Ermenice, Zazaca, Süryanice ve Arapça dillerinin seçmeli ders olarak okutulması, bu dillerde öğrencilere ve halka yönelik kurslar açılması planlanmaktadır. Merkezin asgari sayıdaki akademik personelin (üç kişi) tamamlanmasından sonra bölüme dönüştürülmesi planlanmaktadır. Muş Alparslan Üniversitesinde 4 yıllık Kürt Dili ve Edebiyatı Bölümü'nün açılması kararı YÖK tarafından 23 Aralık 2010 tarihinde onaylanmıştır (Avrupa Birliği Bakanlığı Reformlar, 2014).

Halkın bölgedeki yer adları konusundaki beklentisinin tespiti amacıyla oylamalar yapılarak, değiştirilmesi istenen yer adlarının iadesi gerçekleşmiştir. Örnek olarak; Tunceli'nin Güdeç köyü, köylülerin talebi üzerine eski ismi olan "Xeceriye" olmuştur (Hürriyet, 2013). Diğer taraftan, bölgedeki kamu hizmeti kalitesinin, kamu görevlilerinin yetkinliği konusunda gerekli tedbirleri alarak sürekli yüksek tutulması oldukça önemlidir. Özellikle bölge halkıyla doğrudan muhatap olan

kamu görevlilerinin yeterince nitelikli ve bu konuda hassas olmasına dikkat edilmelidir (Sandıklı, 2011: 45).

Bunlarla birlikte, AK Parti hükümeti, Kürt sorununun çözümü için yürütülen müzakerelerle ilgili yasal güvence olmamasından kaynaklanan güvensizliğe son vermek için “Terörün Sona Erdirilmesi ve Toplumsal Bütünleşmenin Güçlendirilmesine Dair Kanun” adıyla hazırlanan yasa tasarısı TBMM’ye sunmuş ve bu yasa tasarısı TBMM Genel Kurul Toplantısı sonrası kabul edilmiştir. Kabul edilen tasarıya göre;

- Terörün sona erdirilmesi ve toplumsal bütünleşmenin güçlendirilmesine yönelik siyasi, hukuki, sosyo-ekonomik, psikolojik, kültür, insan hakları, güvenlik ve silahsızlandırma alanlarında ve bunlarla bağlantılı konularda atılabilecek adımları belirleyecek.
- Gerekli görülmesi halinde, yurtiçindeki ve yurtdışındaki kişi, kurum ve kuruluşlarla temas, diyalog, görüşme ve benzeri çalışmalar yapılmasına karar verecek. Bu çalışmaları gerçekleştirecek kişi, kurum veya kuruluşları görevlendirecek.
- Silah bırakan örgüt mensuplarının eve dönüşleri ile sosyal yaşama katılım ve uyumlarının temini için gerekli tedbirleri alacak.
- Verilen görevleri yerine getiren kişiler aleyhine hukuki, idari veya cezai sorumluluk doğmayacak (TBMM Basın Açıklaması, 2014).

Görüldüğü üzere yapılan bu yeni yasa ile çözüm süreci için anayasal engellerin önüne geçilmeye çalışılmış ve barış inşası yolunda önemli adımlar atılmıştır.

4.2. Sosyal ve Kültürel Boyut

Sosyal ve Kültürel boyutta terörü besleyen şartların izole edilmesi ve halk desteğinin kazanılması için yeni projeler geliştirilmelidir. Kültürel alanda; eğitim, sosyal, iletişim ve medya kapsamında stratejiler belirlenmelidir.

Eğitim alanında; ilk etapta bölgedeki okulların eksik olan donanımının iyileştirilmesi, derslik ve okul sayısının artırılması gerekmektedir. Batı bölgelerdeki bu yönde olan yatırımların Doğu bölgelerindeki ve ihtiyaç duyulan bölgelere de yapılması gerekmektedir. Öğretmenlerin sosyal ve maddi imknlarının geliştirilerek, bölgede öğretmenliğin cazip bir meslek haline dönüştürülmesi gerekmektedir. Kürt kökenli vatandaşların aidiyet duygusunun güçlendirilmesi için müfredatta değişiklikler yapılmalıdır. Ders kitaplarında yerel değerlerin kitaplara yansıtılması ve ortak tarih bilincinin geliştirilmesi gerekmektedir. Bölgede eğitimin yaygınlaştırılması için gerekli adımların atılması ve kız çocuklarının eğitiminin teşviki için bölgede kız okullarının açılması önem arz etmektedir. Bölgedeki eğitim sisteminin; dönemlerin tarım mevsimine göre düzenlenerek bölge şartlarına uyumunun sağlanması da eğitimin yaygınlaşmasına hizmet edecektir. Terör rgtnn ise okullardaki etkisinin kırılması için gerekli tedbirlerin alınması ve örgütle işbirliği içinde olan idareci ve öğretmenlerin meslekten çıkarılması gerekmektedir. O bölgelerde yetişen ocuk ve gençlerin bilinçlendirilerek dağa çıkmaları engellenmeli ve ortak bir sağduyu ile hareket edilmesi gerekmektedir. Ders kitapları yeniden yazılarak Türkiye'nin çok kültürlü toplumsal yapısı çocuklara küçük yaştan itibaren nesnel ve barışçı bir dille aktarılmalıdır (TESEV, 2008: 26-29).

İletişim ve medya alanında; bölgede yapılan hizmetlerin ve yardımların halka düzenli olarak anlatılması ve ayrılıkçı propagandanın önüne geçilmesi için projeler hazırlanmalıdır. Bölgede en çok seyredilen ve dinlenen televizyon ve radyo kanalları tespit edilmeli, bu kanallar üzerinden halkın doğru bilgilendirilmesi sağlanmalıdır. Bu kanallardan terör örgütünün halka uyguladığı şiddet ve baskının yansıtılması, ortak değerleri vurgulayan film, dizi ve belgesellerin yayınlanması oldukça önemlidir. Teröre hizmet eden internet sitelerinin tespit edilmesi ve yayınının filtrelenmesi için gerekli teknik önlemler alınmalı, örgütün propagandasını yapan bölgedeki korsan radyo yayınları engellenmelidir (Sandıklı, 2011: 88-94).

Sosyal alanda gerçekleştirilen projelerde sivil toplum kuruluşları çok önemli yer almaktadır. Özellikle bölge halkına devlet eliyle gerçekleştirilen yardım faaliyetleri örgütün propagandaları neticesinde istenen etkiyi oluşturamamaktadır. Bu

nedenle bölgede toplum yararına hizmet eden sivil toplum kuruluşlarının ön plana çıkarılması ve desteklenmesi halka yapılan yardımın etkisini artırabilir. Bölgenin ülkedeki diğer bölgelerle kaynaşması için kardeş il projesi niteliğinde uygulamalara gidilebilir. Doğudan batıya ve batıdan doğuya geniş kapsamlı gezi programları artırılabilir. Bölge halkına yapılan sosyal yardımlar adil dağıtım kaygısı göz önünde bulundurularak sürdürülmelidir. Yardımın muhtaç aileye ulaşması konusunda gerekli tedbirlerin alınması oldukça önemlidir. Kadınlara yönelik sosyal merkezlerin sayısının ve etkinliğinin artırılması, bu merkezlerin kadınlara sahip oldukları haklar ve çocuk eğitimi konusunda bilgi sağlaması sosyal yapının uzun dönemli ıslahı için dikkate alınmalıdır. Özellikle sportif faaliyetler kapsamında ise gençlerin iyileştirmeye yönelik projeler üretilmelidir. Bölgede açılacak spor okulları, sanat ve eğitim merkezleri gençlerin iyileştirilmesinde önemli rol oynayabilir (TBMM, 2013: 57-63).

4.3. Ekonomik ve Ticari Boyut

Ekonomik boyutta; bölge ekonomisinin ve bölgedeki refah düzeyinin geliştirilmesi ve istihdamın artırılması adına tarım ve hayvancılık, ticaret, sanayi, turizm ve sağlık alanlarında stratejiler tasarlanmalıdır. Tarım ve hayvancılık alanında ilk etapta il tarım teşkilatları ıslah edilerek, bu teşkilatların bölgedeki verimliliği artıracak ve özel sektörle birlikte çalışabilecek yetkinliğe kavuşması temin edilmelidir. Bölgedeki tarım ürünleri pazarında arz/talep dengesinin bozulduğu durumlarda, piyasaya çiftçiyi koruyacak şekilde müdahale edilmelidir. Bölgede toprağın verimli olarak kullanılması için çalışmalar yapılmalıdır. Farklı toprak özellikleri ve iklim şartları dikkate alınarak bölgedeki havzalarda yetişebilecek en uygun ürünler tespit edilmeli, gerekli eğitim sağlanarak çiftçiler bu ürünleri üretmeye teşvik edilmelidir. Bölgede tasarruflu sulamaya geçiş için damla sulama sistemi yaygınlaştırılmalıdır. Sertifikalı tohumluk üretimi ve bu yerli tohumların kullanımı desteklenmelidir (Sandıklı, 2011: 107-108).

Özellikle mayınlı arazilerde bulunan mayınların¹⁸ tamamen temizlenip, yeni açılan bölgelerin tarıma elverişli hale gelmesi gerekmektedir. Suriye sınırı boyunca uzanan ve mayınlardan temizlenmesi planlanan kuşaktaki havzalar büyük ölçüde organik tarıma müsait durumdadır. Özellikle bölgede enerji bitkilerinin (mısır, kanola, soya gibi) ve tıbbi bitkilerin (kebere ve zahter gibi) üretimi konusunda altyapı çalışmaları gerçekleştirilmeli, bu ürünlerin fiyat ve alım garantisi verilerek yetiştirilmesi sağlanmalıdır. Bölgede ayrıca organik tarımın geliştirilmesini mümkün kılacak yeni bir teşvik sistemine ve kapsamlı bir projeye ihtiyaç vardır. Organik tarım mevzusunda çiftçinin eğitimini, ileri biyoteknoloji uygulamalarını ve tüketicinin bilinçlenmesini hedefleyen projeler tasarlanabilir. Hayvancılık sahasında; Diyarbakır'da başlatılan Organize Hayvancılık Bölgesi (OHB) projesi (Hürriyet, 2008), hayvancılık potansiyeli yüksek olan diğer illere de yaygınlaştırılmalıdır. Bölgede, hayvancılığın canlanması için yasaklı yaylaların güvenlik birimleriyle koordineli olarak açılması ve köylünün hayvan almasına olanak tanıyacak mikro krediler verilmesi gerekmektedir. Süt sığırının ve besi hayvancılığının ıslahında ise embriyo transferi yöntemi (MOET) desteklenmeli ve yaygınlaştırılmalıdır (Sandıklı, 2011: 110-115).

Bölgede turizm önemli bir istihdam ve gelir kaynağı potansiyeline sahiptir. Türkiye'nin doğu bölgesi, kış ve doğa sporları; güneydoğu bölgesi ise kültür, tarih ve inanç turizmi açısından son derece zengindir. Ancak, silahlı çatışma ortamı, bölgenin kültür ve turizm alanındaki devlet yatırımlarından mahrum bırakılmış olması, sektörde hizmet verecek nitelikli işgücünün bulunmaması, bölgeye turist çekmek için gerekli altyapı olanaklarının bulunmaması gibi nedenlerden dolayı, bu potansiyel bugüne dek yeterince kullanılamamıştır. Türkiye'nin Ermenistan ve Irak gibi komşularıyla ilişkilerinin olumsuz olması ve doğu ve güney sınırlarının büyük ölçüde kapalı olması da bölgenin kültür, tarih ve inanç turizmi potansiyelinden yeterince faydalanılamamasına yol açmıştır. Bu yüzden; bölgenin kültürel, tarihi ve dini mirasının korunmasına yönelik özel projeler hazırlanmalı, bölgede doğa ve kış sporlarının gelişmesine yönelik yatırımlar yapılmalıdır. Bu amaçla, bölgenin kırsal

¹⁸ Milli Savunma Bakanlığı verilerine göre; 2014 yılında hesaplanan, Türkiye'de döşeli mayın sayısı 977.922 adettir.

ve dağlık arazilerinde acilen kapsamlı bir mayın temizleme çalışması yapılmalıdır. Komşu lkeler ile Orta Doğu ülkelerinden turist çekebilmek amacıyla özel kampanyalar yapılmalıdır (TESEV, 2008: 23).

Ticaret ve sanayi alanında hedef; bölgedeki sermayenin yatırıma dönüşmesi, bölgeye batıdan sermaye çekilmesi ve bölgenin madencilik potansiyelinin değerlendirilmesi suretiyle ekonominin canlandırılmasıdır. Böylece kentlerde yeni istihdam imkânları sağlanabilecek, işsizliğin asgariye düşürölmesi mümkün olabilecektir. Bölge ekonomisinin kalkınmasına dönük GAP Eylem Planı kapsamında hızlandırılan projeler tamamlanmalıdır. Komşu ülkelerle ticari faaliyetlerin geliştirilerek sürdürölmesi bölge ekonomisi için önem arz etmektedir (Sandıklı, 2011: 117). Komşu ülkelere ihraç edilebilecek ürün eşitleri göz önünde bulundurularak bölgedeki sanayi altyapısının, yatırımların ve teşviklerin bu ürünlerin üretimine dönük düzenlenmesi ve yönlendirilmesi gerekmektedir. Enerji ihtiyacının giderilmesi amacıyla bölgenin doğal enerji kaynakları göz önünde bulundurulmalı, güneş ve rüzgâr enerjisi gibi alternatif enerji üretim sistemleri geliştirilmelidir. Bölgeye yönelik özel bir teşvik sistemi geliştirilmelidir. Bölgenin kamu yatırımlarından aldığı pay ile yatırımların gerçekleşme oranı artırılmalı ancak bu yapılırken, askeri harcamalar kamu yatırımı olarak gösterilmemelidir. Bölgedeki fabrikaların kapanmaması için işletme kredisi verilmelidir. Yürürlükten kaldırılmış olan parasal teşvik sistemi yeniden hayata geçirilmelidir. Kentlerdeki niteliksiz iş gücünün istihdamına dönük mesleki eğitim verilmelidir (Tüylüoğlu, 2013: 13).

Son olarak en önemli etken ise, bölgede bulunan zengin petrol rezervleri ve özellikle Mersin, Ceyhan gibi önemli limanların Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi tarafından pompalanan ham petrolün bu limanlar sayesinde Türkiye'den Avrupa'ya taşınmaya başlanmış olması bölgenin önemini artırmış ve çatışma zm adına uygulanan politikaların hızlandırılmasına sebep olmuştur.

4.4. Akil İnsanlar Heyeti

Türkiye’de terörün ve çatışmaların sonlandırılması için başlatılan Çözüm Süreci kapsamında sürecin kamuoyuna doğru bir şekilde anlatılması ve sürece kamuoyu desteğinin artırılması amacıyla Akil İnsanlar Heyeti oluşturulmuştur. Akil insanlar Heyeti; toplumda saygın pozisyonda olan ve farklı siyasi görüşlere sahip yazarlar, akademisyenler, sivil toplum kuruluşları ve meslek örgütü temsilcileri, sanatçılar ve eski siyasetçiler arasından belirlenen 63 kişiden oluşturulmuştur. Heyet Türkiye’nin yedi coğrafi bölgesinde çalışma yürütecek şekilde 9 kişiden oluşan 7 komisyona ayrılmıştır. Her bir komisyon için üyeler arasından bir başkan, bir başkan vekili ve bir sekreter görevlendirilmiştir.

Daha önce pek çok ülkenin çatışma çözümleri ile ilgili kapsamlı çalışmaları bulunan Prof. Dr. Alparslan Özerdem, Akil insanlar Heyeti oluşturulması ve çalışmaları ile ilgili Komisyona sunduğu metinde şu değerlendirmede bulunmuştur: *“Kürt kimliğinde olmayanların bireylerin, barışa yönelik desteğinin nasıl alınacağıdır. Bunun için “Akil İnsanlar” adı altında ilginç bir barış yapma aracı geliştirilmiştir. Diğer barış süreçlerinden farklı olarak Türkiye’de oluşturulan komisyon, daha çok barış duyarlılığını artırmak, barış ile ilgili hassasiyetleri dinlemek ve büyük ölçüde de halkın endişelerini gidermek için oluşturulmuştur. Belki de ders kitaplarına girecek bir girişim olan böyle bir Komisyon kurma, bundan sonra da başka çözüm süreçlerinde de örnek olarak kullanılabilir”* diye belirtmiştir (TBMM, 2013: 230).

Akil İnsanlar Heyeti, 4 Nisan 2013 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan başkanlığında İstanbul Dolmabahçe Sarayında düzenlenen açılış toplantısı ile çalışmalarına başlamıştır. Bu tarihten itibaren iki aylık süre zarfında Akil İnsanlar Heyeti tarafından Bölge Komisyonları halinde Türkiye’nin 80 il ve 37 ilçesi ziyaret edilmiş, buralarda çeşitli toplantı, ziyaret, görüşme vb. etkinlikler gerçekleştirilmiştir. 4 Nisan - 13 Haziran 2013 tarihleri arasını kapsayan çalışma dönemi içerisinde gerçekleştirilen programlar kapsamında Akil İnsanlar

Heyeti tarafından 60.000 civarında Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarıyla doğrudan temas kurulmuştur (TBMM, 2013: 228).

Heyet üyeleri il ve ilçe programları kapsamında gerçekleştirdikleri etkinliklerde, terör ve şiddet olaylarından doğrudan veya dolaylı olarak etkilenen kesimler, sanayiciler, işadamları, siyasetçiler, yerel yönetim temsilcileri, STK temsilcileri, kanaat önderleri, şehit yakınları, gaziler, terör mağdurları, öğrenci, kadın, işçi ve memur örgütleri ile doğrudan görüşmeler yaparak, farklı sosyal grupların ve ziyaret edilen yerlerde ikamet eden vatandaşların Çözüm Sürecine ilişkin görüş ve önerilerini yerinde dinleme imkânı bulmuştur.

Akil İnsanlar Heyeti üyeleri ile hükümet yetkilileri son kez 26 Haziran 2013 tarihinde İstanbul Dolmabahçe Sarayında bir araya gelmiştir. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan Başkanlığında diğer hükümet yetkililerinin katılımı ile gerçekleştirilen bu toplantıya tüm Heyet üyeleri katılmış ve her bir komisyon gerçekleştirdikleri faaliyetleri, bölgelerinde Çözüm Sürecine yönelik edindikleri izlenimleri ve sürecin ileri aşamalara sorunsuz evrilmesine yönelik tespit ve önerilerini içeren Bölge Raporlarını hükümete sunmuştur. Bu raporların okuması iyi yapıp ve uygulamalar için gerekli politik destek sağlandığında, önerilenlerin gerçekleştirilmesi ülkemizdeki çözüm süreci için çok önemli bir dönüm noktası olacağı düşünülmektedir.

SONUÇ

Güvenlik ve barış kavramı insanlık tarihi ile birlikte ele alınan ve insanlığın doğa ile mücadelesinde, psikolojik yapısında, sosyal yaşamında, siyasal yapılanmasında ve ekonomik ilişkilerinde yani kısacası yaşamın her boyutunda insan hayatını etkileyen bir kavram olmuştur. İnsanlar önce kendileri için, sonra toplumların oluşmasıyla birlikte topraklarının ve devletlerinin mutlak güvenliği ve barışı için mücadele etmiş, politikalarını ve sistemlerini bunun üzerine kurmuşlardır.

Güvenliğin boyutları ve kapsamı genişlerken, güvenlik aktörleri de zamanla değişime uğramıştır. Geleneksel güvenlik kavramlarının siyasal konuları ve askeri gücü önemseyen devlet merkezli yaklaşımı güvenlik alanında yaşanan değişim ve dönüşümü açıklamakta yetersiz kalmıştır. Güvenliğin genişlemesi ve derinleşmesi, farklı disiplinlerin içinde bulunduğu modern güvenlik çalışmalarını gündeme getirmiştir. Geleneksel güvenlik yaklaşımlarının görünmez kıldığı sorunlara odaklanan modern güvenlik yaklaşımları, güvenlik olgusunun konu, aktör ve hegemonya kavramları içindeki tekeli kırmıştır. Devlet eksenli güvenlik anlayışından insan ve toplum merkezli güvenlik anlayışına geçildiği görülmüştür. Soğuk Savaş sonrası dönemde özellikle insan ve toplum güvenliğini önemseyen yaklaşımlar, güvenliğin var olan, psikolojik ve sosyolojik bir kavram olduğunu ve sadece devlet eksenli ele alınamayacağını göstermiştir. Özellikle Frankfurt Okulu ve Kopenhag Okulu, güvenliğin tek merkezli olmasından ziyade çok boyutlu bir kavram olduğunu göstermiştir. Bir diğer önemli kavram ise güvenliğe yönelik gelişen tehditlerdir; bu tehditler her zaman var olmuştur ancak modern güvenlik kavramları ile bu tehditlere karşı çözümler üretilmeye çalışılmış ve bu çözümlerin sadece devlet iradesinde gerçekleştirilemeyeceği görülmüştür. Bu sebepten devlet dışı aktörlerin yani BM, NATO, AGİT gibi örgütlerin çok boyutlu güvenlikte ve barışı sağlamada önemi ortaya çıkmıştır.

Barış kavramı ise tarihin başından bu yana hep çatışmaların ve savaşların ardında kalmış, önemi ancak modern dünya sonucunda ortaya çıkmıştır. Realist geleneği savaşın olmadığı dönemlerle sınırlı bir barış tanımlamış ve barışın var olması için ancak bir otoritenin yanı sıra devletin var olması gerektiği üzerinde

durmuştur. Liberalizm ve Marksizm kaynaklı kaynağını alan teoriler ise küresel ölçekte nihai bir barışın belirli şartlar altında gerçekleşebileceğini ileri sürmüştür. Ancak eleştirel teorilerden sonra barış inşası birçok aktörün bir araya gelerek olabileceği üzerinde durulmuştur. Dünya barışının tesisine yönelik uygulanabilir birçok yaklaşımların hazırlanabilmesi, çatışma ve tek taraflı çıkar temelli varsayımların yerini karşılıklı hoşgörü, anlayış ve işbirliği odaklı bir düşüncenin yer almasıyla gerçekleşebileceği üzerine teoriler üretmişlerdir. Düşüncelerin değişimi açısından, insan tabiatının dünya barışına etkisi konusunda eğitimin rolü üzerine çalışmalara ihtiyaç olduğu görülmüş ve barışı sağlamak için bir takım çözüm yöntemleri ortaya çıkmış ve bu sayede barışın ortaya çıkabileceği üzerinde durulmuştur.

Soğuk Savaş sonrası geleneksel tehdit kavramının artık; bölgesel ve etnik çatışmalar, ülkelerdeki siyasi ve ekonomik istikrarsızlıklar ve belirsizlikler, ülkeler ve bölgeler arasındaki ekonomik düzensizlik, kitle imha silahları ve uzun menzilli füzelerin yayılması, uyuşturucu ve her türlü silah kaçakçılığı, uluslararası terörizm şeklinde ortaya çıkan yeni tehdit ve risklerin de Türkiye'yi tehdit ettiği görülmüştür. Unutulmamalıdır ki ortaya çıkan bu gibi tehditler tek bir ülkeyi değil, birçok ülkeyi aynı anda tehdit ettiğinden, bölgesel ve küresel düzeyde işbirliğinin oluşturulmasına neden olmuştur.

Türkiye konumu nedeniyle, Doğu ile Batı arasında bir köprü vazifesi görmüş ve bu ortamda meydana gelen her türlü tehdidi çok net bir şekilde hissetmiştir. Özellikle doğudaki enerji rezervleri ve var olan etnik, dinsel çatışmalar bu bölgelerin istikrarsız bir hale gelmesine yol açmıştır. Türkiye söz konusu olan yeni risk ve tehditlerin olumsuz etkilerini, çevresinde birer güvenlik sorunu olarak algılayan bir devlet olmuştur. Özellikle Balkanlar, Kafkasya ve Orta Doğu da, evrensel ve bölgesel tehditlere yönelik yeni güvenlik mekanizmalarının kurulması ve mevcut olanların etkinliklerinin artırılması için her türlü imkânını kullanmış ve bu tehdit ve riskleri karşılayabilmek için, bu bağlamda çok uluslu barışı destekleme harekâtları da önem vermiştir. Bunun yanında mevcut ve geleceğin tehditleri ile mücadelede, değişen harekât ortamı ve güvenlik anlayışı göz önüne alındığında sadece askerî

güçler ile değil, çoğu kez “çok ulusluluk” niteliğinde olan kriz yönetimine dönük, farklı yapılanmaların gerekli olduğu, birçok harekâtın, AGİT, NATO, BM şemsiyesi altında veya bir koalisyon şeklinde, çok uluslu bir yapılanma ile gerçekleştiği görülmüştür.

Küreselleşen Dünya düzeni içerisinde ülkelerin sorunlarına savaş yoluyla çözüm sağlamanın giderek zorlaştığı, bunun yerine kriz yönetiminin ve sorunların barışçı yollardan çözümünün önem kazandığı günümüzdeki gelişmelere ve dünyamızın geçirdiği hızlı değişim sürecine bakılarak, savaşların yerine dünyanın çeşitli bölgelerindeki kriz ve çatışmaların sona erdirilmesine yönelik Barışı Destekleme Harekâtlarının öneminin arttığı görülmüştür. Özellikle Türkiye, dış politikada söz sahibi olmak ve Dünya’da barışı sağlamak adına Barışı Destekleme Harekâtlarına destek vermiş ve katıldığı harekâtlarda o bölgelerin halkı ile diyaloglarda bulunmuş ve uluslararası ortamda ekonomik, siyasi, askeri birçok fayda elde etme imkânı bulmuştur.

Gerçekleştirilen barışı destekleme ve koruma harekâtları göstermiştir ki, barışı koruma birliklerinin kuvvet kullanmama ve tarafsızlık gibi ilkelere bağlı kaldıkları ve uyuşmazlıkta taraf olanların bu birliklerle işbirliğine istekli oldukları durumlarda, barışı koruma operasyonları gerek devletlerarasındaki, gerek devlet içindeki çatışmalarda, uyuşmazlıkların çözülmesinde önemli ve yararlı katkılar sağladığı görülmüştür.

Bütün bu dış tehditlerin ve barış harekâtlarının yanında, Türkiye’yi tehdit eden en büyük unsur, PKK terör sorunu olmuştur. PKK sorununun çözümü için çatışma çözümleri kavramları uygulanmaya çalışılmış ve bunun üzerine politikalar uygulanmıştır. Bir örnek olarak incelenen PKK-IRA karşılaştırması sonucunda farklı bölgelerdeki etnik veya dinsel terör faaliyetlerinin çözümü için uygulanan politikaların bölgeden bölgeye değişiklik göstermesi gerektiği görülmüştür. IRA’nın tutumu, politikaları ve amacı PKK’ya göre farklılık gösterdiğinden dolayı orada kullanılan çatışma çözümüne yönelik metotların, Türkiye’de kullanılmasının zor

olacağı görülmüştür. Ancak yine de birer örnek teşkil etmesi adına diğer çözüm süreci örneklerinden yararlanmanın faydaları görülmüştür.

Bu süreçte, terör sorununun sona ermesi ve çatışmaların durması için AKP hükümeti demokratik açılım paketini sunmuştur. Bu paket ile ayrımcılığa, ötekileştirmeye karşı ortak bir sağduyu oluşturmaya yönelik maddeler hazırlanmış ve kamuoyuna sunulmuştur. Özellikle dil konusunda serbestliğe girilmiş ve ayrımcılığa, ötekileştirmeye ve ortak sağduyuyu bozmaya yönelik davranışları engellemek adına verilecek cezaların caydırıcılığı üzerinde durulmuştur. CHP bundan önceki süreçlerde buna benzer raporlar hazırlamış ve şu an var olan açılım paketine yönelik önerilerde bulunmuş, bir takım kaygılarını dile getirmiştir. MHP ise bu sürecin tamamen yanlış olduğunu, bu süreç ile PKK terör örgütünün daha güçlü hale geleceğini dile getirmiştir. Son olarak BDP ise demokratik açılım paketini teorik alanda destekleyen bir parti olmuş ancak siyasi anlamda, partiye hükümetin çalışması olmasından dolayı, yeni düzenlemelerin gerçekleştirilerek bu yapılacak olan bu açılımın, kabul edilebileceğinden bahsetmiştir. Görüldüğü üzere tüm etnik kökenleri veya partileri memnun edecek bir düzenlemenin gerçekleştirilebilmesi mümkün değildir ancak ortak bir sağduyu ile her kesmin kendinden bir takım imtiyazlar vererek çözüm sürecinin hızlanabileceği görülmektedir.

Bu açılım paketiyle birlikte uygulanan politikalar hemen hemen her alanda var olmuştur. Özellikle düzenlenecek olan yeni anayasa ile birlikte var olan demokratik değerlerin daha da geliştirilmesine yönelik politikalarla birlikte daha eşit ve liberal bir toplum yapısının gerçekleştirilebileceği amaçlanmıştır. Eski katı düzenin yerine özgürlüklere önem veren bir sistem için bu politikalar gerçekleştirilmelidir. Özellikle doğu ile batı arasındaki eşitsizliği gidermek adına Türkiye'nin batı bölgesinde yer alan imkânların doğu bölgesinde de var olması için çalışmaların yapılması, gerek eğitim, gerekse ekonomik anlamda eksikliklerin giderilmesi ile en azından bir nebze olsa PKK ve terör örgütlerine olan desteği azaltmaya olanak sağlayacaktır. Özellikle PKK'dan ayrılıp silah bırakan terör mensuplarının terhisini sağlayarak halka yeniden entegre etme adına yeni politikaları uygulamak, geçmişte var olan nefret ve intikam duygusu yerine tüm bireyleri ortak

bir paydada toplamak, bu çatışma çözümünde önemli bir rol oynayacaktır. Akil insanlar heyetiyle birlikte ise tüm Türkiye'nin bölgelerindeki insanların barışın tesisi için görüşleri alınmış ve çatışmalara taraf olmayan kesimlerin bir ortaklık içerisinde barışın duyarlılığını arttırmaya yönelik bir çalışma olmuştur.

Unutulmamalıdır ki Mustafa Kemal Atatürk'ün "Yurtta Barış, Dünyada Barış" ilkesini gerçekleştirebilmemiz için öncelikle kendi iç güvenliğimizi ve kendi halklarımız arasındaki barışı ve kardeşliği gerçekleştirmeliyiz ve buna yönelik politikalar uygulamalıyız ki bölge barışının gerçekleşmesinde bir örnek ülke olarak bu ışığı diğer ülkelerle paylaşabilelim.

KAYNAKÇA

- UNIKOM- BM Resmi Sitesi Barış Operasyonları. (2014). *UNIKOM Iraq-Kuwait*.
05 23, 2014
<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unikom/background.html>
- AK Parti. (2010). *Sorularıyla Ve Cevaplarıyla Demokratik Açılım Süreci: Milli Birlik ve Kardeşlik Projesi*. Ankara: AK Parti Tanıtım Ve Medya Başkanlığı.
- Akgül, S. (2011). Uluslararası İlişkiler Teorileri Işığında Avrupa Bütünleşmesi .
Uluslararası İlişkiler Dergisi, 43-73.
- Aksu, M., & Turhan, F. (2012). Yeni Tehditler, Güvenliğin Genişleme Boyutları ve İnsani Güvenlik. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 69-80.
- Albayrakoğlu, E. P. (2012). Güvenlik Kültürü ve Dış Politika: Türkiye'nin Güvenlik Kültüründeki Dönüşüm ve Türk Dış Politikasına Yansıması. M. S. Erol, & E. E. (Ed) içinde, *Türk Dış Politikasında Güvenlik Arayışları: Temel Faktörler, Kavramlar, Aktörler, Süreç ve Gelişmeler* (s. 109-137). Ankara: Barış Kitapevi.
- Alkan, N. (2008). *Söz Bitmeden Terörle Mücadelede Önleme Stratejileri*. Ankara : Uluslararası Stratejik Araştırmala Kurumu.
- Alp, A. H. (2002). Türkiye'nin Etrafında Barış Kuşağı Nasıl Oluşturulur. *Balkanlar ve Karadeniz'de Barışa Etki Eden Hususların Analizi* (s. 80-92). İstanbul: KHA Basımevi.
- Alpkaya, F. (2009). KRONİK / "Kürt Açılımı". *Ankara SBF Dergisi*, 221-237.
- Arends, J. F. (2009). Homeros'dan Hobbes ve Ötesine: "Güvenlik" Kavram.
Uluslararası İlişkiler Dergisi, 5(18), 3-33.
- Arı, T. (2010). *Orta Asya ve Kafkasya Rekabetten İşbirliğe*. İstanbul: Marmara Kitap Merkezi Yayınları.

- Ataman, M. (2003). Özalist Dış Politika: Aktif ve Rasyonel Bir Anlayış. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(2), 50-64.
- Avrupa Birliği Bakanlığı Reformlar. (2014). *Siyasi Reformlar II*. 06 11, 2014
http://www.ab.gov.tr/files/rehber/05_rehber.pdf
- Aybet, G. (2004, Sonbahar). *Yeni Bir Transatlantik Fikir Birliği*. 21 05, 2014
<http://www.nato.int/docu/review/2004/issue3/turkish/art1.html>
- Aydın, M. (2002). Geopolitics of Central Asia and The Caucasus; Contuinity and Change Since The End of The Cold War. *The Turkish Yearbook of International Realations*(32), 168-211.
- Aydın, M. (2004). Uluslararası İlişkilerin Gerçekçi Teorisi: Kökeni, Kapsamı, Kritiği. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 33-60.
- Aydın, M., & vd. (2012). Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre Kavramsal Dörtlüsü. H. G. Brauch içinde, *Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe* (s. 168-170). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Bağcı, H. (2007). *Türk Dış Politikasında 1950'li Yıllar*. Ankara: ODTÜ Yayıncılık.
- Bal, İ. (2010). Türkiye'de Terörle Mücadele: PKK Örneği. S. Ö. İhsan Bal içinde, *Dünyadan Örneklerle Terörle Mücadele* (s. 17-79). Ankara: Usak Yayınları.
- Bal, İ. (2012). *Dünyadan Örneklerle Terörle Mücadele*. Ankara: USAK Yayınları.
- Balbay, M. (2006). *Suriye Raporu*. İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.
- Balkan, C. (2006). *Soğuk Savaş Sonrasında Türkiye'nin Ulusal Güvenlik Sorunları*. İstanbul: Dönüşüm Yayınları.
- Baylis, J. (2008). Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı. *Uluslararası İlişkiler Dergisi* , 69-85.
- Bercovitch, J., & Jackson, R. (2009). *Conflict Resolution in The Twenty- First Century*. The University of Michigan Press.

- Bilgiç, A. (2011). "Güvenlik İkilemi"ni Yeniden Düşünmek Güvenlik Çalışmalarında Yeni Bir Perspektif. *Uluslararası İlişkiler*, 8(29), 123-142.
- Bilgiç, A. (2011). Güvenlik İkilemi"ni Yeniden Düşünmek Güvenlik Çalışmalarında Yeni Bir Perspektif. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 124-125.
- Bilgin, P. (2010). Güvenlik Çalışmalarında Yeni Açılımlar: Yeni Güvenlik Çalışmaları. *Stratejik Araştırma Dergisi*, 8(14), 69-97.
- Bilhan, M. (2003). Yeni Güvenlik Anlayışı Çerçevesinde BM'de Meydana Gelen Gelişmeler ve Türkiye'nin Uyumu. *Dünyada Yeni Güvenlik Anlayışları Türkiye'nin Durumu ve İhtiyaçları Sempozyumu*, (s. 72). İstanbul: Harp Akademisi Basımevi.
- Billingslea, M. (2004, Sonbahar). *Teknoloji Vasıtasıyla Terörizmle Mücadele*. 21 05, 2014 <http://www.nato.int/docu/review/2004/issue3/turkish/military.html>
- Birleşmiş Milletler Antlaşması Maddeleri. (2014). *Birleşmiş Milletler Antlaşması Maddeleri*. 04 28, 2014 <http://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/35501-Birlesmis-Milletler-Antlasmasi.pdf>
- Birleşmiş Milletler Resmi Sitesi-Somalia. (tarih yok). *Somalia - UNOSOM*. 05 22, 2014 <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unsom1backgr1.html>
- Bozkurt, E. (2007). Kant'ın Ebedi Barış Üzerine Denemesinin Günümüze Yansıması. *Anayasa Yargısı*, 502-520.
- Brauch, H. G. (2008). Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre Kavramsal Dörtlüsü. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 5(18), 1-47.
- Brezinski, Z. (1998). *Büyük Satranç Tahtası Amerika'nın Önceliği ve Bunun Jeostratejik Gereklere*. (E. DİKBAŞ, & E. KOCABIYIK, Çev.) İstanbul: Sabah Kitapları.
- Brown, M. E. (1998). *Theories of War and Peace*. Massachusetts: Massachusetts: The MIT Press.

- Bulaç, A. (2010). *Kürtler Nereye?* İstanbul: Çıra Yayınları.
- Burg, S. L., & Shoup, P. S. (1999). *The War in Bosnia and Herzegovina*. New York: M.E Sharpe.
- Buzan, B., & Wæver, O. (2003). *Regions and Powers: The Structure of International Security*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Buzan, B., Wæver, O., & Wilde, J. d. (1998). *Security: A New Framework for Analysis*. Lynne Rienner Publishers.
- CHP . (1999). *CHP Doğu Raporu*. Ankara.
- CHP Çözüm Süreci Raporu. (2013, 05 10). www.chp.org.tr. 06 08, 2014 Genel Başkan Kemal Kılıçdaroğlu Demokrasi, Hukuk ve Toplumsal Barış için CHP'nin Önerileriyle Önceliklerini açıkladı:
<http://www.chp.org.tr/?p=113282>
- Council of the European Union. (2004). *Declaration on Combatting Terrorism*. Brussel.
- Cumhuriyet. (2013, 11 01). *Demokratikleşme paketi bölücü bir pakettir*. 06 22, 2014
http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/siyaset/5417/_Demokratikleşme_paketi_bolucu_bir_pakettir_.html
- Çakmak, C. (2006). Realist Teori, Uluslar arası İlişkilere Etkisi ve Kritiği. *Kamu Hukuku Dergisi*, 44-55.
- Çaycı, S. (1994). Umut Harekatı. *Silahlı Kuvvetler Dergisi*, 42-47.
- Çelik, Ü. (2013). Askeri Müdahaleler ve Avrupa Birliği- Birleşmiş Milletler İlişkileri. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 12(2), 27-60.
- Çelikkan, O. (2012). 2000'li Yıllarda Tehdit Algısı ve Yeni Savaş Stratejileri. M. S. Erol içinde, *Sıcak Savaşın Soğuk Örgütü Yeni NATO* (s. 1-37). İstanbul: Barış Kitap.

- Çetinkaya, Ş. (2013). Güvenlik Algılaması ve Uluslararası İlişkiler Teorilerinin Güvenliğe Bakış Açısı. *21. Yüzyılda Sosyal Bilimler*, 241-260.
- Çomak, H. (2009). *Uluslararası İlişkilere Giriş: Teorik Bir Bakış*. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Davutoğlu, A. (2001). *Stratejik Derinlik*. İstanbul: Küre yayınları.
- Dedeoğlu, B. (2002). Avrupa Güvenliğinin Geleceği Ve Türkiye. *Jeopolitik Dergi*, 1(1).
- Dedeoğlu, B. (2003). *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Demir, S. (2012). Stratejik Konseptler ve NATO'nun Dönüşümü. M. S. Erol içinde, *Sıcak Barış'ın Soğuk Örgütü Yeni NATO- Yeni Tehditler Konseptler, Arayışlar, Dönüşüm ve Alan Dışı Operasyonlar* (s. 57-115). Ankara: Barış Kitap.
- Dış İşleri Bakanlığı Resmi Sitesi- AGİT. (2014). *AGİT*. 04 20, 2014
http://www.mfa.gov.tr/turkiye-ve-avrupa-guvenli-ve-isbirligi-teskilati-agit_.tr.mfa
- Dış İşleri Bakanlığı Resmi Sitesi-BM Güvenlik Konseyi. (tarih yok). *Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Adaylığımız*. 05 20, 2014
<http://www.mfa.gov.tr/birlesmis-milletler-guvenlik-konseyi-adayligimiz.tr.mfa>
- Doğan, N. (2004). Yeni Dünya Düzeni Bağlamında Uluslararası Sistem, NATO'nun Rolü ve Türkiye'nin Stratejik Konumu. *Manas Dergisi*, 6(10), 25-41.
- Efegil, E. (2009). Türkiye'nin Yeni Terörle Mücadele Anlayışı Ve Türk Karar Vericilerinin Kürt Sorununa Yaklaşımları. K. İnat, & M. A. (ed.) içinde, *Ortadoğu Yıllığı* (s. 445-495). İstanbul: Küre Yayınları.
- Emekçi, i. S. (2013). John Lock'un Liberalizm Kuramı Üzerine. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 207-208.

- Emniyet Genel Müdürlüğü Resmi Sitesi-Kaçakçılık Güzergahları. (2008). *Kaçakçılık Güzergahları*. 05 15, 2014
<http://www.kom.gov.tr/Tr/KonuYazdir.asp?CKey=54>
- Eralp, A. (2013). *Devlet, Sistem ve Kimlik: Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar*. İstanbul: İletişim Yayınları .
- Erdoğan, H. (2004). *Avrupa'nın Geleceğinde Türkiye'nin Önemi ve NATO İttifakı*. İstanbul: IQ Yayınları.
- Erhan, Ç. (2002). Soğuk Savaş Sonrası ABD'nin Güvenlik Algılamaları, Uluslararası . H. T. Rafet İnanç içinde, *Uluslararası Güvenlik Sorunları Ve Türkiye* (s. 58). Ankara: Seçkin yayınevi.
- Erhan, Ç. (2003). *Küreselleşme Döneminin Tehditleriyle Mücadele*. 05 09, 2014
http://www.politikadergisi.com/sites/default/files/kutuphane/kuresellesme_doneminin_tehditleriyle_mucadele.pdf
- Erol, M. S., & Oğuz, Ş. (2012). NATO ve Kriz Yönetimi. M. S. Erol içinde, *Sıcak Barış'ın Soğuk Örgütü Yeni NATO: Yeni Tehditler, Konseptler, Arayışlar, Dönüşüm ve Alan Dışı Operasyonlar* (s. 147-171). Ankara: Barış Kitapevi.
- Fisas, V. (2010). *Dünyada Barış Süreçleri: Kürt Sorunu İçin İpuçları*. İstanbul: Agorakitaplığı.
- Galtung, J. (1969). Violence, Peace, and Peace Research. *Journal of Peace Research*, 6(3), 167-191.
- Gerry, C. A. (2001). *War Against Terrorism: Radical Departure For NATO*. ROA National Security Report.
- Gözen, R. (2009). *İmparatorluktan Küresel Aktörlüğe Türkiye'nin Dış Politikası*. Ankara: Palme Yayıncılık.
- Grotius, H. (2011). *Savaş ve Barış Hukuku*. (S. L. Meray, Çev.) İstanbul: Say Yayınları.

- Habertürk. (2013, 09 30). *MHP'den pakete sert tepki*. 06 22, 2014
<http://www.haberturk.com/gundem/haber/881913-mhpden-pakete-sert-tepki>
- Hanlı, H. (2001, 09 11). *Global Terörizm: Uluslararası ve Uluslarüstü Boyutu*. 05 11, 2014 <http://www.elegans.com.tr/arsiv/55/haber042.html>
- Harp Akademileri Komutanlığı . (1999). *Balkanlardaki Gelişmeler ve Türkiye'ye Etkileri*. İstanbul: HAK Yayınları.
- Harp Akademileri Komutanlığı. (1998). *Kafkaslar, Orta Doğu ve Avrupa Perspektifinde Türkiye'nin Önemi*. İstanbul: HAK Yayınları.
- Hasgüler, M., & Uludağ, M. B. (2012). *Devletlerarası ve Hükümetler Dışı Uluslararası Örgütler*. İstanbul: Alfa Basım ve Yayımları.
- Hobbes, T. (2014). *Leviathan*. (S. Lim, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Howse, R. (2006). Montesquieu On Commerce, Conquest, War, and Peace. *Brooklyn Journal of International Law*, 31(3), 667-976.
- Hürriyet. (2007, 10 09). *DTP Siyasi Tutum Belgesi*. 06 22, 2014
<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/7661752.asp>
- Hürriyet. (2007, 04 04). *TSK, Kabil Bölge Komutanlığı'nı devraldı*. 06 15, 2014
<http://www.hurriyet.com.tr/dunya/6297631.asp>
- Hürriyet. (2008, 08). *Türkiye'nin ilk Organize Hayvancılık Bölgesi Diyarbakır'da kurulacak*. 06 11, 2014 <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/6809973.asp>
- Hürriyet. (2013, 10 09). *Tunceli'de ilk kez bir köye eski adı verildi*. 06 20, 2014
<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/24888030.asp>
- Hürriyet- Demokratikleşme Paketi. (2014, 03 03). *"Demokratikleşme Paketi" TBMM Genel Kurulu'nda kabul edildi*. 06 20, 2014
<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/25923518.asp>

- İstanbul SİBER Suçlarla Mücadele Şube Müdürlüğü-Siber Suç Nedir? (tarih yok).
Siber Suç Nedir? 06 10, 2014.
https://sibersuclar.iem.gov.tr/siber_suclari.html
- Kant, I. (1960). *Ebedi Barış Üzerine Felsefi Bir Deneme*. (Y. Abadan, & S. Meray, Çev.) Ankara, Ankara: Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Kapaklıkaya, İ. (2009). *Kürt Açılımında İrlanda Perspektifi*. İstanbul: Ağaç Yayınları.
- Karabulut, B. (2012). NATO'nun Dönüşüm Süreci: Askeri Savunma İttifakından Küresel Güvenlik Örgütüne. M. S. Erol içinde, *Sıcak Barış'ın Soğuk Örgütü Yeni: NATO Yeni Tehditler, Konseptler, Arayışlar, Dönüşüm ve Alan Dışı Operasyonlar* (s. 115-147). Ankara: Barış Kitap.
- Karaosmanoğlu, A. L. (2007). Muhteşem Ortaklık: Kant ve Clausewitz. *Uluslararası İlişkiler*, 4(14), 161-183.
- Kaya, İ. (2005). *Terörle Mücadele ve Uluslararası Hukuk*. Ankara: USAK Yayınları.
- Kaygusuz, Ö. (2013). Bölgesel Uluslararası Örgütler: Avrupa Konseyi ve AGİT. Ç. Özen, & Ö. T. (ed) içinde, *Uluslararası Örgütler* (s. 120-142). Eskişehir: Açık Öğretim Fakültesi Yayınları .
- Kedikli, U. (2006). Avrupa Birliği'nin Terörizmle Mücadele Politikaları ve Hukuki . *Uluslararası Hukuk ve Politika* , 54-79.
- Knox, C., & Quirk, P. (2003). *Peace Building In Northern Ireland Israel and South Africa*. NewYork: Palgrave Macmillan.
- Koçer, G. (2006). Türkiye'nin Barışı Destekleme Harekatlarına Katkısı. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 3(11), 47-70.
- Kodaman, T. (2007). *Fırat-Dicle Meselesi ve Türkiye-Suriye İlişkilerine Etkisi*. Ankara: Asil Yayın Dağıtım.

- Kona, G. G. (2004). Geleceğin Kriz Bölgeleri, Türkiye'nin Güvenliğine Olası Etkileri ve Türkiye'nin Geliştirmesi Gereken Stratejiler. *Jeopolitik Dergisi*, 3(12).
- Kökce, H. (2011). *Ak Parti ve Kürtler*. İstanbul: Okur Yayınevi.
- Krahmann, E. (2005). *New Threats and New Actors in International Security*. Palgrave Macmillan.
- Kuloğlu, A. (2009). Türkiye'nin Güvenlik Algılamaları ve ABD Politikalarının Güvenliğimize Etkileri. *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 51-77.
- Kurubaş, E. (2004). *Kürt Sorununun Uluslararası Boyutu ve Türkiye*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Kurubaş, E. (2011, 10 31). *IRA-ETA-PKK Mukayesesi: Beyhude Beklentiler ve Alınacak Dersler*. 05 30, 2014 <http://www.ankarastrateji.org/yazar/prof-dr-erol-kurubas/ira-eta-pkk-mukayesesi-beyhude-beklentiler-ve-alinacak-dersler/>
- Lowe, B. (1997). *Imagining Peace: A History of Early English Pacifist Ideas*. Pennsylvania: The Pennsylvania State University.
- Machiavelli, N. (2014). *Prens*. İstanbul: Can Yayınları.
- Milli Savunma Bakanlığı. (2000). *Beyaz Kitap*. Ankara: Mönch Yayıncılık.
- Milliyet. (2013, 09 30). <http://siyaset.milliyet.com.tr>. 06 22, 2014 tarihinde BDP'den Demokratikleşme Paketi açıklaması: <http://siyaset.milliyet.com.tr/bdp-den-demokratiklesme-paketi/siyaset/detay/1770600/default.htm>
- Morgenthau, H. J. (1967). *Politics Among Nations: The Struggle For Power And Peace*. New York : Knopf.
- Morgenthau, H. J. (1970). *Uluslararası Politika: Güç ve Barış Mücadelesi*. Ankara: Türk Siyasi İlimler Derneği.

- NATO Dergisi-Yeni Tehditler: Siber Boyut. (2011). *Yeni Tehditler: Siber Boyut*. 05 14, 2014 <http://www.nato.int/docu/review/2011/11-september/Cyber-Threads/TR/index.htm>
- NATO Resmi Sitesi. (2014, 04 04). *www.NATO.int*. 05 17, 2014 Kuzey Atlantik Antlaşması: http://www.nato.int/cps/fr/SID-10BA3FFE-07A2B68E/natolive/official_texts_17120.htm?bInSublanguage=true&selecte dLocale=tr&submit=select
- NATO Resmi Sitesi-ISAF. (tarih yok). *About ISAF*. 05 22, 2014 tarihinde www.isaf.nato.int: <http://www.isaf.nato.int/mission.html> adresinden alındı
- NATO Stratejik Kavram . (2010, Kasım 19-20). *NATO Üyelerinin Savunması ve Güvenliği İçin Stratejik Kavram*. 05 14, 2014 http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_publications/20120207_strateg ic-concept-2010-tur.pdf
- NATO Summit Meetings-Resmi Sitesi. (tarih yok). *NATO Summit Meetings*. 06 15, 2014 http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50115.htm
- Navari, C. (2008). *Liberalisim, Security Studies: an Introduction*. London: Routledge.
- Nye, J. S. (2005). *Yumuşak Güç*. Ankara : Elips Yayınları.
- Okçal, H. (2012). Balkanlar ve Türkiye. *Ankara Üniversitesi Rektörlüğü 'nde Gerçekleştirilen GAMER Konferansı Konuşması* (s. 197-207). Ankara: Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Oktay, C. (2012). *Modern Toplumlarda Savaş ve Barış*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Oran, B. (2005). *Türk Dış Politikası Cilt I: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Oran, B. (2013). *Türk Dış Politikası Cilt II*. İstanbul: İletişim Yayınları.

- OSCE. (2013, 02 22). *AGİT Kosova Misyonu, sivil hizmet reformunun tam olarak gerçekleştirilmesini, kadın ile toplulukların eşit olarak temsil edilmelerini davet etmektedir*. 06 22, 2014 <http://www.osce.org/tr/kosovo/99843>
- Öncü, M. (2006). *Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Operasyonlarının Hukuki Temelleri*. 04 15, 2014 tarihinde <http://www.usak.org.tr>:
<http://www.usak.org.tr/dosyalar/dergi/dC2hNomxtjV7fJMBUxeQvRYH6Zh2Bn.pdf> adresinden alındı
- Özbakoğlu, E. H. (2007). *5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nda Uyuşturucu veya Uyarıcı Madde Suçları ve İlgili Mevzuat*. İstanbul: Adalet Yayınevi.
- Özdemir, E. (2010). Turkey's Middle East Policy in the Post-Cold War Era . *History Studies*, 272-284.
- Özerdem, A. (2013). "İnsani Güvenlik Perspektifinden Barış". Muğla.
- Özerdem, A. (2013). *Barış İnşası Kuram ve Uygulaması*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Özerdem, A. (2013a). *Savaş Sonrası Yeniden Yapılanma: Eski Savaşçıların Silahsızlandırılması, Terhisi ve Yeniden Entegrasyonu*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Özerdem, A. (2013b). *Toplumsal Barış Yollarının Araştırılması ve Çözüm Sürecinin Değerlendirilmesi Komisyonu*. Ankara: TBMM.
- Özeren, S. (2010). İngiltere'nin Ayrılıkçı IRA ve Dine Karşı Terörle Mücadele Politikası. İ. Bal, & S. Özeren içinde, *Dünyadan Örneklerle Terörle Mücadele* (s. 237-305). Ankara : Usak Yayınları.
- Özkök, H. (2005, 08 05). *Özkök: "Kısıtlanmış yetkiyle mücadele veriyoruz*. 05 23, 2014 <http://arsiv.sabah.com.tr/2005/08/05/siy95.html>
- Özoğlu, H. (2005). *Osmanlı Devleti ve Kürt Milliyetçiliği*. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Öztürk, O. M. (2001). Türk Dış Politikasında Balkanlar. *ASAM Yayınları*, 16-32.

- Öztürk, R. (2005). Kollektif Güvenliğe Tehditler: Birleşmiş Milletler ve Uluslararası Terörizm. *Paranoma Dergisi*(15), 1-17.
- Patan, S. (2010). Afganistan Türk Görev Kuvvet Komutanlığı. *Silahlı Kuvvetler Dergisi*, 60-71.
- Pazarcı, H. (2009). *Uluslararası Hukuk*. Ankara: Turan Kitapevi.
- Pike, J. (2000, 06 29). *States Possessing, Pursuing or Capable of Acquiring Weapons of Mass Destruction*. 05 09, 2014
http://www.fas.org/irp/threat/wmd_state.htm
- Radikal. (2013, 09 23). <http://www.radikal.com.tr>. 06 22, 2014 tarihinde Bahçeli: Demokratikleşme paketi PKK'nın başarısı:
http://www.radikal.com.tr/politika/bahceli_demokratiklesme_paketi_pkknin_basarisi-1152179 adresinden alındı
- Radikal Gazetesi . (2013, 01 23). *PKK Terör Bilançosu* . 05 14, 2014
http://www.radikal.com.tr/politika/30_yilin_teror_bilancosu_35_bin_576_olu-1118893
- Richmond, O. P. (2008). *Peace In International Relations*. NewYork: Routledge Taylor & Francis Group.
- Richmond, O. P. (2013). Human Security and Its Object. A. Özerdem, & F. Ö. (Ed) içinde, *Human Security in Turkey Challenges For the 21st Century* (s. 1-2). NewYork: Routledge.
- Sabah. (2009, 07 29). *Kürt açılımı'nda ilk açıklama bugün*. 06 18, 2014
http://www.sabah.com.tr/Siyaset/2009/07/29/kurt_aciliminda_ilk_aciklama_bugun
- Sabah. (2009, 09 18). *Kürtler Ne İstiyor*. 06 10, 2014 tarihinde www.sabah.com.tr:
http://www.sabah.com.tr/Yazarlar/safak/2009/08/19/kurtler_neler_istiyor_2 adresinden alındı

- Sabah. (2013, 05 10). *Silahların Susması Yeterli Değil*. 06 21, 2014
<http://www.sabah.com.tr/Gundem/2013/05/10/silahlarin-susmasi-yeterli-degil>
- Sander, O. (1998). *Türkiyenin Dış Politikası*. Ankara: İmge Kitapevi.
- Sander, O. (2013). *Siyasi Tarih 1918-1994*. Ankara: İmge Kitapevi.
- Sandıklı, A. (2011). *Terörle Mücadele Stratejisi*. İstanbul: BİLGESAM Yayınları.
- Sandıklı, A. (2012). *Teoriler Işığında Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri*.
 İstanbul: Bilgesam Yayınları.
- Sandıklı, A., & Kaya, E. (2012). *Çatışma Çözümü ve Türkiye'de Kürt Meselesi*.
 İstanbul: Bilgesam.
- Sanson, A., & Bretherton, D. (2007). Conflict Resolution: Theoretical and Practical Issues. D. J. Christie içinde, *Peace, Conflict, and Violence : Peace Psychology for the 21st Century* (s. 194-200). New Jersey: Prentice-Hall.
- Sönmezoğlu, F. (2000). *Uluslararası ilişkiler sözlüğü*. İstanbul: Der Yayınları.
- Sönmezoğlu, F. (2002). *Uluslararası İlişkilere Giriş*. İstanbul: Der Yayınları.
- Stratejik Araştırmalar Enstitüsü. (2011, 06). *Türk Dış Politikasında Sorunsuz Alan Kaldı mı? 05 27, 2014* http://www.turksae.com/sql_file/384.pdf
- Sütçüoğlu, B. (2010). Türkiye'nin BM Lübnan Geçici Kuvveti(UNIFIL)'ne Katkıları. *Silahlı Kuvvetler Dergisi*, 49.
- Şimşek, H. (2001). Soğuk Savaş Sonrası Güvenlik Anlayışında Dönüşüm. *AGSK, AB ve NATO İlişkilerinin Geleceği, Türkiye'ye Etkileri* (s. 35-36). İstanbul: HAK Yayınları.
- Tanrısever, O. F. (2012). Güvenlik. A. E. (der) içinde, *Devlet ve Ötesi* (s. 108).
 İstanbul: İletişim Yayınları.
- TBMM. (2013, Mayıs). *Toplumsal Barış Yollarının Araştırılması ve Çözüm Sürecinin Değerlendirilmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırma Komisyonu*

Raporu. 06 11, 2014

http://tbmm.gov.tr/komisyon/cozum_sureci/docs/cozum_kom_raporu.pdf

TESEV. (2008). *Kürt Sorununu Çözümüne Dair Bir Yol Haritası*. İstanbul: TESEV Yayınları.

TSK Resmi Sitesi- TSK Askeri İşbirliği Faaliyetleri. (2014, 06 10). *Türk Silahlı*

Kuvvetlerinde Eğitim Görmüş ve Hâlen Eğitim ve Öğrenimleri Devam Eden Misafir Askerî Personel Bilgileri. 06 25, 2014

http://www.tsk.tr/4_uluslararasi_iliskiler/4_2_tsk_askeri_egitim_ve_isbirligi_faaliyetleri/konular/misafir_askeri_personel_bilgileri.htm

TSK Resmi Sitesi-Barış Destekleme Harekatları. (2014). *Türk Silahlı Kuvvetlerinin*

Barışı Destekleme Harekatlarına Katkısı. 05 22, 2014

http://www.tsk.tr/4_uluslararasi_iliskiler/4_1_turkiyenin_barisi_destekleme_harekatina_katkilari/konular/turk_silahli_kuvvetlerinin_barisi_destekleme_harekatina_katkilari.htm

Turan, İ., & Barlas, D. (2005). Batı İttifakına Üye Olmanın Türk Dış Politikası

Üzerindeki Etkileri. F. S. (Ed) içinde, *Türk Dış Politikasının Analizi* (s. 152-167). İstanbul: Der Yayınları.

Türk Ceza Kanunu. (2004, 09 26). *Türk Ceza Kanunu.* 06 07, 2014

<http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5237.html>

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı- PKK/KONGRA-GEL. (2012).

PKK/KONGRA-GEL. 05 14, 2014 http://www.mfa.gov.tr/pkk_kongra-gel.tr.mfa

Türküne, M., & Yayman, H. (2009). *Kürt Meselesi Nasıl Çözülmez: Demokratik*

Çözümünden Milli Birlik Projesine. İstanbul: Birey Yayınları.

Tüylüoğlu, Ş. (2013, 03 16). *Çözüm Sürecinin Ekonomik Yönü.* 06 10, 2014

<http://www.ankarastrateji.org/yazar/prof-dr-sevket-tuyluoglu/cozum-surecinin-ekonomik-yonu/>

- UNAMID- BM Barış Güçleri Resmi Sitesi. (2014). *UNAMID Background*. 05 23, 2014 <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unamid/background.shtml>
- UNIFIL- UN Resmi Sitesi. (2014, 07 01). *UNIFIL Facts and Figures*. 07 01, 2014 <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unifil/facts.shtml> adresinden
- United Nation Current Peacekeeping Operations. (2014, 01 05). *Current peacekeeping operations*. 04 15, 2014 <http://www.un.org/en/peacekeeping/operations/current.shtml>
- Uslu, N. (2006). Kıbrıs Sorunu. İ. B. Ed. içinde, *21. Yüzyılda Türk Dış Politikası* (s. 303-342). Ankara: AGAM Yayınları.
- Uzunay, B. (2003, 10 13). Türk askeri dünyaya açılıyor. *Aksiyon Dergisi*.
- Wallensteen, P. (2007). *Understanding Conflict Resolution*. London: SAGE Publisher.
- Walt, S. M. (2003). Güvenlik Çalışmalarının Rönesansı. *Avrasya Dosyası*, 71-105.
- William, H., Wright, M., & Elvans, T. (1996). *Uluslararası İlişkiler ve Siyaset Teorisi Üzerine Bir Deneme*. Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Yalçınkaya, A. (2006). *Kafkasya'da Siyasi Gelişmeler*. İstanbul: Lalezar Kitapevi.
- Yaman, D. (2006). Nato'nun Yeni Görevi: Terörizmle Mücadele ve Bu Eksende Atılan Adımlar. *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 2(7), 41-53.
- Yaphe, J. S. (1996). Do No Harm: Thoughts on NATO's Mediterranean Initiative. *Mediterranean Quarterly*, 4(10), 56.
- Yayla, M. (2013). HUKUKİ BİR TERİM OLARAK "SİBER SAVAŞ". *Türkiye Barolar Birliği Dergisi* , 178-201.
- Yıldız, Y. G. (2000). *Global Stratejide Orta Doğu*. İstanbul: Der Yayınları .
- Yılmaz, S. (2007). *21. Yüzyılda Güvenlik ve İstihbarat*. İstanbul: Milenyum Yayınları.

Yılmaz, S. (2009). NATO'nun Dönüşümü. *Jeopolitik Aylık Strateji Dergisi*, 8(64), 14-21.

Yurdusev, A. N. (1996). Uluslararası İlişkiler Öncesi. A. Eralp içinde, *Devlet Sistem ve Kimlik* (s. 45). İstanbul: İletişim Yayınları.

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Burhan Barlas

Doğum Yeri : Kassel/ Almanya

Doğum Yılı : 14.03.1988

Medeni Hali : Bekar

EĞİTİM VE AKADEMİK BİLGİLER

Lise 2002-2006 : Muğla Anadolu Lisesi- Eşit Ağırlık

Lisans 2006-2011 : Çankaya Üniversitesi- Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler (İngilizce)

Yabancı Dil : İngilizce